

KÖROGLU

ÁZSIA RABLÓ-HŐSÉNEK REGÉNYE

**TÖRÖK FORRÁSOK UTÁN
ELBESZÉLI
KÚNOS IGNÁCZ**

PATAKY LÁSZLÓ EREDETI RAJZAIVAL

BUDAPEST, 1893.
„KÖNYVES KÁLMÁN” MAGY. IROD. ÉS KÖNYVKER. RÉSZV. TÁRS.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült Sólyom László köztársasági elnöki támogatási keretéből.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-164-5 (online)
MEK-16754

BEVEZETÉS

Az ázsiai népköltészet egyik legkiválóbb alkotását akarom olvasóimnak bemutatni. A török kelet romantikus rabló-regényét, a költői szépségekben és mohamedán kulturképekben oly gazdag nép-époszt, melynek hőse a rabló költő Köroglu.

A hős eredeti neve Rusán, és az első gyilkosfegyver azért került kezébe, hogy bosszút álljon a szunnita Murád szultánon, a kinek udvarában lovászmester volt hősünk atyja. Az öreg Mirza Szerráfnak azért vágta ki a szultán a két szemét, mert rossz csikót adott az istállójába. Pedig tengeri táltos volt e ló nemzője, és kicsibe mult, hogy szőre aranynak nem fénylett és hogy szárnya nem nőtt. Fogadást tett a fiú a szeme világa megfosztott apának, hogy ráül erre a lóra, a táltos természetüvé vált Kiratra, s odahagyja a szunniták országát, és siita területre vagyis a perzsa sáh földjére megy.

Egy kisázsiai síkságon, Csámli-bilben telepedett meg Köroglu (a vak fia), és bosszuját azon kezdte, hogy az országút karavánjait fosztogatta és a szunnita kereskedőket rakásra ölte. Apjának azonban megígérte volt, hogy a sáh alattvalóit nem bántja, és egész életében azon lesz, hogy védelmére keljen a siizmusnak, vagyis Ali próféta kultuszának. És hogy függetlenségét jobban megőrizhesse, hogy szabadságának mi sem álljon útjában, azt is megígérte volt az apjának, hogy nem szegődik a sáh szolgálatába, sőt még az udvarába se megy el. Csámli-bil marad az ő rezidenciája, onnan indul el hires útjaira és oda tér meg pihenőre.

Hétszázhetvenhét bajnoknak és nagyszámu szolganépnek a főnöke, függetlenül él a várában, és Istenen meg Ali prófétán kívül más hatalmasságot nem ismer. A sors rendelte ki őt e nagy misszióra, és oly bámulatos a testi ereje, hogy táltos tulajdonságu lovának, meg zengzetesen szóló lantjának a társaságában, nincs az a földi hatalom, mely ellen tudna neki állani. Mert nemcsak a kardnak, hanem a korabeli hősök módjára, a lantnak is nagy mestere ő. A világra szóló pehlivánt (bajnokot) gyakran váltogatja benne a dalszülő ausik (lantos), és herkulesi erőre valló műveleteinél nem kevésbé híresek azok a percz ihlettsége szülte dalok, melyeket a késő kor szájhagyománya is Köroglunak tulajdonít. Egész legendakör fűződik e dalokhoz, és mondai hagyományok az ő melódiáihoz.

E dalokba van letéve a regényes éposz tárgya. Tizenhárom énekből áll az ő életét dicsőítő epepea, és tizenkét oly kalandot regélnek róla, melyek őt kora legnagyobb hőségé és legkiválóbb bárdjává tették. Tettei nagyobbára történeti nevekhez fűződnek, és a neki tulajdonított dalok olyannyira egyeznek az ausikok e nemü legrégebb dalaival, hogy Köroglu történeti voltában nem is kételkednek. Csakhogy másnak ismerik Anatóliában vagyis szunnita területen, és ismét másnak perzsa földön, a siiták közt. Emezeknél vallásos hős, a ki számos kalandja és vitézi tettei után megint csak Istenre és prófétájára, Alira gondol. Mennyire másnak ismeri Köroglut az anatóliai hősregény.

Szunnita hőssé válik emebben, egy regényes népkönyv rabló lovagja, a ki kedvtelésből gyilkol, és nem kiméli az embereket, akár siiták, akár szunniták.

Még a szerelme is a rablóra vall, és egyszeri találkozás után örökre oda hagyja a feleségét. Csak azt ígérteti meg magának az asszonnyal, hogy ha esztendőre fia lesz és ha majd legénynyé cseperedik, utána küldi a rabló várába. És ez a találkozás, melyben a legényfiú nem ismer rá az apjára, sem az apa a fiára, egyike a török népkönyv-irodalom legköltőibb lapjainak. Mintha csak a Hildebrand és a Rusztem monda hangjai ütnek meg fülünket. E percztől kezdve nem Köroglu többé az események hőse, hanem fia, a bátor Hasszán. És midőn ez is útra kél, hogy szíve szerelmével egyesüljön, népmesei motivumok, csodás elemek lépnek előtérbe, és megannyian czélt érve, boldogul élnek Csámli-bilben. Ez a kisázsiai változatnak a befejezése.

Feldolgozásukban különböző, forrásukban azonban egy. Anatóliának azon a vidékén termett mindkettő, mely századokon át volt színhelye a perzsa-török küzdelmeknek. Értem az azerbajdsáni területet. Itt ütközött össze a perzsa siizmus a törökség szunnita hitével, és itt találkozott össze a turáni elem egy kis töredéke a művelődés magasabb fokán álló iránizmussal. Ebből a talajból nőhetett ki az anatóliai népnek ki nem fejlődött és népkönyvi fokon maradt epikája. Ott, a hol az iráni befolyás volt nagyobb, siita szinezettel; török területen pedig a szunniták erkölcsi felfogásával. Sőt a Köroglu mondája a legérdekesebb példáját mutatja annak, hogy ugyanegy tárgy milyenek maradt meg két különböző területen. Mig az Oxuson innen mint szunnita hős küzd, addig az Oxuson túl mint a legvakbuzgóbb siitabajnokkal találkozunk. Anatóliában még a rétvét is mutogatják, a hol a lova legelt, kútját, a hol itatóra állott meg, és azt a követ is, mely alatt óriási teteme nyugszik. De alig hogy perzsa területre lépsz, ismét előtted Köroglu híres vára: Csámli-bil. Csakhogy emitt már siita-lovagnak csapott fel, és tettei is a siizmus szolgálatára vallanak. Ennek köszönhetjük az egész hős regényt, melynek eredetije azerbajdsán, tehát török nyelven volt ismeretes, és egy európai tudós, Chodzko kellett hozzá, hogy az irodalomtörténet kárára feledésbe ne menjen.

Eredetijéből csak kevés jelent meg, alig néhány epikai dal, és egész terjedelmében csak az európai tudós és török nyelvű népkönyvek alapján ismerjük. De még így is mennyire meglepő az a tudatos szerkezet, az egyes keleti jellemek színes kidomborodása, és az a befejezett egész, mely Köroglut a török nyelvterület egyetlen kiváló époszává teszik. Az anatóliai változata itt-ott kiegészíti s megmagyarázza, és kétségtelenné teszi azt is, hogy közös forrásból eredt mind a kettő. Még pedig Turkomán területen, a török-perzsa villongások idejében. Amint hogy még mai nap is éneklő az azerbajdsán nép, és hőst saját nemzet hőseként tiszteli. Azerbajdsán révén jutott egyfelől Kisázsziába, a hol népkönyvvé törpült, másrészt meg perzsa területre, a hol hőskölteménynyé finomult. Az anatóliai nép, mely inkább a kisebb szabású és regényes tárgyú elbeszélésekhez hajlik, ebből is népregényt csinált, és megtartotta belőle főleg azokat a részeket, melyek a regényeshez, a csodáshoz állottak közelebb. Az iráni törökség ellenben, melynek földjén a Sahnáme írója is olyannyira epikus tárgyat tudott találni, inkább a hősi vonásokat leste el és nagyobb szerkezetbe illesztette. Innen van az, hogy mig az anatóliai népkönyvet egy estén át regéli el a nép lantosa, a török *ásik*, addig az iráni *ausik*-nak tizenégy estére volt szüksége. Mert énekekre, illetve *medslisz*-re van osztva az egész költemény.

Estenként összegyülekeznek az emberek, és egy-egy részletet mutat be nekik az énekes. A mesét prózában mondja el, de azokat a dalokat, melyeket a néptudat magának Köroglunak, kora legnagyobb lantos költőjének tulajdonít, és a melyeknek a szövegén egy szóváltozás se történik, versben éneklő el. Innen e daloknak kulturhistóriai fontossága.

Köroglu a szóhagyományok szerint a 17-ik század elején élt, és egy türkmén családból származott, északi Korasszán tartományából. Hirhedtté tették őt merész rablásai, és főleg ama karavánok ellen intézett támadásai, melyek színhelye a Khoj és Erzerum közötti nagy országút volt. Azok a török vándor-törzsek, kik megannyian Középázsziából kerültek elő, és a kik a Merv és Eufrates folyók közt telepedtek le, gondosan megőrizték Köroglu költészetének java részét és tetteinek emlékét. Ő lett az ő minta-hősük, e türkméntörzsek nemzeti trubadurja. Csámli-bil romjai nemcsak Kisázsziában vannak, hanem Azerbajdsán területén is, Szalmasz egy gyönyörű völgyében. Még mai nap is alig múlik el náluk ünnepség, hogy Köroglu dalait ne énekelnék. Sőt ama nagy harcok idejében is, midőn a szabadságukra féltékeny törzsek örökös küzdelemben voltak az ő perzsa uraikkal, a perzsák a Sahnáme egyes részeinek el-éneklésével, a törzsek pedig Köroglu harci dalai hangoztatásával rontottak egymásra.

Köroglu dalai rögtönözve, mintegy önmaguktól termettek, noha sok olyan is van köztük, melyeket csak utóbb tulajdonítottak neki. E dalok domborítják ki legjobban Köroglu férfias

jellemét. Ideálja a harcos adott szavának a szentsége, és a lehető legféltelenebb szabadság. Egy szegény türkmének, Murád szultán lovász-mesterének lévén a fia, társait is nemzete legalsó rétegéből válogatja össze. Követői banditák, lovászok, kovácsok és juhászok. Arisztokratának csak a szerelmében mutatkozik, és szíve választottjai szultánkisasszonyok és előkelő vezérek leányai. Annyira bele tud merülni a bor és szerelem gyönyöreibe, hogy a holnapra még csak gondolni sem ér rá. Ha a zene megszólal, ő a legszebb hangú énekes, a legkiválóbb versmondó és a legnagyobb ivó. Vendégei követik a példáját, és vetélkednek vele a mulatozásban, ivásban és féktelen dőzsölésben. Csak ha négy-öt napi alvás után arra ébred egy reggel, hogy kifogyott pinczéből a bor, élestárából az eleség, és erszényéből az arany, jaj azoknak a karavánoknak és pasáknak, akiket végzetes útok Csámli-bil közelébe vezet el.

De nemcsak a szükség az, mely őt rablásra készíti. Teszi azért is, mert szereti a veszedelmet, szereti a vendégeskedést, főleg pedig azért, hogy egy könnyen odadobott ígérletét teljesítse. Ha rajta a fegyvere, és felpattan a táltosára, nem ismer a világon más nagyobb élvezetet.

Itt-ott nőrablásra is indul. Nem mintha nagy örömet okoznának neki, és mintha el nem tudna lenni nélkülök. Olyanoknak tekinti őket, mint valami vásárolt vagy megnyert dolgot, és csak akkor okoznak neki örömet, ha nagy veszedelemmel járt a megszerzésük. A nők iránt való hajlandóságában is keleti embernek marad.

Egyedüli dolog, amit következetesen és álhatatosan szeret, a lova. Szeme üdvének szólítja, szemén csókolja, a lova nélkül semmit sem ér az élete. Amint hogy harci dalai után is azok a legjobbak, a melyek lováról szólnak. Dalolás nélkül sohse lehet el. Ha útra kél, dallal vesz búcsút és ha harczra készül, elébb a lantján penget el egy dalt. Élete minden fontosabb mozzanatát dalba foglalja, és még most is azon módon éneklék e dalokat, a hogy száz évvel ezelőtt ő maga rögtönözte volt. Most már az ásíkoknak, Köroglu eme rapszódjainak a kötelességük, hogy prózában magyarázzák el a hallgatóknak, hogy az egyes dalokat hol, mikor és milyen körülmények közt költötte Köroglu. Minden medsliszbe egy-egy kalandja van belefoglalva, és e körül csoportosulnak a vad és rakonczátlan erőtől duzzadó dalok is. Kalandjainak mindegyike harczzal, vérrel végződik, még akkor is, ha feleségnek valóért indul útnak.

Harcosai is megannyian bátrak, és főnökükhöz méltók. A milyen nyers, ép olyan nyilt és bizalmas hozzájuk. A legnagyobb áldozatot is meghozza értük és mentül nagyobb a veszély, melyet miattuk kiállott, annál bensőbb, és úgyszólván hálásabb a hozzájuk való ragaszkodása. Pedig majdnem mindegyik emberéhez vagy harcz, vagy valami más veszedelem emléke fűződik. Magának az éposznak a tárgyát is ép az ily kalandok teszik, és noha bonyodalmas meséről nem lehet benne szó, de cselekvényekben gazdag és változatos epizódoktól úgyszólván duzzadozó.

És mindemez epizódok az ő jellemét domborítják, az ő tetteit dicsőítik, és akárhogy ágaznak is el a cselekvény szálai, megannyiszor az ő nevével fonódnak össze. Hisz az éposz nemcsak hogy róla szól, hanem javarészen a saját szerzeménye. Sajátja az a sok dal, a majd elégiai, majd lírai ömlengések, melyeket a lehető legváltozatosabb viszonyokra költött. Legragyogóbbak a harci dalai, melyeket a perc lelkesültsége, a veszély ihlettsége teremtett meg, és legfenségesebbek azok a ditirambusok, melyeket saját erejének és nagyságának a tudata fakasztott ki belőle. Már maguk e dalok összessége is megadja az époszt, a Köroglu saját époszát, melyekhez csak magyarázatokat főztek az ő epigonjai, az ausíkok. Mert mai napig is, ő a türkmén és iráni nép legünnepeltebb lantosa. És dalainak ma is megvan a csodahatása, harczra lelkesít és bátorságot növel. A legnagyobb veszély idejében ép úgy szüksége volt a dalra, mint a nyugalom percében. Egyaránt énekelte, ha lelkesültség hevítette, vagy ha csüggedés lohasztotta.

Lova és kardja után lantja volt a harmadik erő, és sohse veszett el a győzelem reménye, ha csak a lant maradhatott a kezében. Lelkesültsége ilyenkor ihlettséggé vált, ihlettsége meg

vallásossággá. Mert Isten rendelte őt hősnek, és azért hagyja el a török, a hitetlen szunniták földjét, hogy siita-területre menjen, hogy Ali tiszteletének tekintélyt szerezzen. A perzsa sáh ellen sohse harcol, siita embereket ki nem rabol. Absztrakt eszmévé finomul az ő küzdelme, és miután elérte a száz esztendőt, és haja, bajsza fehérül, ismét Allához fordul, és fogadott fia, Ajváz kezében hagyja a fegyvereit. Fogadást tesz, hogy nem nyúl többé kardhoz és készül a szent város felé, hogy imádkozással töltse el hátralevő napjait.

Társaitól való búcsúja és Istenhez való megtérése egyike az eposz legszebb gyöngyeinek. Büneit akarja leimádkozni, mert hisz bármennyire is a vallás szolgálatában állott, még is csak sok ártatlan lelket emésztett el. És a nagy pompában, díszes külsőségekben olyannyira kedvét lelő Köroglu csak a lantját veszi a kezébe, és azzal indul utolsó útjára. Még a társai is csak egy kis darabra kísérhették el. Utolsó kívánsága azonban, hogy istenkedéssel fejezhesse be életét, nem valósulhatott. Orrgyilkosok keze közé kerül, és mikor vérében fetregő lovát megpillantotta, érzi, hogy nem éli túl. Maga kéri a két perzsát, hogy öljék meg minél előbb, és hatalmas feje lova közelében gurul le a földre.

Lehetett-e ennél költőibb és egyuttal emberibb igazságszolgáltatás. Holttestét a perzsa sáh temettette el, és annak a falunak a lakóit, a melyben Köroglut meggyilkolták, felmenti az adófizetés alól, pusztán azért, hogy hálából a lelki üdvéért imádkozzanak. De szóljon maga a hősregény, melyet részben török, részben angol források alapján, itt-ott kihagyásokkal és összevonásokkal, a következő formába foglaltunk.

I.

Turkomán törzsből származott Köroglu, valódi neve Rusán, atyjáé meg Mirza Szeráf. Atyja Murád szultánnak, egy turkesztáni tartomány uralkodójának a szolgálatában állott, lovászmester volt az udvarában. De mi történt egy nap. A mikor a szultán kanczái javában legelgettek az Oxus-menti réteken, egyszerre csak egy csődör szállt ki a vízből. Kimászott a partra és miután két kanczával elenyelgett, ismét a folyóba merült és eltűnt.

Mirza csak akkor tudta meg a dolgot, mikor a helyszínére érkezett, és legott meghagyta az istálló mestereknek, hogy különös gondot fordítsanak a két kanczára. Azzal hazament és feljegyezte magának, hogy hol és milyen időben jelent meg a csődör. Mikor eljött az ellés ideje, a saját ruhájával fogta fel a két csikót, hogy valahogy meg ne sértődjenek a földön. Vigyázott rájuk éjjel-nappal és egyre figyelte a növekedőket. De nagy bajára, biz a csikók nem sok reményt nyújtottak a jövőre. Rútak voltak, és szőrük olyan durva, hogy tuskének inkább bevált volna.

Mirzának a többek közt az is a feladatai közé tartozott, hogy sorba kellett vizsgálnia a méneket és a legjobb csikókat kiválogatta a szultán számára. Ilyen egy alkalommal a két csikó is ott volt a kiválasztottak közt. Mikor eljött a szultán az istállóba és megnézte a csikókat, mind megnyerte a tetszését, csak az a két rút csikó nem. Minél tovább nézte őket, annál rútabbnak tetszett neki. Mérgesen rivallt rá Mirzára: - Nyomorult szolga, hát annyira ügyetlennek és tudatlannak tartasz, avagy te vénültél meg annyira, hogy a jó lovat a rossztól meg se tudod már különböztetni. - Olyannyira ment dühében, hogy kivájta a szegény Mirza mind a két szemét. Az ítéletet azonnal végre is hajtották. Izzó vasat nyomtak a szerencsétlen Szeráf szeméihez, és örökre megfosztották a napvilág élvezetétől.

Egyetlen egy fia Rusán, még iskolába járt. Mihelyt értesült róla, hogy mi történt az apjával, könnyben fűrösztött szemekkel rohant hozzá. - Ne keseregj fiam - csendesítette az öreg - hanem ide hallgass. Belenéztem volt egy nap a messzelátómba és az én csalhatatlan tudományom azt mutatta velem, hogy híres hős lesz majdan belőled, és boszút állasz azon a zsarnokon, aki így megszenvetett. Most menj a szultánhoz és mondd neki a következőket: - Apámat egy csikóért fosztottad meg a szemevilágától. Légy irgalmas és ajándékozd oda neki azt az állatot, mert öreg és világtalan léteére szüksége lesz egy lóra, hogy pénteki üdvözlatedre eljöhessen. A fiú úgy tett, a hogy mondták neki. A szultán, a kinek haragja időközben lecsillapodott, megengedte az ifjúnak, hogy bemenjen az istállóba és kiválasszon egyet a két csikó közül. Rusán a szürkét választotta, mert még az apja figyelmeztette rá, hogy az a kancza, mely a szürkét ellette, nemesebb fajból való, mint a másik. Mikor megjött a lóval, akkor az apja egy nagy barlangot ásatott vele. - Olyan istállónak való legyen - oktatta az apja - hogy negyven kis istálló férjen belé, és hogy minden második istálló után egy-egy víztartónak is helye legyen. Ezek a víztartók úgy lesznek elkészítve, - és erre majd külön tanítalak meg, hogy egy bizonyos órára magától jön a zab meg a szalma a csikó elé, és kénye-kedve szerint ehetik belőle. Ugyanilyen módon kapja a vizet is. Befalazol majd ajtót, ablakot és minden legkisebb hasadékot, mert elkerülhetetlenül szükséges, hogy negyven napig egészen magára maradjon, és se emberi szem, se nap sugara meg ne zavarja a magányában.

A legnagyobb pontossággal hajtotta végre az ifjú, a miket az apja meghagyott neki. A csikókat levitték a barlangba, lezárták az istállóba, és ép 38 napja, hogy ott volt már, a midőn kifogyott az ifjú türelme. Odasompolygott az istállóhoz és akkora kis nyílást fűrt az agyagon, hogy épen bekukucskálhatott rajta. Úgy fénylett a csikónak a teste, mintha csak megvilágították volna. De alig hogy odapillantott Rusán, mintha az a fény egyszerre csak elhomályosult

volna. A negyven nap leteltével kihozatta az öreg a lovat, simogatja nyakát, előlő s hátsó lábát, mintha keresne valamit rajta. Egyszerre csak felkiált:

- Mit műveltél szerencsétlen gyermek. Fénysugár érte tegnapelőtt ezt a lovat. Hisz tollai meg szárnyai voltak ennek az állatnak, melyek tennen oktalanságod folytán letörtek.

Keserűséggel telt el szegény Rusán, egy árva szó sem tudott az ajakán kijönni.

- Ne ess azért kétségbe - vigasztalta az apja - mert nincs lova a világnak, mely megközelítheti azt a porfelleget, melyet ez a ló patája ver majd fel.

Felnyergelteti aztán a lovat és emilyen oktatást ad a fiának:

- Az első negyven éjszakán sziklákon és köves síkságon üggetteted a lovat, a másik negyven éjjelen mocsarakon meg vizen.

A nyolczvan nap leteltével a vágatáshoz kezdett és oly csodálatos eredményt ért el a lovával, hogy előre is meg hátra is egyformán vágatott. Majd a fiával kezdte meg az oktatást.

- Ül a lovadra, - mondja az apja, - adj a nyeregben nekem is egy kis helyet és keljünk át az Oxuson.

Igy tanította meg a fiát a lovaglás minden módjára és mindenféle harczolásra.

Még csak egy dolog volt hátra. Az a szokása a szultánnak, - folytatja az öreg - hogy az Oxus partja mentén vadászat. Megvárod őt egy nap és a mint meglátod, felöltöd a fegyverzedet, lóra ülsz és nagy merészen neki vágatsz. Így szólsz majd hozzá: Igazságtalan és kegyetlen szultán, nézd csak a lovat, mely miatt kiszúrattad apám szemét, nézd csak meg jól, hogy mi lett belőle és halj meg irigységemben.

Rusán úgy tett, a hogy az apja mondta. Mihelyt észrevette a vadászó szultánt, felöltötte a fegyvereit és egyenesen felé vágatott. Meglepte a szultánt a ló szokatlan szépsége és a lovas nemes megjelenése és kérdi a vezérét, hogy ki az a fiatal ember. Odaszólítják Rusánt, hogy közeledjék a szultánhoz. Az ifjú odavágtat és azzal köszönti őket:

- Ti balgák, azt hiszitek tán, hogy értitek, mi az a nemes ló? Ide figyeljetek és tőlem tanuljatok meg egyet-mást. És énekbe foglalva a mondókáját, így rögtönözi a dalát: - Figyelj ide s tanul meg oh szultán, hogy miről ismered fel a nemes lovat. Tüzes és élénk, orlikai gyorsan tágulnak ki és ép oly gyorsan húzódnak is össze. Tagjai karcsúak akár egy gazelláé és kész a futásra mindig. Vékonya olyan mint a zergéé, és érzékeny szája a zabola leggyengébb rángásának is enged, akár csak a fiatal teve szája. Ha eszik, széttörik a magot a fogai és ropogtatja őket akár egy malomkö, mely folyton mozog és elnyeli akár egy kiéhezett farkas. A háta emlékeztessen a nyuléra, sörénye lágú és selymes, nyaka büszkén emelkedő akár a páváé, s akkor lovagolhatni legjobban, a mikor négy vagy öt esztendő. Feje szép és keskeny, akár a mesebeli nagy kigyóé, és két szeme mint két alma dülled ki; fogai meg egy-egy gyémántdarab. Szája növése a hím tevééhez hasonlít, tagjai kerekdedek s termete inkább gömbölyű mint hosszúkás. Ha az istállóból kihozzák, játszi és hányi-veti; szemei a saséi és egy éhes farkasnak a nyugtalanságával halad. Hasa és bordája ép hogy kitöltik a hevedert. Egy jó családbeli ifjú a legnagyobb figyelemmel gondozza lovát, származását, és vére tiszta voltát kívülről tudja, és gyakran teszi próbára térdinainak erejét. -

Ráismert az ifjúra a szultán és le akarta az embereivel tartóztatni. Legott körülvették Rusánt, de mintha észre se vette volna, folytatja a mondani valóját.

- Hallgass ide szultánom, ép most gondoltam ki néhány csinos verset, ha megengeded, elmondom.

Ráállott a szultán, mire az ifjú így kezdett el az énekéhez:

- A szultán kiadta a parancsot, hogy büntessenek meg. De Allahra mondom, meg tudom majd magam védeni. Hiába is kínálnád vagyonedat meg kegyedet, mert én visszautasítom.

Félbeszakítja a szultán:

- Hagyd a dicsekvést legény és szolgálj inkább hűséggel, vagy máskülönben halálra ítélek.

Rusán folytatja énekét:

- Istennek hívnak engem, az vagyok a házamban. Igen is Isten vagyok, nem hajtok fejet olyan gyáva előtt, mint a milyen te vagy. Elégszer hordott már vizet a korsó, végre is eltörött.

Megint félbeszakítja a szultán:

- Ötven évig szolgált engem apád. Dühöm egy pillanatában kivágattam a két szemét, igaz. De ki tilthatja el a gazdát attól a jogától, hogy szolgáját megbüntesse. Kövess engem és én megjutalmazlak.

Rusán versben válaszolt:

- Kioltád apám szemevilágát, és kárpótlásul aranyat ígérsz. Ha Isten éltet, a saját életeddel fizettetem meg. Tudd meg, hogy apámban magadat tetted tönkre és én a trónodat fogom fel-dönteni.

A szultán mosolygott eme szókra és gúnyosan kérdi tőle:

- Hát elég erősnek érzed-e magad ifjú, hogy romba döntsöd a városaimat és hogy a trónomat is széttörd?

Verssel felelt neki:

- Elég a dicsekvésből. Mit nekem harmincz, hatvan, vagy akár száz harcosod. Mi az én lovam patáinak földed sziklája, hegyed meredekje és sivatagod pora. Lásd im én bennem a hegyek és völgyek leopárdját.

- Jer közelebb - mondja neki a szultán - esküszöm az első négy kalifa fejére, hogy seregeim szerdárává (fővezérévé) teszlek.

És mialatt ezeket mondta, nem győzte eléggé csodálni az ifjú bátorságát. Hát még a mikor így folytatta Rusán:

- Az én dalaim és tetteim Köroglu név alatt váljanak ismertekké. Köroglu, a vak ember fia, azé a vaké, a kinek szemeit a te parancsodra szúrták ki. - A többijét versekben mondta. - Figyelj ide, Köroglu kezdi el a dalait. Teher én nekem ez az élet. Oda engedem a fejem a sors szeszélyeinek, a mint hogy az őszi levél is oda van engedve a szél akaratos lehelletének. Isten segedelmével elmegyek Perzsiába és Ali tiszteletének szerzek tekintélyt, a kit különben is tisztelnék abban a tartományban.

Ezzel neki rontott a szultán kíséretének, és oly nagy vagdalkozást, oly vérengzést követett el, hogy látta a szultán, hogy a világ összes serege se tudná legyőzni. Abba is hagyatta a vezérével a harcot legott. Rusán, vagyis Köroglu, átúsztatott az Oxus túlsó partjára, és atyjához sietett.

- Boszút állottál rajtam, óh fiam, - mondta az apja - Isten jutalmazzon meg érte. De most itt az ideje, hogy elhagyjuk ezt az országot. Nem messze Heráttól, tudok ott egy oázist, oda vezess engem.

Nem sok idő telt el és ott voltak. Mikor oda értek, kihúzott az öreg a zsebéből egy könyvet és így szólt:

- Keresd ki e könyvnek ama helyét, mely két csillagnak, egy keletről meg egy nyugatról jövőnek a megjelenéséről szól.

- Megtaláltam, atyám.

- Jó. Forrása van ennek az oázisnak. Ha a legközelebbi pénteket követő este itt lesz, kezdedbe veszed a könyvet és elmondod azokat az imádságokat, a melyeket a csillagokról szóló helyen találsz. De folytonosan nézzed majd a két csillagot mindaddig, míg össze nem találkoznak; abban a perczen, a mikor összeérnek, fehér tajtékot látsz majd a víz felületén. Felszeded nagy gondosan egy edénybe, és haladék nélkül ide hozod hozzám.

A mikor a jelzett idő megjött, Rusán mindent úgy tett, a hogy az apja kívánta, és már visszatérőben is volt a titokzatos habbal telt edénnyel. Oly fehér és oly kívánatos volt a színe, hogy a tapasztalatlan ifjú nem állhatott ellen a kísértésnek, és lenyelte. Az apjának meg azt mondta, hogy nem volt hab a vizen. - Apja faggatására azonban kivallotta az igazat.

- Oh én szerencsétlen - kiáltott fel az öreg - légy átkozott és düljön rád a hajlokod. Ez a tajték volt az egyedüli ir, mely a látásomat visszaadta volna. Csak egy részét akartam én használni, a többbit teveled itattam volna meg. Te győzhetetlen harczos leszel, én meg vakon halok meg, így akarta Isten. Mostantól kezdve bátran hívhatod magad Köroglunak; ehhez a névhez csatold a dalaidat és téged híressé tevő tetteidet. Engem pedig vezess M e s e d be, ültess rá a lovadra, melyet ezentúl K i r a t nak nevezz.

A szent városba érve, fogadalmat tettek Alinak és így a hitetlen szunnikból igaz hívő siiták lettek. Itt halt meg Mirza Szeráf, utolsó szavai ezek voltak:

- Mihelyt én meghaltam, siess el innen az azérbajdsáni tartományba, a persa sah birodalmába. Ő majd meghív az udvarába, de te el ne fogadd a meghívását; ne is lázadj fel ellene soha. Ezeket mondta és utolsót lélegzett.

II.

Köroglu apjának minden kívánságát teljesítette. Eltemette őt Musad megszentelt földjébe és azzal elindult Azerbajdsán irányában s Kukhán felé indult, mert egyedül akarta ezt az útat megtenni. Hiába intették, hogy Dali Hasszán, egy hírhedt rabló garázdálkodik azon a tájon. Rá se hederített, hanem folytatta az útját. Mikor már vagy egy-két napot haladt, megállott egy menzilinél (állomásnál), hogy etesse a lovát. Éppen akkor ért oda Dali Hasszán is egynéhány lovasával, és mihelyt meglátta őket Köroglu, felöltötte a pánczéját, Kiratjára kapott és rájuk rohant. Nagy kacajra fakadt Hasszán, amint észrevette a dolgot.

- Az egész világ az én dicsőségemet hangoztatja, és ez a szegény ördög még útamat meri állani. Avagy még nem hallottad tán híremet, hogy olyan helyekre merészkezel, a hol én járok?

Igy válaszolt neki Köroglu:

- Te nyomorúság te. Eddigél csak bárányokkal harcoltál és úgy látszik még nem tudod mit tesz az: kosokkal küzdeni.

Hasszán ráparancsolt az embereire, hogy fogják el ezt az ifjút.

De Köroglu folytatta:

- Hallgass ide, te hígvelejü. Apám megtanított rá az utolsó órájában, hogy hogyan kell török módra vívni.

- Hogy megy az? - kérdi Hasszán.

Köroglu ezzel a dallal felelt neki:

- Kesely paripádon ülsz, az lesz a te váltságdíjad. Miért nem harcolunk már?

Rákiált Deli Hasszán: - Nem látod te szeles bolond, hogy negyven lovasom van. Harcz idején mindegyike megállja ám helyét. Hogyan merészkezel egymagadban harcolni mégis? - Ezalatt szemügyre vette Köroglu lovát és menten megkivánta magának. - Ha ide adod a paripádat, nem bántom az életedet.

Azt felelte neki Köroglu:

- Ide figyelj, te ostoba, hallgasd meg az énekem: - Sorakoztasd seregedet és oszd csapatba őket, de még akkor se büszkélkedj, hogy sokan vagytok. Egyedül, úgy a hogy látsz, négyszáz embernek is fitytyet hányok és azt se bánom, ha ötszázan vagytok ellenem. Óh, mért nem harcolunk már?

Rákiált Dali Hasszán:

- Elbizakodott gaz ficzkó. Nem elég neked két-három emberem, mindnyájával meg akarsz mérközni? Tehetetlen, gyáva imposztor.

- Te vagy a gyáva, - felel neki vissza Köroglu. - Csepp nemes vér sem folyik ereidben, azzal felállott a nyergében és énekelt: - Holmi gebe ellette csikóból sohsem válik ám jó paripa. Gyávára hiába erőlteted a vitézséget, nem sok haszna lesz a beszédednek. Vésd be Köroglu e beszédjét szived legmélyébe. Ha számtalan sokan vagytok is, hozzám hasonló vitézen még sem fogtok ki.

Egyet intett Dali Hasszán, és egész bandája rácsapott Köroglura. Kirántotta a vitéz a kardját, és harczba elegyedett velük. Elkezdődött a viaskodás. Meg nem szüntek a csapásai, és midőn százával vált a rablók lelke pokolra, futásnak eredt a még megmaradt tizenkilencz. Dali Hasszán egymagára maradt. Midőn meglátta, hogy futamodnak a vitézei, düh töltötte el a

lelkét és Köroglura rohant. Pajzsával fogta fel Hasszán erős csapásait, és ugyanabban a pillanatban olyat vágott Köroglu az ellenfele vállára, hogy kihullott a nyeregből és a földön terült el Hasszán. Akár egy saskeselyű, olyat vigyorgott Köroglu és leugorva a lováról, rátérdelt a Hasszán mellére. Kihúzta a vadászését és már-már fejét akarta levágni, mikor sírásra fakadt a legyőzött. - Nyomorúságos fattyu te, kiáltja a győzelmes Köroglu. Ez hát az a nyim-nyám asszony nép, ilyen ember viselte a bátor nevet, ez volt hét esztendőn át a vidék ostora? Te gyáva, hisz egy kanálnyi vérért könnyözönt ontasz.

Rimánkodóra vette Hasszán a dolgot:

- Győzhetetlen vitéz. Igaz ugyan, hogy pusztává tettem e vidéket, de megfogadtam Istennek és magamnak, hogy hűségesen szolgálom azt az embert, aki engem legyőz. Neked engedelmekedem mostantól kezdve, rabszolgád leszek, akár pénzen vásároltál volna meg.

Szánalmat érzett a szívében Köroglu, felemelkedett a földről, és ott állott a leterített ellensége felett.

- Hogy hívnak mester?

- Köroglunak.

- Hallgass hát ide, uram Köroglu. Oly nagy kincset raboltam össze hét esztendő alatt, hogy szultánok kincstárában sincs több. Mától fogva mind a tied.

- Kelj fel, és mutasd meg, hol őrzöd ezt a kincset.

Dali Hasszán felállott és elvezette Köroglut egy üreg bejáratához, mely sziklás hegyoldalban állott. Amint odaértek, leszállott Köroglu a lováról. Alázattal fogta Hasszán a kantárszárat, és miután bevezette a lovat a barlang belsejébe, oda kötötte, a hová Köroglu mondta volt neki. Úgy viselkedett mint urának a csatlósa, és megmutatta neki minden vagyonát.

Nagyon megkedvelte Köroglu ezt a helyet, hónapokig ki se költözködött belőle. Hozzálátott a kincs szaporításához és Hasszánnal együtt nem egy karavánt fosztottak ki. Eközben arról is meggyőződhetett, hogy milyen hűséges hozzá Hasszán. Nemcsak hogy bizodalommal szolgálta, de még más hetvenhét rablót is összetoborzott neki. Összevásároltak aztán tevéket meg öszvéreket, kincseikkel megrakták és elindultak Azerbajdsán felé. Oly nagy sietve haladtak, hogy elértek a határára és csakhamar ott voltak Kaflankuh hegységei közt.

Köroglu hátrahagyta a kiséretét, és csak Dali Hasszánt vette maga mellé, úgy folytatta az útját. Jó helyet akart magának keresni, hogy táborával megmaradhasson benne. Kara-dag határában akadt egy gyönyörű szép rétre, Gokcsa-pulra; az tetszett meg neki legjobban. Nehány elszánt hőstettének a híre, ottlétének főleg első napjaiból, szárnyra kelt a környéken. Aki bátor ember csak volt, és a ki vagyonhoz szeretett volna jutni, mind az ő zászlaja alá sietett. Apjukként bánt el velük Köroglu és oly bőkezűen fizette őket, hogy csak a bérrel is megtölthették a pajzsukat. Rövid idő telt el, és hétszázhetvenhét embernek volt a parancsolója. Azerbajdsán kormányzója pedig nagyot ijedt, mert hatalmas volt a közelbeli ellensége. A következőket üzenté oda Köroglunak:

- Ki vagy te idegen, és miért jöttél ide? Ha Irán fejedelmének akarsz a színe elé jutni, menj oda és ne maradj itt. Ha pedig velem van dolgod, jőjj elő és meghallgatlak.

Köroglu nem félt a kormányzótól, de eszébe jutott haldokló apjának tett fogadalma, hogy Perzsia sáhja ellen nem emeli fel kezét. Barátságosan fogadta a kormányzó követét, és azzal az ígérettel engedte vissza, hogy néhány nap múlva idehagyja a földet és török területre lép. Összegyűjtötte hétszázhetvenhét rablóját és ezt a dalt énekelte el nekik:

- Itt az indulás órája. A ki követni akarja Köroglut, készüljön útra. Minden ember kövessen, a kinek ajka hozzá van szokva, hogy a vitézség poharából igyék. Gyávákat nem akarok, átkozott legyen tespedő fajuk. Csak azok kövessenek, a kik szét tudják tépni a halálos szemfedőt.

A hétszázhetvenhét rabló mind oda borult a lábai elé és így szóltak:

- Óh Köroglu, mi nem törődünk a halállal. Bármerre mész, megannyian nyomodban leszünk.

Köroglu ismét énekelt:

- Óh én derék agáim. Áldozzuk hát fel életünket a csaták mezején. Aki úgy issza a vért mint a bort a kardja markolata tányérjából, az kövessen. Emlékezzetek vissza Köroglu szavaira. Itt az idő, hatalmas az Iszlám hadserege. A harc csak lakodalom. Kinek szivét nem terheli gond, az engem kövessen.

Azzal odahagyták Gokcsa-pult, és menzről-menzilre menve, eljutottak Gázli-göl völgyébe, Khoj városa szomszédságába. Alig hogy letelepedtek, jön az előörse a hírrel, hogy egy gazdag kereskedő van a vidéken, épp délutáni álmát alussza. A kémei meg azt jelentették, hogy oly tömérdek a portékákkal telt ládája, hogy hegynyi a magasságuk. Rögtön hozzálátott Köroglu a parancsosztáshoz.

- Derék vitézeim, én jó barátaim. Nem vagyok én fejedelem, nincsenek nekem kincseim. De ha már szolgálatomba fogadtalak benneteket, kell hogy enni valóról gondoskodjak, és hogy itt-ott inni valóval is ellássalak benneteket. Kiadta aztán a rendeleteit, és a kereskedő karavánjának a kincse nemsokára mind az övé volt.

Köroglu rablásainak a híre eljutott Hüszzejn khánhoz is, Eriván kormányzójához. Elmondták neki, hogy egy kalandor érkezett, tudj' Isten honnan, és Perzsia meg Törökország határára telepedett le. Már is kifosztott egy dúsgazdag kereskedőt. Elindul erre a khán és vagy ezeröt-száz lovassal Gázli-göl alá érkezik. Köroglu előörsei észrevették a sereget, megszámlálták a katonákat és hírül adták a főnöküknek.

- Ne féljetez én eszeveszettjeim, - biztatja őket a vezér. - Ha Isten és Ali lelkének a tiszta tüze megsegít, egy óra se telik bele, és elpusztítom őket.

Felöltötték fegyvereiket, Köroglu meg rátámaszkodott a lándzsájára és úgy várta be Hüszzejn Ali khán közeledtét. Nem messze az ő seregétől állott meg a khán, aki a következő üzenettel küldött hozzá egy követet:

- Honnan kerültél ide, te bárgyu ember? Hogyan merészkedel két ország határára letelepedni és tiszteletre méltó alattvalóiknak útjokat állani?

- Én a te kincseidhez hozzá sem nyúltam szerdár (fővezér), falvaiddat sem fosztogattam ki - felelt neki Köroglu.

- Rajta fiaim, fogjátok el, kiáltja a khán az embereinek.

Köroglu így szólt:

- Hallgass meg szerdár. Szokva vagyok hozzá, hogy néhány verssort énekeljek a csata hevében. Egy dal jutott épen most az eszembe, elébb hallgasd végig, aztán harcolhatunk.

- Énekelj ha kedved tartja - felelt neki Hüszzejn Ali khán.

Köroglu egyet suhintott az íjával, majd a vállára vetette, akár egy vállövet és ezt a dalt énekelte:

- Itt az igazságok igazsága, hallgasd meg óh szerdár. A halál angyala vagyok én, ime előtted Azrail. Szemeim épp úgy kedvelik a vér színét, akár a hóhérvagy az orgyilkosé. Igen, én azért jöttem, hogy lelkeket tépjek ki a testekből. Itt vagyok én, az igazi Azrail. Majd meg-

látjuk, kinek a koponyáját és kinek a beleit találja meg először a tör pengéje. Még a mai napon fogod itt hagyni ezt a világot. Itt vagyok én, az igazi Azrail.

Ali khán vezére, aki nagy figyelemmel hallgatta e haragos gúnyolódásokat, így szólt urához:

- Nem tanácsolnám, hogy megmérkőzzél ezzel a szeles bolonddal.

Mikor meghallotta Köroglu e szót, még nagyobb haragra gerjedt, és ekkép folytatta énekét:

- Óh agám vezérem, bántottalak én téged? Nem cselekedtem-é mindent barátságosan. Urad hóhérjának foglak a rangjára emelni. Vigyázz, én Azrail vagyok, és azért jöttem, hogy lelkeket tépjek ki a testekből.

Ali khán így szólt:

- Együgyű ember, mindent kimondasz, ami a sziveden fekszik. De megbüntettek érte, ne félj.

Igy énekelt tovább Köroglu:

- Meg fogom neked mutatni karjaim erejét. Megtanítom az ellenségeidet a nevelésre, barátaidat meg a szomorkodásra. Azrailt lásd én bennem, a lelkek kipusztítóját.

Kiadta a khán a rendeletet, hogy rontsanak rá a rablókra. Köroglu meg így kiáltott az embereire: - Lelkem gyerekeim, most üsd, most vágd.

Azzal belerohant a csata tüzébe, ott a hol legsűrűbb volt, az ellenség közepébe. Csurgott a vér a kardokról, és halálordítás meg paripák nyerítése tört az ég felé. Csúf vereséget szenvedett a szerdár. Mindenkit megölt Köroglu, aki halált érdemelt. Töménytelen zsákmányhoz jutottak a kísérői. Akik kardélre nem kerültek, minden irányban szétfutottak, sőt egynehányan magához a sáhhoz menekültek.

Köroglu nem sokáig maradt Gázli-gölben a csapatjával. Odahagyta ezt a helyet, és egy másik völgyben telepedett meg, Csámli-bilben. Dicsősége elterjedt mindenfelé, és egyre küldözgettek neki a pénzt meg az ajándékokat.

III.

Egyet gondolt Köroglu Csámli-bilben, és egy erősséget építtetett. Aki csak hírét hallotta az ő nevének, bőkezűségének és vitézségének, mind sietett a zászlaja alá. És a vár nem sokára várossá lett és nyolczezer család lakott benne. Itt történt az, hogy egy kereskedővel ismerkedett meg Köroglu, Hodsa Jákubbal, a kit később testvérévé is fogadott. Beutazta volt ez az ember az egész világot és azzal mulattatta Köroglut, hogy elmesélte neki, a miket látott és hallott.

Történt, hogy Orfah városába került egyszer a kereskedő, és nagy néptömeget látott a piacznán. Közelebb ment, és egy ifjú tünt a szemébe, aki olyan volt, mint amilyenek a költő mondja: - Szereti szívem az ifjút, ha ívalakúak a szemöldökei, ha karcsú a csipője és ha rózsabimbó az ajaka, akár az illatozó rózsza. Járd be széles e világot, és nem találsz nálánál ékesebb ifjút. Mézes Ajváz az ő neve, a nyolczadik menyország rétje. Az apja mészáros, ő pedig bányája a drága köveknek. - Minő kertnek, és melyik rétnak vagy a plántája? - kérdi az ifjútól a kereskedő. - Az apja a város pasájának a mészáros, Mir Ibráhimnak hívják, felelte valaki. Köroglunak úgy sincs gyermeke, gondolkozott Jákub. Mért ne fogadná fiának ezt a derék legénykét? De mitévő legyek most? Ha visszatértem Csámli-bilbe, és elmondom neki amit láttam, nem hiszi el? Fogta magát, keresett egy festőt és jó pénzért meg szép szóért lefestette az ifjút.

Egy-két napi út után visszatért a várba, és jelentették Köroglunak, hogy megérkezett a testvére. Köroglu sereget küldött elibe és illő tisztelettel vezették be a városba. Amint leszállott a lováról, megcsókolta Köroglu az arcát és maga mellé ültette. A hodsza meg kezet csókolt neki, a hogy egy fejjobbvalónak illik. - Ej haj fiam, bort ide, kiáltott Köroglu. Igyunk egyet annak az örömére, hogy megérkezett a testvérem. Leültek és addig-addig ittak, hogy Jákubnak ártani kezdett a bor és egy kis háborgást érzett a fejében.

Kérdezi Köroglu a többek közt, hogy hol járt, és ő megmondta, hogy Orfáhból jön. - Talán bizony jobb lovat láttál ott mint az én Kirátom? - Nem biz én. - Talán bizony külömb legényeket láttál ott, mint az enyém? - Nem én. - Talán bizony vigabb lakomákat, láttál, mint itten? - Nem. - Mondsza csak, láttál-e ékesebb ruháju és csinosabb pohárnokot, mint az enyém? Erre már aztán így felelt Jákub mester: - Láttam biz én ott egy ifjút, hogy a te összes fiatalaid még arra se méltók, hogy a kezét megmossák. Öregszel már bajtárs, gyereked nincsen, mért ne fogadhatnád fiadnak? Rövid idő alatt olyan harczost faraghatnál belőle, hogy méltó volna arra, hogy szolgáljon a míg élsz és hogy kövessen, ha meghalsz. - Azzal dicsérni kezdte Ajváz csinos és férfias külsejét. - Óh te semmirekellő kalmár te, förmedt rá Köroglu. Sajnálta azt az egy-két töment (tallért), hogy egy festővel lefestetted volna a képét. - A kereskedő egy kis festményt vett ki a zsebéből és odanyujtotta Köroglunak. A harczos elvette, és amint szemügyre vette, legott kiszabadultak önmegtartóztatásának a gyeplői türelmének kezéből. - Dali Hasszán - kiáltott fel - ide a lánczczal meg a bilincscsel. A kereskedő elámult, nem tudta elgondolni, hogy mit akar Köroglu. - Téged kötözlek meg velem, gazember. - - Mit vétettem, hogy ezt teszed velem? Avagy ez a te köszöneted, hogy fiat találtam a számodra? - Hazudtál, ez a bűnöd. Még ebben a perczen Orfáhba megyek, és mig visszajövök, a börtönben lesz a helyed. Ha dicséretedet igazolni fogja az az ifjú, ne legyen Köroglu a nevem, ha aranyok záporával be nem aranyozom a fejed és ha magasabbra nem halmozom azt, mint az ég boltozatja. De jaj neked, ha érdemetlennek találom a dicséretedre: Az élet földjéből tépem ki létednek gyökerét és büntetésed rettentő példája lesz majd a hozzád hasonló orczátlan hazugoknak. Tudom, hogy nem hazudsz többé fejjobbvalóid előtt.

Igy szólt és kiadta a rendeletet, verjék vasra a kalmárt, láncolják össze nyakát, lábát és tegyék börtönbe. Lovát megnyergeltette és miután hétszeresen leszorított a hevederrel, így szólt: - Mig oda leszek Orfah városában, egyikötök se merészeljen annyit inni, hogy mámoros legyen. Jaj annak, a kinek hajlokából muzsikaszó avagy tamburahang hallatszik ki. Jól eszetekbe vessétek a parancsomat, különben mint hitvány giz-gaszt szakítalak ki benneteket a földből és úgy dobódtok oda a szeleknek. Elmegyek, hogy elhozzam ide Ájvázt, jövőbeli fiamat.

Azzal búcsút vett embereitől, és ment előre éjjel-nappal, egyik menziltől a másikig.

Közel volt már Orfához, és ép akkor pillantott meg egy juhászt, a mint nagyon is erőt vett rajta az éhség. - Nagyon jó az a közmondás: - így szólt magában - ha éhes vagy, eredj a juhászhoz, ha pedig fáradt, a teve-hajcsárhoz. Azzal közelebb ment hozzá és odakiáltott neki: - Adj Isten juhász. Nem adhatnál valami falatozni valót? A juhász felpillantott, látta hogy bajnokkal van dolga, a kinek a fegyverzete is többet ér, mint egész nyája meg jó maga. - Nincs nekem hozzád méltó eledelem, jó ember, de ha megéred egy kis birge-tejjel, azt hozhatok. Azzal megtöltött egy nagy fazsétárt, vagy három mén teje elfért benne és letette Köroglu elé. Alig evett belőle egy-két kanállal, mikor kenyeret kért hozzá. - Kenyerem van ugyan - mondja a juhász - de azt meg nem eszi ember fia. - Ha csak egy cseppetkét keményebb a kőnél, add ide, szólt rá Köroglu. - Árpából meg kavicsból van süteve, a kutyáim számára készült. - Sohse törődj vele, csak add elő, akármilyen is, mondja Köroglu. - Kiszáradt a napon, kemény is lett penészes is, belé törik a fogad. - Ne félj fiam, csak ide vele gyorsan.

Egy bőrszak volt a juhász hátán, leoldotta és oda tette a hős elé. Ez meg olyan éhes volt, hogy belemarkolt mind a két kezével a tarisznyába és ami kezeügyébe akadt, csak tördelte darabokra és dobta bele a tejbe. A juhász csak nézte és amint látta, hogy vendége már legalább is tizenöt embernek valót készített el és még egyre dolgozik, zúzva morzsolva, ami a kezébe akadt, így szólt magában: - Megbolondult ez az ember a koplalásban. Hisz nincs az a fia Ádámnak, aki ezt mind felfalja. Egy hétig tartanám el vele az egész kutyafalkámat. Eközben megtöltötte Köroglu az edényt, és a mikor beleütötte a kanalat, mozdulatlanul állt meg benne, mint a czövek. Aztán végig pillantott a juhászon, aki az ő bámulásába volt elmerülve és azt mondta: - Ül le mellém juhász, együnk együtt. - Ha csináltad edd is meg - mondja a juhász - én ugyan nem nyulok hozzá. Köroglu vette a kanalat és hozzálátott a munkához. Óriási bozontos bajsza útjában állt, kenyérdarabok ragadtak benne és lelógtak a szőrszálakról, a tej meg az egész idő alatt csak úgy csurgott a mellén végig. Aztán megbosszankodott, elhajította a kanalat, kétfelé törülte a bajsztát mely egész a fülén túl ért, száját kinyitotta, mely akkora volt, mint egy barlang nyílása, két kezét az edény alá dugta és - ham hum, felfalta ami benne volt az utolsó cseppig. A juhász szörnyet ámélnkodott és gondolta magában: - Allah nevére, nem ember fia az, aki ilyesmire képes.

Köroglu meg eközben arról gondolkozott, hogy ha a saját lován meg ruhájában megy, felismerik. Mert híre, dicsősége mindenfelé el van már terjedve. - Gyere cseréljünk ruhát, mondja a juhásznak. - Te semmirekellő! - feleli a pásztor - mit gúnyolod a szegénységemet. Hisz a fejedem meg a derekadon levő sál maga is elég volna, hogy megfizess vele kiontott vérem bírságát. Mit nevensz ki? Azzal a tenyerébe köpött, bunkós botját felkapta, és e szókkal fenyegette meg Köroglut: - Ne bizakodj el vállad szélességében, az én nyakam kemény voltára is nézz. Köroglu mosolygott és így szólt:

- Allah színe előtt esküszöm, juhász, hogy nem akarok gúnyt űzni belőled. Sok pénzzel tartozik egy kereskedő és ha ezen a lovon, meg ebben az öltözetben lát meg, kisiklik a körmöm közül. Cseréljünk csak gyorsan ruhát és ha visszajövök, megkapod, a ruhádat; ha pedig nem, elviheted ezt a lovat a bazárba, kétezer töment kapsz érte. Él vele boldogul, és ki ne felejts az imáidból. Köroglu felvette a juhász ruháját, és a bunkós botját is elkérte tőle, hogy esetleg kardja helyett szolgáljon neki. A lovat pedig e szókkal bizta rá: - A te lelked meg

a lovam lelke. A juhász megnyugtatta: - Alláhba vetett hitemre esküszöm. Legyen könnyű a szíved, bízhatol bennem. Szívében pedig így szólt: - Adná az Isten, hogy sohse térjen többé vissza. Akkor aztán Isten hírével szegénység, a ló meg a ruha éltem végéig is elég lenne.

Azzal búcsút vett Köroglu. Eljutott Orfah városába és amint elrebegette a Biszmilláhít (Allah nevében), meglátott egy törököt, egy okka hús a kezében és boldogság a szemében. Kérdi tőle Köroglu: - Mit dédelgeted úgy azt a húst, öreg? - Úgy látszik - felel a török - hogy idegenből kerültél ide. - Bizony én jó messzről jövök, mondja Köroglu. A török ekkor így szólt: - Nem vetted észre, hogy másutt a kenyér drága, nálunk meg a hús az? Betegem van otthon, a kinek az orvos húst rendelt. Minden nap elmentem a bazárba, de hiába, nagy ritkán akadtam húsrá. Ma végre rátaláltam Ájváznál, Ibráhim mészáros fiának a boltjában, és azért sóhajtozok, hogy két piászttert kellett egy okkáért fizetnem.

Köroglu legott a juhászra gondolt, hogy eladatja még ma minden juhát. Azonnal odament Ájváz boltjához, és oly nagy tömeg embert látott ott egymás hegyén, mint az összegyűrt köpönyeg ránczai. A férfiak húst venni mentek oda, az asszonyok meg Ájváz szépségét bámulni. Köroglu is odament és az előtte állóknak a válluk felett nézett át. A törökök juhásznak nézték és ütni kezdték a fejét. Majd leguggolt a földre, hogy a lábuk között fog elnézni, de így még nagyobb veszedelemnek volt kitéve. - Nem tudok mit csinálni ezekkel a paraszt törökökkel, - gondolta - hogy jutok én majd Ájvázhhoz? Jobbra-balra taszigálódzott a könyökével, aztán a tenyerébe köpött, bunkós botját felemelte és egyik csapást a másik után adva, úgy csinált magának utat. A kit fejen ért az ütése, kilocscsant az agyveleje, akit lábon, annak a csontja tört, és akit vállon ütött, ott esett össze álltában. Szét is kergette az egész népséget, és csak akkor látta meg Ájvázt, amint tenyerébe hajtott fejjel, egymagában szomorkodik.

Köroglu így szólt magában: - Az igazi lútinak¹ hat fogása van: öt a ravaszságában, egy az erejében rejlő. Azzal kivesz a zsebéből egy piászttert, oda dobja Ájváz elé és így szól: - Még csak egy okka húst testvér, de gyorsan, mert várnak a társaim. Rézpénzben add, ami visszajár. Ájváz rátartó is volt a szépségére, és így förmedt rá Köroglura: - Gyere csak errebb együgyű uram, mi mondani valód is van csak? Köroglu még közelébb ment Ájvázhhoz, aki egy ujját begörbítve, a többi négygyel nagy fűrgén arczul ütötte. Rákiáltott Köroglu, hogy hogy merte megütni, de szívében örült, és egy cseppet se haragudott meg Ájváz e bátorságáért. - Tán tönkre akarod tenni a hús értékét, - mondja Ájváz - hogy ennyi vevő színe előtt egy piászteren akarnál egy okka húst venni, és még vissza is adjak a pénzedből. - Nem vásárolni jöttem én tehozzád gyerek, hanem eladni, mondja Köroglu. - Hogy, hogy? mondja Ájváz. - Kilencszáz juhom van - mondja Köroglu - és csak a hús árát jöttem megtudni, hogy olcsó-e avagy drága. Jól mondják, hogy elveszti eszt a mészáros, mihelyt csak bégetni hallja a nyáját. Alig hogy meghallotta a kilencszáz juhót, így beszélt Ájváz: - Nem tudtam, hogy juhász vagy, bátyó. Mert goromba voltam veled, itt a nyelvem tépd ki, és mert megütöttelek, itt a kezem vágd le. Köroglu erre énekelni kezdett:

- Fegyveres ellenségedet fogod ütni, ha korának védelmét ölti is magára ruhakép. Jövőbeli gyermekem, én szemem fénye, nem haragszom én meg az ilyes pajkosságokért.

Ájváz aztán így szólt: - Az Isten szerelmére, kedves uram, meg ne hallja ám senki, hogy kilencszáz juhót hoztál. Ötven mészáros van városunkban és ha meghallják, addig fognak ostromolni, míg meg nem osztod köztük a nyáját. Várj itt, míg elmegyek és megmondom az apámnak. Mi vesszük meg az egész nyáját, és mi fizetjük majd ki az egészet. Azzal elment és nem sokára vissza jött az apjával, Ibráhim mészárossal, aki átölelte, csókokkal üdvözölte és egyszerre bejnek, barátjának, testvérének szólította. - Értelek gazember, meg akarsz csinálni,

¹ Lúti, középfogalom a venéciai bravó és a franczia chevalier d'industrie közt. Még mai nap is vannak ilyenek Perzsiában.

gondolta Köroglu magában. - A nevedet elfelejtettem már - mondja a mészáros - csak annyit tudok, hogy gyakran megszoktál tisztelni jelenléteddel. Rég ideje hogy nem láttalak, sokat kerestelek azóta.

Köroglu gondolta magában: - Kenyeret vásárolsz a péktől gazember, és aztán megint eladod neki.² Aztán azt mondja neki: - Rusánnak hívnak engem. Nem hazudott, mert csakugyan ez volt a neve. - Hogy feledkezhetél meg oly sok ideig rólunk, - kezdett a mészáros óbégatni - hogy birtad kiállani, hogy be ne szólj néha barátodhoz és testvéredhez. Köroglu azzal felelt: - A juhok, a melyeket ide szoktam hozni, mind Perzsiából valók, és azt is tudod, hogy Köroglu él a határon Csámli-bilben. Ettől a rablótól való félelem tartott távol, de mert Köroglu - Alláh dicsértessék, - meghalt, ezentúl annyi birkával láthatlak el, amennyit csak akarsz. Kérdezi tőle Mir Ibráhim: - Hát csakugyan igaz, hogy Köroglu meghalt? - Magam is ott voltam a temetésén, mondja Köroglu. Hál' Istennek, mondja a mészáros. Mert tudnod kell, hogy a pasánk, aki sokat hallott erről a rablóról, meghagyta Ájvázomnak, hogy ki ne menjen a városból. Köroglu még el találná rabolni és gyalázatba keverné.

Azzal bezárta a boltot és mentek mind a hárman hazafelé. Míg a mészáros elment a pénzért, magukra maradtak ketten. Ájváz egy palaczkot meg poharat vett elő a fülkéből, inge ujját feltúrte, és bort öntött magának a pohárba. Régóta nem ivott már Köroglu bort, úgy hogy szíve hevesebben dobogott, gyengédeket pillantgatott és ajkai szélét nyalogatta. - Rusán bátyám - kérde tőle Ájváz - mért nyalod a szád szélét? Köroglu így felelt: - Hogy áldoznám fel érted éltetemet, te menyország féniksze. Mi az a veres, amit iszogsz? - Ájváz így felelt: - Nem láttál még ilyet, bátyám? Ezt úgy hívják hogy: bor. - Tölts hát egy pohárral, - kéri Köroglu - hadd iszok én is belőle. Ájváz tele töltött egy pohárral, és megkínálta vele. Kiitta a poharat, és mert bajuszának csak az egyik felét nedvesítette be vele, így szólt: Adsza még egy pohárral, hadd legyen a bajuszom másik felének is, és addig iddógált, míg kifogyott a palaczkból az utolsó cseppig. Ájváz bosszankodott, és így szólt: - Nem savó ez az ital, még megfájdul a fejed tőle. Köroglu így szólt: - Oh te paradicsombeli madárkám, te csak magadról gondoskodik, rólam pedig megfeledekszel. Azzal felkelt és a fal egyik fülkéjében vagy hat palaczk pálinkát pillantott meg. Legott előszedte őket és egy-egy hajtásnyira mindből kiszitta a lelket. - Vagy az egyikből igyál, vagy a másikkól, te paraszt, kiáltott rá Ájváz. Köroglu így felelt: - Óh te papagája a paradicsom kertjének, majd csak összekeverednek a gyomromban. Ájvázt bántotta a dolog, és attól félt, hogy ha leveri lábáról az ital, majd nem vehetik meg a juhait. Köroglu leült és Ájvázra nézett, a kinek bizony jobban megártott a bor, mint neki. Aztán elővett egy gitárt és a mikor pengetni kezdte, úgy hangzott az ujjai alatt, mint a fülemüle hangja. És a következő dalt rögtönözte hozzá:

- Tele töltsd a poharad, igyunk egyet mészáros fia. Rád nézek és látom, hogy harmatos a rózsárcza (azaz: már izzadsz). Nem vagy józan mészáros fia, nem sokára az enyém léssz már.

Mikor Ájváz meghallotta e szót, kérde tőle: - Láttad-e már Köroglut, bátyám? - Köroglu dalban felel neki:

- Virágzásuk teljében vannak a kert rózsái, csattognak a szerelmes csalogányok. Sátrak erdeje veti árnyát Csámli-bil völgyeire. Ott van az én otthonom, óh mészáros fia. - Azzal megállt, mert attól félt, hogy ha Köroglu nevével végzi a dalt, holtra ijed a szegény gyermek.

Aztán belépett Mir Ibráhim, és hívta Köroglut, hogy menjenek a nyájhoz és alkudjanak meg a juhokra. Köroglu látta, hogy Ájváz nem mozdul, és így szólt: - Hát a fiad nem jön velünk? - Itthon kell maradnia, mert megtiltotta a pasa, hogy kimenjen a városból, mondja a mészáros. - Nem szégyeled magad, hogy Köroglunak még a holt testétől is rettesz? Mondom, hogy

² Közmondás, mely azt jelenti: »Hazudsz, te ugyan engem meg nem csalsz«.

Köroglu több mint egy hónapja meghalt. Csak valld be őszintén, nem Köroglutól félsz te, hanem attól, hogy még kénytelen lennél hálálkodni előttem, ha megajándékozom Ájvázot vagy harmincz birkával.

A mészárosnak sem kellett egyéb, csakhogy ennek neszét vette. Rákiált a fiára: - Tápázkodj már fel, te bamba, és hajolj meg Rusán bej előtt. Bőkezű ember ő, nagy ember ő, ura a kimondott szavának. Ájváz, kit a bor meg a látottak és hallottak egyformán elkábítottak, hideg borzongást érzett testében és gondolta a szívében: - Ez az ember vagy maga Köroglu, vagy a csapatjából. Aztán kérte az apját, hogy egy dalt énekelhessen elébb el. Elővette a gitárt és így szólt:

- Ne zavard meg óh apám, elmémet. Ilyen ember mint ő, nem lehet juhász. Csak egy fiad van, gondold meg, és ne vidd magaddal. Holmi juhász nem hasonló ehhez az emberhez. Szavait összehasonlítottam a tetteivel. Őrjöngő örült ő. Barátsága, gyűlölete csak pillanatnyi. Vagy maga Köroglu ő; vagy ha nem az, akkor Dali-Hasszán.

Köroglu, mikor e verset hallotta, mosolygott magában és így gondolkozott: Óvatos egy legényke. Ép ily fiat szeretnék én magamnak. Ájváz pedig így folytatta dalát:

- Óh atyám! Kalmárjai bejárják a világ mind a négy tájkát. Szolgák és szolgálók ezrei eszik az ő kenyérért. Nem szereti a sok számolgotást, bőkezűen osztogatja ajándékát. Hidd meg, nem olyan a juhász mint ő.

- Küldd el innen, hadd menjen, a hol szem nem látja. Észre ne vegye se vendégünk, se szomszédunk, hogy idejött. Még ha alszik se engedd, hogy lássák. Olyan viselkedésű ember, mint ő, nem lehet juhász. Keresztül-kasul égette már keblemet a fertőzet.³ Haldd meg, tudom előre, mi vár szegény fejemre. Apám, Ájváz soha sem lesz többé a fiad.

Mikor látta Köroglu, hogy Ájváz kitalálta kilétét, hozzá hajolt csendesen és e szókat súgta a fülébe: - Te rossz csont, mért nem jössz velünk a nyájhoz? Négy gyönyörűséges kalitkát mutatok majd neked. Mindegyikben van sok sok pacsirta, pintyőke, vöröslábú rigó madár, fülemüle és egy egész sereg más fajta éneklő madár. Mihelyt megérkezünk, neked ajándékozom mind a négy kalitkát. Felakaszthatod majd őket a boltodban, azok meg majd énekelnek és csicseregnek hozzád, hallgatod majd hangjukat és gyönyörködöl bennük. - Ájváz ekkor sírva fakadt és így szólt: - Már most nem segíthetek a dolgon, gyere apám, menjünk.

Orfah városától nem messze volt a nyáj. Mikor odaértek, legott megalkudtak, de amint leszámlálta a pénzt a mészáros, kitünt, hogy harmincz tömennel kevesebb. A mészáros így szólt: - Hadd hajtsa az a pásztor ide azokat a juhokat, majd a városba tereljük őket, és a hiányzó pénzt ott megfizetem. Akár meghálhatsz a házamban és holnap mész csak haza. - Köroglu így felelt: - Én bizony nem megyek Orfáhba. Úgy hallottam, hogy akik pénzzel jönnek és ott töltik el az éjjelt, azokat megszokták gyilkolni. Itt fizess ki engem ezen a helyen. - Legyen úgy, a hogy te akarod - mondja a mészáros. - Te maradj itt Ájváz fiammal, és te is fiam mulattasd a bátyánkat, míg beszaladok a városba a pénzért. Ezzel a hígvelejű ott hagyta őket egymagukra, ő pedig felkapaszkodott a biczegő gebéjére és ment Orfah felé.

Köroglu ezalatt oda sietett a juhászhoz és kérte tőle a lovát. Ott volt a lova egy hegyszakadéknál, és mert nem birt vele a juhász, összekötözte a négy lábát. Köroglu leverte a lábáról a békót, megnyergelte, megszorította a hevedert, megcsókolta a két szemén, felült rája és Ájváz felé vágatott. - No most Ájvázom, ülj fel hozzám a lóra, oszt induljunk. - Ne úzz csúfot belőlem vitéz - mondja Ájváz - mert mindjárt itt lesz Rusán bátyám, tudom hogy kilódít abból a nyeregből. - Dörzsöld meg a szemed Ájváz, aztán nézz meg jól, hát nem ismertél rá

³ Azaz, hogy Köroglu híre, neve már vágyat oltott szívébe, hogy csapatjába álljon.

bátyádra? - Ájváz megnézi, biz az Rusán volt, csak a ruhája más. Hiába sírt, hiába zokogott, könnyei, könnyöregsei mit sem használtak. Köroglu felrántotta a nyeregbe, maga mögé ültette és egy sállal odaerősítette a fiút a derekához. Aztán megsarkantyúzta a lovát, ostorával egyetkettőt csapott rá és vitte a zsákmányát. A juhásznak még odakiáltott, hogy jöjjön közelébb és tartsa a ruhája szárnyát. Egy jó rakás pénzt dobott oda neki és kérdezi tőle: - Juhász, láttál-e erre egy tevét?⁴ A juhász azt felelte rá: - Még csak egy báránykát se láttam. - Hajtsd a nyájadat a városba - mondja neki Köroglu - én azalatt elviszem Ájváz.

A bánkódó fiú keservesen sírt. Szemei vörösek voltak és akkorára dagadtak, mint egy-egy alma. Köroglu hiába vigasztalta:

- Mondom Ájváz ne sírj, ne gyötörd a szívemet búvánattal. Ájváz dallal felel neki vissza: - Azt mondod, ne sírjak. Mit tehetek én könyeimről? Azt mondod, ne gyötörjelek bánatommal. Mit tehetek én szomorúságomról?

Köroglu tovább vigasztalta: - Hazatérőben voltam a mezőkről, a pusztaságból és azt kérdezgettem a pásztoroktól, nem láttak-e téged. Mondom Ájváz ne sírj, ne gyötörd a szívemet búvánattal.

- Hogyne sírnék Köroglu - mondja Ájváz - mikor szívem gyökerét tépted ki és atyám hátát bánattal görbítetted meg. Megint csak elkezdte Köroglu:

- Nem vagyok-e bej, nem vagyok-e khán? nem leszek-e atyád, nem-e gyöngéd szüléd? ne sírj Ájváz, ne gyötörj bánatoddal. - Csak nem tud Ájváz megvigasztalódnia:

- Virágaim, oda hagytalak benneteket a kertben. Szépségeket hagytam oda, akiknek dereka érdemes volt ölelésre. Nevemet, családomat hagytam oda. Hogy ne sírnék Köroglu?

- Ne könnyezz én Ájvázom - mondja Köroglu - avagy engem is megríkatsz, mint egy bolondot vagy vénasszonyt. Te léssz az én vitézem, Köroglu dicsősége, büszkesége.

Még csak arra kérte Ájváz, hogy úgy bánjék vele, mint vitéz daliával. Köroglu megigérte neki, hogy fiává fogadja, tejbe-vajba fürösztli és mindenre megtanítja, amit vitéz daliának tudni kell. És folytatták útjokat Csámli-bil felé.

A mészáros eközben már jött vissza a pénzzel, és alig lépett ki a város kapuján, megpillantotta a pásztort, amint a nyáját a városba hajtja. - Kinek az engedelmevel hajtod a juhaimat, te gaztolvaj? - förmed rá a juhászra. - Nem értelek, felel a juhász. - Rusán bej juhásza vagy ugy-e? - Örjögessz ember, akár csak lázban beszélnél. Se téged nem ismerlek, sem azt a torznevű Rusán bejt vagy kit. - Nem épen most adtad el nekem ezeket a birkákat? Nem felvetted értük a pénzt? - Hordd el magad a hazugságaiddal együtt, Rejháné, az arabé ez a nyáj, fejni hajtom őket a városba.

E szavak hallatára végig borzongatta a hideg a mészáros bőrét. Leszállt a lóról, megtapogatta a birkák tőgyét, fejős volt az mind. Semmi kétsége többé, hogy Rusán bej megcsalta, és hogy senki más ő, mint Köroglu, aki bizonyára a fiát is elrabolta. Hát még amint meghallotta, hogy egy lovon látták a fiával. A szája padlásához száradt a szegény Ibráhim nyelve és dühében úgy ütötte-verte a halántékát, hogy lebukott a lóról. Ilyen szánalmas állapotban volt, amikor az arab Rejhán odatévedt. Épen vadászatra indult, és százhatvan csatlósa volt a kíséretében. Kérdi az arab nemes a szegény mészáros baját. A szegény atya, akit a fájdalom még a hangjától is megfosztott, csak e szókat tudta kinyögni: - Elrabolta... elrabolta. - Bosszankodik ez értelmetlen feleleten az arab: - Leégett apának a fia te, mit raboltak el, kit raboltak el, ki volt az elrabló? - Jó félórába telt, míg felocsudott a fájdalomából: - Köroglunak adtam el, el-

⁴ Perzsa közmondás. A felelete: semmit se láttam. E közmondásnak egész meséje van, mely egész Perzsiában ismeretes. Gulisztán egy meséjében le is van írva.

rabolta, megszökött vele, vége. - Nagy nehezen megértette az arab, és így szólt magában: Gazember vagy Köroglu, fejemre tetted mocskos kezedet,⁵ elvitted az erdőmből a legnemezebb vadat. - Legott összehívatta a csatlósait: - Kövessetek fiúk, magam megyek elől, - és azzal üldözőbe vette a fiú rablót.

Kanczán ült az arab Rejhán. Köroglu ezalatt tovább lovagolt, és egyszerre csak észreveszi, hogy Kirat lova leereszti a fülét egészen számár módra. Annak volt ez a jele, hogy kanczát érzett a közelében, úgy egy mértföldnyi távolságra. Legott megsejtette, hogy az arab kanczáját érzi a lova, és hogy őt magát meg üldözőbe vette Rejhán. Felpillantott az égre és vadludakat látott a feje felett. - No most - gondolta magában - ráörpítek egy nyílat a falka vezetőjére. Ha leterítem vele, én leszek a győztes, de ha magában érkezik vissza a nyíl, nem lesz az enyém Ájváz.

Elővett a puzdrájából egy nyilat, ráfektette az íjra és előtte. Kevés vártatva lehullott a lúd és egyenest a ló lábai elé esett. Köroglu egész boldog volt vele, kitépett egy csomót a madár legfinomabb tollaiból és Ájváz kalapja mellé forgónak tűzte oda. És a következő dalt énekelte hozzá:

- Milyen szép a fejed ezzel a forgóval, akár csak egy hím darú feje. Az égen kerestelek és a földön találtalak meg, ne sírj én kicsiny darúcskám. Szemöldököd ívelt vonalát a Mindenható tolla rajzolta. Ép a kellő korban vagy, alig tizenöt esztendő. Csak egy hiányzik még az ékességedhez: lovagi tettek. Daliáknak mintaképe léssz, arany főveggel földöm be fejedet Darúfejű Ájvázom ne sírj többé.

Rejhán ezalatt egyre nyomában volt Köroglunak, és minthogy jól ismerte a vidéket, mellék úton elkerült. Három nap és három éjjel állott Köroglu egy sziklatetőn, hogy az üldözők lovai nem mehettek fel utána, de ő se birt tovább menni, mert egy tizenkét méteres hegyszakadék tátongott előtte. Végre azonban rászánta magát, hogy átugrat a lovával és neki a mélységnek.

A szakadék párkánya legszélén úgy álltak lova lábai egymás mellett, mint a rózsabimbó szirmai. Nagyot szökött előre és lám, két méterrel ugrott tovább, mintsem kellett volna. Rejhán pedig megfogadta, hogy ha átugratja Köroglu a szakadékot, abbahagy az üldözéssel. Ha pedig szerencsétlenül jár, összeszedi majd szétzúzott tagjait és kellő tisztelettel eltemeti. Mikor meglátta a szép ugrást, így kiáltott fel: - Derekasán volt megtéve kos Köroglu.⁶ Áldott az az anya, a melyik szült, és az apa, aki felnevelt ilyen ifjút. - Köroglunak még csak a kalapja se billent félre, hátra se tekintett, mintha mi sem történt volna. Csak az arab kiáltott oda a csatlósainak: - A farkas, ha első zsákmányától el nem riasztják, azontúl még vakmerőbb lesz, és vérszomjasabban fog visszatérni. Ma sógorom fiát vitte el Köroglu, holnap talán a feleségemet rabolja el. Mutassuk meg neki fiúk, hogy a mi hüvelyk-ujjunk is elég erős, és tud még nyilat felajzani. - Azzal utána vágatnak, és már messziről kiáltja Köroglunak: - Még ha Csámlí-bilbe futnál is, te harám-basa, odáig is utánad mennék. - Köroglu leemelte Ájvázt a lóról, megvizsgálta a nyeret, a kengyelt, a hevedert megszorította és megfordult, hogy szembe találja az arabot. - Férfi módjára akarsz-e velem harczra kelni, avagy asszony-módra? - Hogy érted azt? kérdi az arab. - Ha csatlósaiddal támadatsz meg, asszony-módra tennél, de ha egyedül állsz ki velem a síkra, férfias lesz a küzdelmünk. - Rajta hát, mint férfiakhoz illik. - Köroglu azonban még se bízott a szunnita szavában, és szerette volna, ha a csatlósoknak legalább egy részét eltávolítja onnan. És mint szokása, egy dalt énekel a csata előtt:

⁵ Azaz: megcsaltál és lelacsonyítottál.

⁶ A perzsák igen kedvelik a kosviadalokat és ezt az állatot a bátorság és erő megtestesülésének tartják.

- Vitéz Rejhán, egyedül vagyok és egész sereggel jöttél ellenem. Hol a becsületed és nagyra tartott bátorságod? Mért törsz életemre, mit vétettem óh arab?

Hangjának dörgése oly borzasztó volt, hogy az arab lovasait félelem szállotta meg. Köroglu emígy folytatta dalát:

- Mutass embert, aki fel tudja ajzani íjjamat; mutass daliát, aki küzdő kosként fejével megökleli pajzsomat. Megörlöm fogaimmal az aczelt és haragomban az égre köpöm. Óh mért is nem harcolunk már?

Az arab emberei rémülettel teltek el és félve suttozták egymásnak: - Oszmán fájának dicsőségére mondom, nem kerüljük ma ki Köroglu kardja élet. - El is menekült egy része azonnal. Köroglu pedig tovább tüzelt.

- Oszd csak a seregedet csapatokba. Ej de elbizakodtak nagy sokaságukban. Én egyedül vagyok, legyetek ti hatszázan.

A csatlósok valamennyien megfutamodtak. Az arab maradt ott egyedül, és meg se mozdult álltó helyéből. Hallgatta Köroglu dalát:

- Igaz bajnok nem üldözi az ő társait hüvelyébe rejtett karddal. Magasra emeli éles egyiptomi kardját és úgy fenyeget vele. Gondolj magadra Rejhán, míg nem késő. - Nem érezted még a kos erejét, Köroglu homlokát, és nem láttál még oly erős kart, mely az övéhez fogható volna. Vigyázz jól Rejhán, míg nem késő.

Bátor ember volt az arab Rejhán, sokat beszéltek a tetteiről Törökországban. - Gyáva csibék az embereim, - kiált fel - nem mernek egy magadféle bagolylyal szembe szállni. - Azzal előre rugtatott a kanczájával, Köroglu meg kengyel vasával buzdította Kiratját. Szörnyű volt az összeütközésük. Mind a tizenhét fegyver, a miket magukkal hoztak, munkában volt és egy se akart kifáradni. Nem egyszer csaptak már össze lovaik hátán, mell a mellhez szorult, hát a háthoz, majd meg egymás övébe ragadtak és a mint leestek a lovukról, gyalog tusakodtak tovább. Nyakuk, karjaik, lábuk szára egymásba fonódott, mintha csak két teve-csődör viaskodnék egymással.⁷ A nap már lemenőben volt. Köroglu holtra fáradt ellenfele erős ellenállásától és Alihoz kiáltott fel szívében, hogy mentse meg ettől a szégyentől. Azzal magasra emelte az arabot, felkapta a levegőbe, és onnan a földhöz csapta. Ráült a mellére és kihúzta kardját, hogy lecsapja vele a fejét. Szíve azonban így szólt: - Ha kegyelmet kér, megörlöm, ha nem, kár volna ilyen derék fiatalon meghalnia. - Ránézett az arab arcára, piros volt az és nyugodt, egy vonása se változott rajta. Majd kezét lábát összekötözte, ráültette a kanczájára, és úgy vezette maga mögött kötélén. Úgy érkeztek meg Csámlí-bil elé.

Az őrszemek már messziről megpillantották Köroglut és értesítették a legényeket, hogy megérkezett. Kétszázhetven lovas ment a fogadtatásukra. Köroglu azonnal díszöltözetet hozatott, és felöltöztette vele Ájvázt. Jáku hodsát meg kihozatta a börtönéből, levette bilincseit, fölséges ruhába öltöztette és felhívta, hogy mellette foglaljon helyet, a megtiszteltetés helyén. A rablók mohón kérdezték Ájváz elrablása részleteit és Köroglu mindent elmondott nekik, nem kímélve a szót, hogy Rejhán hősiességét és erejét is magasztalhatta. Meséjét versben és folyó beszédben váltakozva mondta el, és szokásához híven szemébe mondta az igazat mindenkinnek; a gyávanak, hogy gyáva, a deréknek, hogy ember a talpán. Rejhánt ezzel a dallal dicsőítette:

⁷ A tevék e tekintetben még veszettebbek a bikánál is. Igen izgató látvány a teve-viadal, melyet Keleten nem is vonnak meg maguktól a gazdagok.

- Agák, testvéreim. Olyan az igazi férfi, mint Rejhán. A bámulat könnyét facsarta ő ki a szeméből. Ezüst a pajzsa, és özönével ontja az ellenség véréét. Lelkéhez forrasztotta a lelkemet. Minden atyának öt fia legyen, és mindegyike Rejhánhoz legyen hasonló. Megérdemli, hogy Köroglu testvére legyen.

Köroglu elrendelte, hogy nagy lakomát csapjanak az emberei. Ájváz volt a főpohárnok. Folyt a bor mint a zuhatag, és mint a zápor úgy hullott az éték.

IV.

Nakerván tartományában élt ez időtájt egy ifjú, kit rendkívüli bátorságáért városok szerte tiszteltek. Kovács-mesternek volt a fia, és emiatt Demirdsi-oglu (Kovács fia) nevezték. Egy napon, amint ép a bazáron át vezette az útja, két töröknek a beszélgetése vonta magára a figyelmét. Körogluról beszéltek és alig győzték a bőkezűségét magasztalni, melylyel a szolgálatába szegődő derék és bátor férfiakat jutalmazni szokta. Emigy gondolkozott magában: - Ugy vágyódom valami hőstetre, hogy majd megszakad utána a szívem. Elmegyek és szolgálatába állok annak a hős Köroglunak, aki így meg tudja becsülni az embereit. - Legott összeszedelőzködött, lovat nyergelt, vállára vetette fegyverét és ellovagolt Csámli-bil felé.

Köroglu eközben vadászaton járt a csapatjával. Amint maga elé nézett a síkon, úgy tetszett neki, mintha valami gazella vagy más vadféle volna előtte. Sarkantyúba kapta a paripáját és neki vágatott annak a tárgynak, mely, mint valami sötét folt, úgy tűnt elő a távolból. Demirdsi-oglu volt.

- Ki vagy fiatal ember, merről jössz?

- Csámli-bilbe igyekszem. Azt hallottam, hogy bőkezű vezér Köroglu és hogy meg tudja becsülni az embert. Szeretnék a szolgálatába szegődni.

- Ejnye - gondolta Köroglu - úgy látszik, jóra való legény. - Ilyenforma feleletet adott neki: - Én vagyok az a Köroglu, fiam. Ha azt hallottad rólam, hogy bőkezű vagyok és készségesen adok kenyeret, akkor azt is meg kell hogy tudd, hogy csak derék embereknek adok, nem pedig gyáváknak. - A lovasai is ép odaértek akkorra.

- Lelkem, gyerekeim - kiáltja nekik oda - itt értem nyomába a vadnak, melyet üldöztem. - Azzal kivett a zsebéből egy almát, és ujjáról egy gyűrűt húzott le. Odaerősítette a gyűrűt az almára és azt mondta Demirdsi-oglu: - Ül le perzsa-módra. - Aztán a szolgálóihoz fordult és megparancsolta nekik, hogy vegyék le a kalapot az idegen fejéről. Rátette az almát Demirdsi fedetlen fejére és ellovagolt a közeléből. Felajzotta íját és egyik nyílat a másik után, úgy lövöldözte a gyűrűn keresztül. Hatvan nyílat lőtt el és egy se tévesztette el célját.

Örült Köroglu, a mikor látta, hogy Demirdsi nem is pislantott és még csak egyet se rándított az arcán. Így szólt a legényeihez:

- Ha szerettek engem fiaim, hát adakozzatok egyet-mást, hadd legyen neki ruhára meg nyeregére valója.

Egy pillanat - és gazdaggá tették az idegent, annyi mindenfélét ajándékoztak neki. Ismét megszólalt Köroglu:

- Nem mindig juthat az ember ilyen derék legényhez. Ép eszembe jut erre az alkalomra egy nóta, hadd énekelem el nektek: - A világ valamennyi kertjénél jobb szeretem én Csámli-bil völgyét és el-elsétálgatok a fák lombosátora alatt. Ez az a hely, a hol hosszú sorba rakom a palaczkokat és billikomokat. - Mit csinálsz Ájvázom? Töltsd teli a serlegeket és hordozd őket körül. Én voltam a győztes, csapatostul futottak előlem a pasák. Nyolczvan nyílat lőttem el, egy se tévesztette el a gyűrűt. Nem irigykedem én egyetlen egy íjászára sem a földnek. - Aztán Ájváz felé fordult, aki ott állott előtte lesütött szemmel, és a következőket énekelte: - Oh szemem fénye, pohárnokom, adj egy kortyot, hadd igyak. Ájváz Köroglunak a szeme világa. A világ összes kalmárjainak a kincsét se bánom, ha Csámli-bilben lakhatom s ha Kiraton nyargalhatok; azt mondja nektek Köroglu, hogy senki se tudna az ő tetteiről, ha nem ő költené az ő csinos dalait. Bármit tettem is eddigelé, jó barátság kedvéért tettem. Aljas nyereszkedésnek a vágya sohse támadt még eddigelé a lelkemben.

Befejezte a verseit és ellovagolt az embereivel Csámli-bil felé, Demirdsi-ogluval egyetemben. Tizenöt napon át azzal foglalatzkodott, hogy betanította új kísérőit, és kiváló harcosokká váltak Ájváz is, Demirdsi is, és a csapat legjobbjai között első sorban ők voltak.

De hallgassátok meg Nighara hercegnőnek, Murad török szultán leányának a meséjét. Egy szegény ember élt Konstantinápoly közelében, Belli Ahmed néven ösmerték őt. Sétára indult egy nap Nighara, és a bazáron át haladt el a kíséretével. Akkortájt egész Törökországban elterjedt volt Köroglu híre, mindenki csak ő róla mesélt és az egész világ oda volt a csodálkozástól. Nighara hercegnő kisasszony gyöngéd szívét is eltöltötte a vágy, és óhajtozott e rendkívüli hős után. Gyakran megfordult eszében ez a gondolat: Én Istenem, mikor enged meg, hogy színről-színre láthassam Köroglut?

Történt pedig, hogy mialatt Belli Ahmed Sztambul bazárjában sétált, nagy riadalom támadt körülötte. Az épületeken dobosok ütötték a dobot, és a bazár lakói, munkások és kereskedők, nagy riadva futottak szanaszét, és alig hogy annyi idejük volt, hogy boltjaikat félig becsukhassák.

- Mért szaladnak ezek az emberek? - kérdi Ahmed egy töröktől.

- Ha még ennyit se tudsz, hát figyelj ide: Királyunk Murad szultán zarándokútra kelt Mekkába. Míg atyja visszatér, a fia, Burji szultán kormányoz helyette. Burjinak a lánytestvére, Nighara szultán-kisasszony, minden pénteken elmegy a nagy dsámiba, hogy imádkozzék. Az volt a szultánnak az akarata, hogy mialatt a lánya keresztül halad a bazáron, egy férfi se maradjon meg ott, és a boltokat csak félig csukják be. Ez volt az oka a nagy rettegésnek meg a riadalomnak. Mihelyt Nighara túl lesz a bazáron, a kereskedők meg a munkások ismét visszatérnek üzleteikbe.

Belli Ahmed így szólt magában: Belli Ahmednek hívnak téged, és te ne néznéd meg a szépséges szultán-kisasszonyt. Hisz akkor nem is volnál érdemes erre a szép névre. Azzal jobbra-balra szétnézett, és beosont egy zöldegesnek a boltjába, mely egy-két deszkával volt csak betámasztva. Ekkor már közeledőben volt Nighara kisasszonynak a kísérete. Először azok haladtak el mellette, a kik korbácsokkal, ferrashokkal és jassaulokkal nyitották meg a menetet; utánok jöttek az eunochok, kezökben egy bot, a hivatalos czukornád-pálcza. Végül jött a szultán-kisasszony és lesütött szemekkel meg lehajtott fővel, úgy lépkedett rabnői csoportjában.

- Óh te föld, a melyen lábaimmal járok, fogadd el kérlek imáimat, - mondogatta Nighara.

Belli Ahmed látta őt a deszka-hasadékon át és hallotta a szavait.

Mikor megpillantotta a leány a boltot, csodálkozott rajta, hogy miért van épen ez az egy bolt bezárva, a többi pedig mind nyitva áll. Kérdi az egyik szolgáltójától:

- Hogy van az, hogy aranyművesek, kiknek százezer tömennél is többet ér a boltjuk, nyitva hagyták üzleteiket, és ez az apró-cseprő zöldegesgárús, a kinek mindenkor nyitva van a boltja, ép a mai napon csukta be? Valami rendkívülinek kell a dologban lenni. Bontsátok csak le a zárat és rakjátok félre a deszkákat.

Mindezeket hallotta bent Ahmed és azon a ponton állott, hogy majd kiszaladt belőle a lélek. Arczra borult és úgy fetrengett a földön, mintha nehéz betegség szállta volna meg.

Nigharának pedig teljesítették a rendeletét, és maga lépett be a boltba. Amint észrevette a földön fetrengő embert, megrugta a lábával és kérdi tőle:

- Ki vagy te piszokban fetrengő?

Belli Ahmed felugrott, és meghajtván magát a hercegnő előtt, így szólt:

- Óh úrnóm, idegen vagyok én ebben az országban, Isten pedig mentsen téged attól, hogy idegen légy valahol. Láttam, hogy e bazár kereskedőit ütik és hajtják, s rendkívül meg voltam ijedve. Mit tehettem egyebet? Ha gazdag boltban rejtőzöm el, mint tolvajt fogtak volna el. Ezt a nyomorúságos kunyhót választottam hát, mert zöldségnél, vörös hagymánál és rohadt süteménynél úgy sincs egyéb benne. De ha maradt is volna benne egy pár rézpénz, tulajdonosa bizonyára magával vitte volna. Bocsáss meg, óh szultánom, az életem forgott kockán, és én elbujtam.

- Milyen vidékről való vagy? - kérdi Nighara tőle.

- Erzerumban születtem.

- Láttad-e valaha a Csámli-bili völgyet?

- Igen asszonyom láttam.

- Egy ember él ott abban a völgyben, Köroglunak hívják, láttad-e őt?

- Óh szépséges szultán-kisasszony, hisz én az ő szolgája vagyok; rabszolgája, akit az ő aranya vásárolt meg.

- Átadhatsz neki egy leveletem?

- Miért ne, szépséges szépem? Te csak írd, a többit bizd rám.

Nighara rögtön megírta a levelet, a tulajdon maga kezével. Vajjon mit írhatott? Ime: - Óh hős, akit Köroglunak neveznek. A te neved dicsősége Törökország földjét megbűvölte. Hallottam, hogy hogyan vitted el Orfah városából Ájvázodat. Az én nevem Nighara, Murad szultánnak vagyok a lánya. Ime bevallom előtted, hogy sokáig égetett a vágy, hogy láthassalak. Ha csakugyan olyan bátor vagy, gyere el értem Sztambulba. - Lepecsételte aztán az iratot és átadta Belli Ahmednek.

Ahmed az utolsó sorokat meglátta volt valahogy és neki bátorodott valamennyire.

- Óh szultánom, ha Csámli-bilbe kívánczol, én szolgálatodra állok, és ha akarsz, elkísérlek?

Nighara egész megsértődve felelt neki:

- Hogyan merészkedel olyast gondolni, hogy érdemesnek tartod magad ilyen tiszteletre?

Azzal mentegetőzött Ahmed, hogy nem talál Köroglu hitelt adni ilyen befirkált papirosnak.

- Hát mit tegyek? - kérdi Nighara.

- Ha komoly a szándékom, add ide az arczképedet és én elviszem hozzá.

A kebelébe nyúlt a hercegnő, kivett onnan egy képet és odaadta Ahmednek.

- Hogy hívnak?

- A te szolgád, Belli Ahmednek.

- Az Ahmed szót értem, de mit jelent a másik név, a Belli?

- Köszönöm a jóságodat szultán lánya. Összes vagyonom egy ócska csibuk, toldott-foldott tekenő, egy korsó hideg víz, egy falatka kenyér és sajt. Az a szokásom, hogy még ezeket is megosztom a nálamnál szegényebbekkel, és ez az oka főleg, hogy Belli Ahmednek nevezték el.

Nighara oda dobott neki egy-két aranyat és ráparancsolt, hogy siessen a levéllel Csámli-bilbe. Azzal otthagya, és ment a kíséretével a dsámiba.

Ahmed a karaván-szerájba ment, lovát megnyergelte, és mialatt rákapaszkodott, így szólt a szívében: - Czudarság volna tőlem, ha e levelet el nem juttatnám Körogluhoz. - És úgy tett, a mint beszélt.

A mint észrevették őt Köroglu előőrsei, megragadták és urok elé vitték. Mélyen meghajlott előtte Belli Ahmed. Köroglunak tetszett a megjelenése és megengedte neki, hogy jelenlétében leüljön; Ájvázsal pedig bort hozatott. Ahmed hozzálátott az iváshoz, és miután jó kedve kerekedett, megmondta a nevét meg azt is, hogy Konstantinápolyból jön. Oda kiáltott Köroglu az embereinek, hogy vezessék elő Kiratot. Megmutatja a lovat a vendégének és kérdi tőle:

- Nos Ahmed, láttál-e ennél külömb paripát Sztambulban?

- Nem én, hős Köroglu.

- Láttál-e külömb harczust az én Ájvázomnál?

- Nem láttam, hős Köroglu.

- Láttál-e vidámabb társaságot, mint ez itt?

- Azt nem, de láttam Sztambulban Nighara szultán-kisasszonyt, az diszítené csak a te lakomáidat. Maga Nushirván sem dicsekedhetnék külömb mulatással.

Köroglu már azelőtt is hallott volt valamit Nigharáról, és volt is vele valamiféle terve. Ezuttal restelte még bevallani, és gondolataiba mélyen elmerülve, úgy hallgatta a jövevény szavát. Ahmed figyelmét nem kerülte ki ez a dolog és elővevén a lány levelét, odanyújtotta Köroglunak. Elolvasta a bajnok ezeket a gyönyörhözó szerelmes sorokat és méltatlankodva kiáltott fel:

- Óh gonosz, bölcs Ahmednek hívnak és nincs elég velő a koponyádban, hogy festőt fizetél volna meg a képéért.

Azt felelte rá Ahmed, hogy elővette a képet és odaadta neki. Alig hogy megpillantotta a hős, ezer szívvel érezte magát szerelmesnek.

- Dali Hasszán, hozd ide csak a bilincseket meg a lánczot.

- No most mi lesz? - gondolja magában Belli Ahmed. - Ha nem tévedek, nekem szól az a bilincs, fáradozásomnak adja meg veled a jutalmát.

Csakugyan úgy lett, mert ő veled is úgy bántak el, mint annak előtte Hodsa Jákubbal.

Nyerget tétetni a Kiratra, felölteni a hétszeres fegyverzetét, alig került idejébe Köroglunak. Embereit összehivatta és intette őket, hogy az ő visszatértéig ne nagyon tobzódjanak és ne részegeskedjenek. Ájvázst jelölte ki hadnagyának, és miután elbúcsúzott mindegyikétől - hölgyeit sem felejtve ki - ellovagolt, és állomástól állomásig, úgy jutott el Konstantinápolyba.

Alig hogy bevágatott a várkapun, leszállt a lováról és kantaránál vezette az utczákon. Ennek a csodálatos paripának az a tulajdonsága is megvolt, hogyha idegen városba jutott, lekonyította a fülét akár a szamár, felborzolta a szőrét, és szétszórt sörényével, farkát a lábai közé húzva, úgy czammogott a gazdája után. Azért tette, hogy a mellette elhaladók meg ne kívánják, és hogy meg ne verjék szemmel. Köroglu szétnézett az utczákon, és egy ideje múlt öreg asszony ötlött a szemébe. Háta hold alakjára hajtva, úgy biczegett az úton. Legott felfedezte benne a Köroglu szeme, hogy hetvenkétféle szövevényt és ugyanannyi ördögi cselvetést lesz képes ez a boszorkány összebonyolítani meg kibontani. Meghajlott előtte a vitéz és így szólt hozzá:

- Isten hozott anyókám.

- Köszönöm fiacskám.

- Anyó, fogadj el vendégednek ma éjjelre.

- Jaj fiam, egész délelőtt koldulgattam, de senkitől se kaptam alamizsnát. Jobb lesz, ha nálamnál gazdagabbhoz fordulsz.

Egy pár darab ezüst pénzt meg egy-két darab aranyat dobott oda neki Köroglu. Felderült erre az öreg asszony tekintete és fürgén szólt oda neki:

- Gyere édes fiam, kövess.

Lépésről-lépésre követte Köroglu, vezetvén a lovát, Kiratot. Elérkeztek a vén asszony házához, de oly kicsi volt az ajtaja, hogy nem lehetett bevinni rajta a lovat.

- Várj egy perczet fiam, hozom az ásót és kiások az ajtó alól, hogy szélesebb legyen az útja a lovadnak.

Köroglu várt, várt, de elveszítette a türelmét és olyat suhintott a kardjával a falra, hogy menten ketté hullott. Azzal bevezette a lovat az udvarra.

- Hogy düljön romba a házad, hisz ledöntötted az egyik falamat és széttörted az udvarom kapuját, - jajgatott a vén asszony, és verdeste bújában a mellét meg a fejét.

- Sohse aggódj anyó, majd hivatok én kőművest, és uj kaput is építtetek a házad elé. - Ezzel kiengesztelte az öreg asszonyt és bevezette a lovat az istállóba. - Anyó, hisz te azt mondtad, hogy szegény vagy, pedig jászol van az istállóban, meg állás, meg minden hozzávaló. Hát még ezek a szép szobák.

- Óh fiam, özvegységre jutottam, és amióta meghalt az uram, kipusztult a házból minden.

- Adj egy nyaláb szénát a lovamnak anyó.

Az öreg asszony innen is, onnan is összeszedett egy kevés szénát, szalmát, és odadobta a jászolba. Kirat éppen nem volt válogatós és ép úgy mint gazdája, mindent megevett ő is, ha csak egy kicsit lágyabb volt a kőnél. Mindent sorra vizsgált Köroglu, látta, hogy a szoba tiszta és világos, csak a szőnyegek voltak nagyon ócskák. Kivett a zsebéből egy marék pénzt és odaadta az öregnek.

- Gyer ide anyó, menj evvel a bazárba és vásárolj egy szobára való szőnyeget. Jam gyártmányú legyen a nemez-szőnyeg, a közepesse meg Khorasszánból való.

Az öreg asszony elment és egy teherhordó kíséretében jött nemsokára vissza, aki gyönyörű szőnyeget hozott, és két szobát kárpítoztatott be vele a vendégének.

- Lerakhatnád már azokat a pánczélokot fiam, a fegyvereidet is letehetnéd, úgy látom, hogy nehezek.

Azzal lerakta magáról Köroglu a különböző ruhadarabokat és felaggatta őket a falra.

- Olyan ócska meg piszkos a ruhád anyóka, hogy rá se tudok nézni. Nesze, itt ez a marok pénz, vásárolj magadnak ruhára valót, hogy tisztességes legyen a színed.

- Ez aztán a derék fiú, - gondolta magában az öreg asszony. - Vagy csak tizenkét ilyen magzatot küldene az én Istenem.

Azzal elment egy szabó-üzletbe, kiválasztott egy-két ruhadarabot és magára vette. A szájára meg fehér keszkenőt kötött, mert foga nem volt.

- Most meg anyó itt az ideje, hogy vacsora után lássunk. Tizenkét szolgálom van, naplemente előtt mind itt lesz, meg ne feledkezzél róluk. Mindenből elég legyen, rizsből, vajból, húsból és fűszerből.

Az öreg asszony ismét a bazárba ment és tizenhárom ember számára vásárolt élelmet, hazavitte és elkészítette. Köroglu ezalatt szintén dologhoz látott. Megvakarta Kiratot, megmosta és miután holmi takarmányt tett elibe, odahagyta az istállót, kezét, lábát megmosta és készülődött a namázhoz (imádsághoz).

- Öreg asszony - szólítja meg Köroglu.

- No nézd el csak, öreg asszonyt mond. Mit csúfokodol velem? Nem vagyok én se vén, se csunya. Be goromba ember.

Mosolygott Köroglu és mentegetőzni kezdett:

- No ne haragudj. Inkább menyasszonyomnak, kis lánynak vagy aminek akarod, annak hívlak, csak béküljünk ki. De későre jár az idő és embereim úgy látszik nem jönnek. Hozd elő az ételt a konyhából, és rakd ide mind. Egy halomba öntsd a rizst a nagy ételhordóra, a húst meg tedd fölibe.

Az öreg asszony így szólt magában: - Bárcsak áldozatául eshetnék a fiamnak. Gazdagnak kell hogy legyen, mert tizenhárom személyre való vacsorát tálaltat maga elé, pedig csak egyedül van. Nagy uraság ő kétségkívül, meg felette kényes természetű. Vagy két-három falatot fog majd enni és jól lakik vele, én meg húsz napig beérem a maradékkal.

Elővette aztán az öreg asszony a hatalmas nagy tálát és egész rizshegyet halmozott fel rá, melyet jókora húsréteg fedett be. Köroglu leguggolt a földre, előtte egy abrosz, az abroszon egy bőr asztalkendő. Csakhogy oly nehéz volt a tál étel, hogy nem volt képes az öreg asszony felemelni.

- Nem birom én ezt az ételt bevinni, fiam.

- Kiment Köroglu a konyhába, behozta magának az ételt, és így szólt:

- Óh te öreg, akarom mondani fiatal asszonyka, ülj le és Isten nevében lássunk hozzá az evéshez.

- Egyél csak kedves fiam és azt tedd, amiben gyönyörűséged telik. Mialatt főtt a vacsora, én már a szagával is jóllaktam a húsnak.

- A hogy tetszik. Én részemről figyelmeztettelek, csak meg ne bánd később, ha megesett a baj. Attól félek, hogy a pusztítás szele fog gyomrod pusztaságában tombolni. Az én lelkemre talál száradni a bűn és itéletnapkor nekem kell majd a próféta előtt megfelelnem. De ha így van, te leszel a felelős az Isten előtt.

Az öreg asszony tréfának hitte a dolgot és azt gondolta, hogy ha egy-két morzsát felszed majd a legény, a többijét otthagyja neki. Odakint majd kényelmesen megeheti és meghívhatja hozzá a szomszédbeli öreg nénikéket is. Így gondolta szegényke.

Köroglu a tál felé nyújtotta a kezét és kinyitotta, akár csak oroszlán-karmokat. Egyik teli marokkal a másik után, csak úgy dobálta bele a szájába. Az öreg asszony szemei szinte oda-tapadtak a Köroglu ajkaira. Látta, hogy még ötször vagy hatszor ha vesz belőle, nem marad a tálban egy szemecske sem. Észrevette a legény, hogy az öreg asszony majd hogy össze nem zsugorodott a vigyázásban, és hogy macska-módjára lesi a mozdulatait. Látta, hogy meg is bánta már, hogy nem fogadta el a meghívást.

- Súgd meg neki óh Istenem azt a gondolatot, hogy még egyszer meghívjon a vacsorához - fohászkozott magában a vénecske.

- Ülj le, jó lélek és vacsorálj - mondja csakugyan Köroglu.

Igyekezett is rajta kétszeresen, hogy duplán élhessen az alkalommal. Nekirontott a tálnak és hozzálátott az evéshez. Nagyon nem tetszett neki, hogy Köroglu oly nagyokat fal. Annyi rizst és húst szedett vénhedt sovány kezeibe, amennyit csak felmarkolhatott és tömte a szájába ugyancsak. Egy szemrizs azonban az orrába jutott a szájából és elfogta a nagy köhögés, meg a tüszkölés, meg a csuklás. Köroglu eltisztította a maradékot és így szólt:

- Öreg, akarom mondani fiataalka, én azt hiszem, hogy még csak az egyik felét töltöttem meg a gyomromnak, és áhitoz a másik fele, hogy azt is megtöltsem. - Az öreg asszony kaparászni kezdett a földön, mintha keresne valamit. - Mit dörzsölgeted a kezeidet asszony?

- Hogy halnál meg fiatalon, fiacskám. Elibed tettem volt a bőrasztalkendőt, anyám hagyta rám és emlékül őrzöm, most meg nem találom sehol?

- A te asztalkendőd volt az? Meglehet, hogy a számba gyömöszöltem véletlenül, mert az utolsó falatka mintha kissé kemény meg keserű lett volna. Sok bajom volt vele míg lenyeltem, miért nem figyelmeztettél rá?

Gondolta magában az öreg asszony: - Ez az én vendégem maga a megtestesült éhség. Ha megint megtalálna éhezni, még szegény magamat is elnyel.

Egy darabig még elbeszélgettek, aztán ágyat vettetett magának.

- Hová vessem az ágyadat, fiam?

- Vesd az ajtó megetti folyosóba, mert felkelek az éjjel és benézek az istállóba. - Az öreg asszony így okoskodott: - Ez az ember annyit evett, hogy bizonyosan valami rossz szándéka van. A küszöbön is azért akar aludni, hogy el ne szabadulhassak a házból. Így szólt hát Körogluhoz: - Öreg vagyok én már és mert nyugtalan az álmom, többször kell éjjente kimen-nem.

- Sebaj, akár ágyamon is keresztül gázolhatsz, ne félj semmitől. Azzal lefeküdtek. Éjfél tájt köhögni kezdett Köroglu és amint felébredt, hallja hogy az öreg asszony álmatlanul forgólódik. - Fenn vagy anyókám? - kérdezi tőle. - Fenn, nem bírok elaludni. - Az öreg asszonyt folyvást bántotta a kíváncsiság, hogy ugyan mi fajta ember ez az ő vendége. Meg is kérdi tőle: - Mondd csak fiacskám, ugy-e hogy te Nazár-Dseláli vagy, a Terdsutánok vándor törzséből? - A teremtő Isten szerelmére kérlek, valld be az igazat. - Nem. - Akkor hát Gurizoglu vagy. - Az sem. - Talán bizony Rejhán arab volnál, az Orfah városabeli? - Az se. - Akkor bizonyos, hogy nem lehetsz más, mint a hétszázhetvenhét rablónak a főnöke, a híres Köroglu, és egyenesen Csámli-bilből jöttél ide. - Ez egyszer kitaláltad anyó.

- Holnap reggel majd elmész a bazarba és kikiáltod a hogy csak a tudód bírja, hogy eljött Köroglu Csámli-bilből és a szultán lányát, Nighara kisasszonyt akarja elrabolni. - Majd hogy kővé nem meredt a nyelve az öreg asszonynak, amint meghallotta e szokat. - Ne ijedj meg, vén csont. - Már hogy ne volnék megijedve. Oly borzasztóak a hírek, melyek te rólad szólanak, hogy ha a gyermek sír és el akarja az anyja hallgattatni, csak azt mondja neki: Ne sírj, mert itt a farkas és azonnal megesz, ha hallja a rivásodat. Nem hagyja abba a gyermek a sírást. Ne sírj, mert itt a leopárd. A gyermek még erre sem hagyja abba. De alig hogy azt mondják, hogy Köroglu van itt és elviszen Csámli-bilbe, rögtön felhagy a gyermek a rívással. Megriadva rejti arcát a vánkosába és ijedtében elalszik. Azért fiam még inkább azon lepődj meg, hogy elég vakmerő voltam és ki nem szaladtam a házból, a mint a nevedet meghallottam.

Köroglu így nyugtatta meg: - Esküszöm neked az ég és föld teremtője lelkére, hogy úgy fogok veled bánni, mint tulajdon édes anyámmal. De jaj neked, ha ezt a titkot bárki előtt is elárulod. Mert bár a hetedik menyországban ülnél, hurkot vetnék fel és levonszolnálak; - vagy ha dsinné válnál és a föld mélységébe rejtőzködnél, még oda is lenyujtanám a harapófogómat és felhurcolnálak a föld színére, hogy darabokra téphessem nyomorult testedet. - Bizz meg bennem

fiam, nem nyílnak meg az én ajkaim, míg élek, - rebege az öreg. - Mondd csak te vén azaz ifjú lélek, hol van most Murad szultán, a kinek a lányáért én voltaképen idejöttem? - Búcsújárni ment el a szultán Mekkába, és fia, Burji szultán a helyettese. - Hol a szultán-kisasszony palotája? - Olyan egy helyen, mely hét kőfallal van körülvéve és a falak mindegyikénél katonák állanak őrt.

Mikor kipitymallott, ismét megmondta Köroglu a nevét, aztán lenézett az istállóhoz, megette a reggelijét és így szólt az öreg asszonyhoz; - Most megyek a bazárba, zárd be az ajtót és ne engedj senkit. - Elment, fehér ruhát rendeltetett magának, a milyent a mollák viselnek, néhány méter fehér vásznat és egy darab követ is vásárolt, a melyre meg Murad szultán nevét vésette rá. Így szólt önnön magában: - Bizonyára megkér majd Nighara, hogy gitározzak előtte; én ugyan nem hoztam magammal a gitárt, de erre felé lakik Jákub mester, az én hangszerkészítőm. Minden évben küld nekem egy gitárt, száz tömennel fizetem meg az árát.

Ezzel parasztgunyába öltözködött és úgy ment be Jákub mesternek a boltjába. - Adj egy gitárt mester? - Jákub odaintett az inasának, hogy mutasson meg neki egy darabot. Köroglu nem szerette meg a mit mutattak neki és azt kívánta, hogy drágábbat adjanak neki, és hogy mozaikkal legyen kirakva. A fogantyúja csavar alakú legyen és olyan módon megcsinálva, hogy könnyen lehessen ki is venni, be is tenni a szerint, amint a körülmények kívánják.

Megsértődött egy kissé a mester. - Eredj innen te nyomorúság. Köroglu vagy tán, hogy olyan gitárt kérsz, a melynek száz tömen az ára? Köroglu ránézett és mosolygott. - Azt mondom paraszt, hogy elhordd magad innen, mert keresztül szúrom ezzel az árral azt a bamba fejedet. - Nem ismer rám ez a ficzkó - gondolta Köroglu - és nem kapok tőle jó gitárt, ha csak meg nem mutatom neki az ujjaim ügyességét. Azzal elővesz egy gitárt, a melléhez szorítja és ezt a dalt rögtönzi rajta: - Csámli-bilből jöttem hozzád, egész úton énekeltem. Óh uram, bár lennék a rabszolgád és engednéd, hogy útra keljek. Gitárom eltörött és nem tudom, hogy mihez kezdjek; ott függött a falon és a mellemre fektettem. Ájváz részeg volt és eltörött a gitár. Óh uram, bár lennék a rabszolgád és engednéd, hogy útra keljek.

A kereskedőnek volt a boltjában egy szolgálja. Ez az ember megfigyelte Köroglu arcát, mikor az Ájváz szót kiejtette, felismerte őt és oda súgta Jákub mester fülébe: - Mester, hogy dőlné romba a házad, hisz ez itt Köroglu. - Fogd be a szád, ostoba, - felelt Jakub, és nyakon teremtette a legényét. - Nincs az a hatalom, mely ide tudná vonni Köroglut. - Köroglu pedig egy másik dalt rögtönzött: - Óh, mért nem sétálhatok én most Csámli-bil völgyében. Hogy essek áldozatául szépem két szemének. Ott az én kedves kicsikém, Khurde lányka illegeti kicsinyke kis tagjait gitárom hangjaihoz. Óh uram rabszolgád vagyok, engedd hogy útra keljek.

A bárgyú kereskedő csak nem akarta megérteni az intést és megint szidta Köroglut. - Szemtelen hazug, minden évben küldök én egy-egy gitárt Köroglunak, és száz töment ad érte jutalmul. Hisz neked tán még féreg sincs a bőrödön száz. - Köroglu megint énekel: - Hol vagy óh görbe kardom, hogy ezt a szemétnépet ketté hasítanám. Meg ne tagadd tőlem a lantot mester, és engedd hogy útra keljek.

Nagy haragra gerjedt a vitéz és már a késéhez kapott, de meggondolta a dolgot: Ha megölöm az ebattát, hozzáfogható művészt majd nem találok sehol? - És ismét énekelni kezdett: - Csámli-bilben azt szokták mondani: útat a bégnek útat. Nos, én vagyok az a bég. Megbocsátom a művész hibáját és nem nyúlok hozzá. Meg nem hajtánám a nyakam még ötszáz tömenért sem. Rabszolgád vagyok óh mester, engedd hogy útra keljek.

Lábaihoz borult a mester Köroglunak, a mint ráismert. - Bocsásd meg óh uram, de együgyü eszemmel nem ismertelek meg. - Kelj fel és megbocsátok neked, ha olyan gitárt készítesz, melynek kijár a fogója. - A kereskedő maga szaladt a lantért és előhozta. Köroglu kipróbálta, és miután meggyőződött róla, hogy ez az igazi, lecsavarta a fogantyúját és zsebre tette. Ötven

töment adott a kereskedőnek, huszonötöt az inasnak, aki felismerte, és így szólt: - Jákub, nem kevesebbet mint száz töment szedtél be tőlem évenként és még se ismertél rám. Ez a ficzko sohse evett a kenyereből és mégis megismert. El ne végy a pénzből egy parát se, mert kemény lesz a büntetésed, ha megtudom. Aztán kérdi tőle: - Láttad a tevét? - Még a lába nyomát se.

Köroglu visszatért az öreg asszony házába és útközben egy török dervissel találkozott. Udvariasan köszönt neki és így szólt hozzá: - Halálán van az anyám, olvass a szegény asszonyra egy fejezetet a korából. - Előbb fizess. Köroglu egy aranyat adott neki s azzal tovább mentek együtt.

Mikor az udvarra értek, maga előtt engedte be a dervist és bezárta az ajtót. Amint meglátta a dervis az asszonyt, kérdezte: - Hisz azt mondtad, hogy halálán van anyád, és ime itt jár-kél az udvaron. - Csoda történt, - feleli rá Köroglu. - Mikor hazulról eljöttem, az utolját járta, és ime új életre tért. - Akkor hát elmehetek. - Megállj apó, előbb végy elé egy darab papirt és ird azt, a mit diktálok. - Kihúzta az övéből a tentatartót, elővett egy papirlapot és várta a dervis a szót. - Egy levelet írsz majd a szultántól, leányához, Nighara szultánkisasszonyhoz, - mondja neki Köroglu. - Inkább üss agyon, de én ilyesmit nem írok. - Mit, nem írsz? - Nem én. - Torkon ragadta a törököt és úgy megszorongatta, hogy szinte kidülledt a szeme a gödréből. Elfeketült, nyelve kilógott a szájából és alig bírta kinyögni: - Uram ne fojts meg, mindent írok, amit akarsz. - Az már más. ird a következőket: - Lányom! Mekkából küldöm ezt a csaut, Rusán a neve. Arra kérlek, hogy azt a sok gyöngédséget, szolgálatkészséget és becsülést, melyet saját személyem iránt tanusított, háláld meg valahogy neki. Olyan ember ő, aki jámbor és járatos az istenes tudományokban, az éj sötétjénél ép úgy mint napvilágban, és igaz szolgája Allahnak.

- Ez az együgyü ember bizonyára se nem ír, se nem olvas, majd írok valami mást, - gondolta a dervis. Ezeket írta a levél helyett. - Nighara lányom! Rusán a neve ennek a csausnak, a legnagyobb gazficzko, csaló és rabló, a melyet a világ valaha látott. Korbácsoltasd meg, és be ne engedd a váramba, mert még zavart csinálhatna a házamban. - Elvégeztem az írást uram, addsa a pecsénymódat, hadd nyomom rá. - Köroglu így szólt: - Hadd látom előbb, mit írtál. - Jaj nekem - gondolta magában a török - ez az ember olvasni tud. - Még egy pár szót írok csak hozzá, mindjárt elvégzem. - Köroglu kikapta kezéből a papirt, elolvasta és látta, hogy milyen dolgokat írt bele. - Oly rúttul megszorongattad a torkomat, hogy agyvelőmbe futott a vér. Annyira meg voltam ijedve, hogy azt se tudom mit írtam. Óh uram jóltevőm, váljak a te áldozatoddá, kegyelmezz meg; olyan jól fogom most már írni, hogy magad is helyeselni fogod. - Köroglu leteperete a földre, és így kiáltott neki: - Irj hát, te gazficzko. - Irnia kellett, a hogy Köroglu mondta, sőt még azt is hozzátette magától: - Küldd ki farszakhjaidat a város elé, hogy illően fogadjátok a jólét eme főnixét.

Köroglu átnézte a levelet és lepecsételte a pecsénymóval, melyre a Murad szultán nevét vésette volt. - Most pedig, dervis, írd még egy külön rendeletet is, Nighara palotájának az óréhez: Csausomat, Rusánt küldöm ime hozzád, a kit teljes bizalmammal tiszteltem meg. Valahogy meg ne akadályozd benne, hogy Nighara lányomat meglátogassa, és engedd meg neki, hogy addig időzzék nála, a mig neki tetszik. - Köroglu megnézte a papirt, és látta, hogy helyesen van benne megírva minden, lepecsételte aztán a szultán pecsétjével, és még több papirlapot is lebélyegeztetett a dervissel. Kérdi a török, hogy elmehet-e már. Azt mondja neki Köroglu: - Szánalmat érzek irántad, mert jól elvégezted az írni valódat. - Hamis volt az előbbi arany, add vissza, hogy jobbat adjak érte. Miután eltette az aranyat, így gondolkozott: - Levágott fej nem tud beszélni. - Azzal félrehúzta a dervist és olyan csapást mért botjával a fejére, hogy összelapult a szegénynek a feje, mint egy becsukott könyv. A falhoz csapta aztán a holttestet és akkorát rúgott a falon, hogy legott összedőlt és romjai alá temette a holtat.

Az öreg asszony látta a történeteket és elkezdett kiabálni s verdeste a mellét: - Égjen össze az apád, óh fiam. Az én házam földjén nem folyt még eddigelé ártatlan vér; mért mocskoltad be? - így szólt neki feleletül Köroglu: - Azt akarod, hogy téged is agyon üsselek te hitetlen szunni, és hogy a te kiaszott testedre döntsem a megmaradt falat? - Aztán felvette a Mollah-öltözetét, melyet a bazárban vásárolt, fehér nadrágot húzott fel, zarándok köpönyeget kanyarított magára, és fejére fehér turbánt csavart. Tört dugott a gelebébe, s az egyik kezébe vándorbotot fogott, a másikba meg olvasót. Aztán útnak indult, és félig behunyt szemekkel, jámboran, lehorgasztott fővel, nehézkesen és lassúkat lépve közeledett Nighara kisasszony palotájához.

A kapúnál útját állták az örök és kérdték tőle: - Hová igyekszel hádsi? Ez itt a szultán háreme és senkinek sincs megengedve, hogy betegye ide a lábát. - De énnekem igen, ti átkozott gyaurok. - Az égben lévő Istennek legyen kedves a te zarándoklásod, de a mi rendeletünk így szól, bizony még téged sem ereszthetünk be. - Köroglu így szól hozzájuk; - Rusán csaus az én nevem, Mekkából jövök, honnan a szultán küldött ide. Nighara sem kapott volna náthát, ha illendően elém lovagol. - Van rendeleted a szultántól? - Köroglu odaadta a levelet, mely a palota őrségének szólt. Mikor elolvasták, mindannyian a lábához borultak és áhitattal csókolták meg a ruhája szegélyét. - Fogadja kegyesen Isten a zarándoklásodat, és bocsáss meg minékünk. - Hasonlóképen adjon nektek is Isten áldást, hogy megláthassátok Mekkát.

Ilyen úton-módon e ravasz ficzkók legravaszabbjának, annak az embernek, aki képes lett volna rá, hogy az anya mellét akkor vágja ki, mikor a kisedét szoptatja, megengedték, hogy a hárembe lépjen. Átjutott a hét fal mindegyik kapuján és elérkezett Nighara lakosztályához. Mindenfélől a virágokkal ékes kertek, és négy nagy tó bennük, melyeknek vize csobogott, és forrásuk csörgedezett. Köroglu negyedrétre hajtotta a köpönyegét, leterítette az egyik tavacska partjára, ráült és úgy szemlélgette a kerteket, melyeknek közepében ott állott Nighara palotája. Háza körül csak úgy fénylettek a fényes kioszkok, és egyikében magát Nigharát pillantotta meg, szobája egyik ablakánál ülve. Leányokkal mulatozott és bort szüröcsölgött. A szolgálok egyike ép vízért jött le a tóhoz és meglátta a Mollát, a ki félig lehunyt szemekkel ült ottan, és imádságait számlálgatta az olvasóján. - Mit keresel itt földi? hisz ez a szultán háreme. - Földi? Miféle megszólítás ez? Nem elég nagy a szád, te mocskos, hogy a hádsi szót kimondhasd, és nem inkább, hogy üdvözlőnél Mekkából való visszatértemkor? És úrnőd, az a Nighara, nem tudta a papucsá felét annyira kifárasztani, hogy elibem jöjjön és fogadjon? - Ki vagy hát? - Rusán vagyok, a szultán csausa, Mekkából küldött ide a szultán. - Mihelyt meghallotta a leány e szokat, örömeiben még arról is megfeledkezett, hogy a korsót megtöltse, hanem szaladt a hírrel Nigharához. Alig hogy belépett a szobába, elkapta a szultán-kisasszony turbán-kendőjét és az ékszereit. - Micsoda dolog ez? - kérdi Nighara. - Talán részeg vagy, hogy ennyire ide tolakodol, ami pedig állásodat sem illeti meg, és elmered venni a sálomat meg az ékszereimet. - Te vagy a részeg, nem én, - feleli a leány. - Jutalom fejében mindent elvehetek tőled, mert jó hírrel lephetlek meg. Egy csaus érkezett ide Mekkából, a szultán küldte hozzád. - Ilyen hamar, lehetetlen. - Fejedre esküszöm, hogy igazat szólok. Olyan szent egy ember, hogy isteni tűz árad ki szemeiből és arczulatja a nap felé bocsátja sugarait. - Gyerünk lányok, szaladjunk a csaus elé. A szent hagyományokban olvastam, hogy azon az emberen, aki annyira elibük siet a Mekkából visszatérteknek, hogy lovuk lábának a pora rája szállhat, nem győzedelmeskedhetik többé a pokol tüze.

Köroglu egyre csak nézett és nemsokára észrevette, hogy sürgés-forgás támadt Nighara szobájában. Az asszonyok kezdtek készülődni, hogy elibe jöjjenek. Letépte fejéről a turbánt és elhajította s egy süveget vett ki a zsebéből, melyet félreecsapva tett a fejére, amúgy kadsar módra. Leszórta magáról a fehér Mollah ruhát és olajbarna ruhájának a redőit perzsásan igazította össze. Kecesebbre kötötte meg a sált, melyből az öve tellett ki és a mely alól gyémántokkal kirakott törnek a markolata kandikált elő. Elővette a lantot, beleerősítette a foganatyúját, és miután megfeszítette a húrjait, egyet-kettőt pengetett rajtok. Lefektette a térdére és

egy bekezdővel kezdte el a játszást. Úgy szólalt meg a lant, akár a csalogány. Amint megérkezett a szultánkisasszony, nyoma sem volt a hadsinak, de a helyett egy férfi-arcot pillantott meg, fülén túl erő bajuszszal, igazi mintaképét egy tökéletes hősnek. - Hol itt a csaus, te gonosz fecsegő? - kérdi a lány a szolgától. - Istenemre esküszöm, hogy ez az ember volt a hadsi, az imént még turbán volt a fején. - Kérdezd meg hát tőle, hogy hová lett a hadsi. - A lány odaszalad Körogluhoz és kérdi tőle: - Egy hadsi volt itt az imént, hová tetted? - Haragosan felelt vissza Köroglu: - Takarodj előlem, te hitvány teremtes, kivülem nem volt itt senki. - A szegény lány visszament Nigharához és égre földre esküdözött, hogy a hadsi, akit látott volt, ime átváltozott. - Takarodj előlem, te czondra, szép egy hádsit mutatsz énnekem. Bizonyosan egy pár csókot kaptál tőle. - Hamar lányok, hozzátok csak a botokat. - Egy szempillantás, és odakötötték az ártatlan lány lábát a kalodához, és hullott a sok csapás a talpára meg a sarkára. Köroglu oda volt a fájdalomtól mikor látta, hogy milyen ártatlanul verik a szegény lányt. Felkelt a helyéről, hogy Nigharát üdvözölje, de szívében így szólt: - Ő a szultán lánya, és a mi hitünk különben is megengedi az alakoskodást. - Felkiáltott tehát, a hogy csak a torkától telt: - Szalam alejkum. - Nighara haragudott, és csupa daczból nem felelt neki. Köroglu elszomorította a dolog és szerette volna mondani, hogy kést döftek a szívébe. - Mondd meg nekik szultánom, hogy ne botozzák tovább azt a lányt, mert ártatlan. - Aztán elővette a lantját és énekelni kezdett.

- Mondtam neki Adjon Istent, de nem válaszolt Fogadj Istennel. Szegény szerelmes vagyok, nincsenek aranyaim. Nem vagyok elég, hogy olyan kincset vásárolhassak meg, mint a milyen te vagy.

Nighara közelebb jött hozzá, és így szólt: - Te bitang gazember, még ha százezer tömened volna is, ki gondolna arra még csak gondolatban is, hogy testét a válladra hajtsa. - Azzal mellbe rúgta. Elkiáltotta magát az egyik lány: - Kár a karcsú lábadért, mert csak bepiszkítod ennek a nyomorútnak a mellén. - Köroglu így felelt a lánynak: Mit tudod te, ostoba lány, hogy nem ér-e többet az én mellem úrnőd sarkánál. - Azzal Nighara felé fordult, és így énekelt: - Lehelletedben az ibolya és jácint átható illata van, a magánosságban virágzol te is. Nyílvessző vagy a szívem belsejében. Isten áll majd bosszút érettem, amiért panaszomat nem hallgatod végig.

Nighara mérges tekintetekkel figyelt e feleltre és keble halmi, melyek egy-egy narancsnál nem voltak nagyobbak, hullámzottak. Vakító fehérségük Lavalan hegyormának szűz havát is megszégyenítette. Köroglu így gondolkozott: - Bármi történik is, most csak előre. Kár volna e kebel fehérségét az ezüsttel is összehasonlítani. Kézről-kézre jár az ezüst akár a rima, és hamar elveszti a szépségét. A hóval is sajnálnám összehasonlítani, mert a hó megolvad és eltűnik, mielőtt napsugár érné. Legjobb ha fehér papirhoz hasonlítom, mert a papir soká eltart és akkor se veszi el a fehérségét, ha mellemhez szorítom. - Így énekelt a lanton:

- Kert vagy te, ibolyával és jácinttal tele. Miért sebez meg a szívemet? Kebled fehér mint a papirlap. Miért akadályozzák meg a tollamat, hogy a szerelem meséjét írja rá? - Nighara figyelt a dalra, s meg se mozdult. - Itt az ideje, hogy a nevem is megmondjam neki, - gondolta Köroglu, és így énekelt: - A tavasz kertjének te vagy a legüdebb gyümölcse. Te vagy az illatos birsalma, a rózsás gránátalma. Köroglu szerelme te. Ne gondold, hogy a világ nem ismeri a te értékedet.

A mikor átvette volt Köroglu Ahmed kezéből a levelet és a képet, részeg volt és nem emlékezett rájuk vissza. Még arra se, hogy mi történt Nighara meg Ahmed közt a zöldségárús boltjában. Mielőtt mindez eszébe jutott volna, ráparancsolt Nighara a szolgálóra, hogy döngessék el ezt az orozatlan ficzkót. Isten mentsen minden embert, hogy dühös asszony körme közé kerüljön. Az ütéseknek egész zápora hullott Köroglura, és olajszín ruhája rongyokban foszlott le a testéről. Így szólalt fel a megkínzott ember: - Ha már engem nem sajnálsz óh szultán

lánya, irgalmazz legalább a saját embereiden. Hisz a sok ütéstől görcs száll a kezük szárába. - Nighara így szólt: - Gyertek lányok, borozgassunk egy kissé, aztán ismét visszajövünk, és tovább csépeljük ezt a nagy bajszú imosztort.

És amint eltávozott, Nighara kétszer is visszapillantott Köroglu hatalmas alakjára és férfias szépségére. Elfelejtette erre a legény az ütések okozta fájdalmat, és lantját kezébe ragadva, egy dalt rögtönzött Nighara szemeire:

- Óh Nighara, te gazella szemű szultán lány, fogom-e látni kővé váló kebledet? Arczra borítottál engem, teljenek meg a szemeid könnyel. - Nighara odafigyelt és növekvő érdeklődéssel vizsgálta Köroglu arcát. Így folytatta az énekét: - Adass inkább hóhérok kezébe, de ne áruld el idegennek a titkunkat. - Lányok, ide egy pohár borral, - kiáltja Nighara, és mialatt ivott, rajta járatta a tekintetét. Köroglu és tovább énekelt: - Add ki a rendeletet, hogy pusztítsanak el. Forrásukból, a két szememből száradjanak ki a könnyeim. Töltesd meg a billikomot és add ki a véremet, a te egészségedre. - E mellett így gondolkozott magában: - Annyi sok bajon mentél keresztül. Eljöttél Sztambulba, és mi az eredmény? Ha legalább tizenégy vagy tizenöt olyan szép lányt találhatnék, a kik pótolhatnák Nigharát.

Nighara a kioszk felé ment és egy kevés bort ivott. Csámli-bilből való távozása óta nem volt Köroglunak alkalmja, hogy ihassék, pedig sajgott a szíve a vágytól. Láta, hogy rája irányozta Nighara a tekintetét és kezdte nyaldosni meg harapdálni az ajkait. A szultán-kisasszony így szólt: - Menjetek lányok s oldjatok fel vajban egy kevés balzsamot. Vigyétek oda, hadd igyék, mert ráijesztettetek, hogy még meg talál halni. Mondjátok meg neki, hogy Nighara nem kívánja a halálát, igyék s aztán távozzék, különben agyon üttetem. Nagyot örült Köroglu, a mikor látta, hogy valami folyadékkal telt üstöt hoznak neki. Azt hitte, hogy bor van benne, pedig Munnah leve volt. - Urnóm ugyan azt parancsolta, hogy csak egy kehelyvel hozzak, de én egy egész üstöt töltöttem meg. Azt izenteti Nighara, hogy lódulj innen, ha kiittad, mert agyonüttet.

Köroglu megsértődött és azt mondta a lánynak, hogy abból az italból adjon neki Nighara, a melyből ő maga iszik. - Hát így vagyunk? tiltott itallal él a jámbor hádsi, - feleli Nighara, a mikor meghallotta az üzenetet. Szőnyegetek térítettett legott a víz mellé, palaczkokat meg csemegét tétetett rá, és leültek a pázsitra megannyian. - Ha már kért, adunk a hádsi efendinek is bort, előbb azonban tánczoljon előtünk. Ha elvégezte, megint elverjük és kiüzzük a háremből. - Csupa szem volt Köroglu, a mint nézegette a lány-csapatot. Megszeretni való és rendkívül kecses volt Nighara járása. Időnként meg-megállott és szolgáltól egy-két darab csemegét vagy sülhús-félét vett el. - Ha most nem csinálsz egy arravaló dalt - gondolta magában Köroglu - fittyet ér a tehetséged. - Belekezdett aztán egy dalba és így énekelt: - Óh agáim, testvéreim, ime ismét előjött Nighara. Az öröm könnyei hullanak a szememből, mert hisz Nigharát látom ismét. Szereti az örmény a keresztjét, noha azon szenvedett ki a prófétája. Csókot szeretnék leszakítani ragyogó fehér arczáról. Nézd, hogy feldiszította sötét haját, s hogy omlik rá karcsú nyakára.

Kéjesen ringott Nighara testje mialatt lépkedett, és szemei Köroglura voltak szegezve. Elragadtatásában így folytatta a hős: - Remélhetek-e mégis? Óh, a veled való foglalkozás szörnyű harcokat ültetett a keblembé. Egyre Nigharát látom. Az egyik kezével csemegét eszik, borral tele kristály a másik kezében. Azért jött, hogy a szépségét mutassa, hogy könnyeim forrását fenéig kiapassza; előjött Nighara, hogy Köroglut megölje. - Mihelyt elvégezte a dalát, oda kiáltott a lány a szolgáltónak, hogy üssék a bitangot. Az ütések zápora hullt ismét Köroglu testére. A földön fetrengett a nagy fájdalomtól és a tó szélére csuszva, beleereszkedett a vízbe. Feje felé tartotta a lantját és félkézzel a víz közepére úszott, a honnan márványoszlopról csurgott alá a forrás. Oda helyezkedett el Köroglu. Majd meg kövekkel kezdték dobálni és a mikor ezt látta, így gondolkozott a szívében: - Ha Isten is úgy akarja és meg-

szabadulok erről a helyről, elégetem az apádat, Belli Ahmed. Sohse szeretett engem ez a lány, megcsaltál bitang. - Azzal oda fordult Nigharához és így szólt: - Egy dal jutott eszembe, engeddd meg, hogy elénekeljem.- És így kezdett az énekhez:

- Óh agák, egy ifjú szépséget szerettem meg, megőrültem és őrjöngeni kezdtem. Elragadott a szenvedély, és egy gazella szemü lány felé sodort. Ha tudtam volna, hogy ily kegyetlen, kerültem volna a szerelmét, és nem fájdalom meg jajszó lenne a mindennapi kenyere. Nem keseregnék az én csalfa szerencsémén és nem esedeznék hozzá, hogy kiméljen meg, hogy irgalmazzon. - Egyet dobogott erre Nighara szive, Köroglu pedig tovább énekelt: - Felkelt a nap kelet halmain. Virágos kert az én lánykám, és rózsák nyiladoznak arcza bimbóiból. Be ne nézzen az ellenség a szerelmes kertjébe. Kié lesz majd a szerencse, hogy leszakítsa azokat a rózsákat. - Nighara erősen oda figyelt és szemmel láthatólag gyönyörködött a dalban.

Ne tiltsd el Köroglutól - énekli tovább - hogy ajkaid mézédességét szívhasssa. Halhatatlan az az ember, aki csak egyszer is megérintheti a cipőidet. Óh Nighara, jó- és balszerencsédben rabszolgád vagyok.

V.

Anatólia egyik kerületében egy nagy nomád néptörzs élt, mely Hánisz néven volt ismeretes. Vagy harminczezren voltak, megannyija gazdag és mindegyike szebbnél-szebb vidékeken lakott. Az öregebbek valami kedves dolognak szentelték életüket, egyik a drága ruhában leli kedvét, a másik inkább az asszonyt tartja kívánatosnak, míg egy harmadik már agarakban meg sólymokban találja gyönyörűségét. Vezérük, Hasszán pasa mindenekfölött a lovakat tartotta a legnagyobb becsben. Ha valami nemes paripáról hallott hírt, nem sajnált se pénzt, se fáradságot, hogy megszerezze.

Benéz egyszer a pasa az istállójába, és miután megvizsgálta a lovait, így szólt a vezéréhez: - Bizonyára nincs az a szultán a föld kerekén, aki ilyen istállóval dicsekedhetnék. - A vezére azt felelte: - Szultánnak ugyan nincs, de van Csámli-bil várában olyan paripája Köroglunak, a milyen magának Kejvánnak, a hét ég kormányzójának sincsen. - Óh vezir, mindenemet feláldozom, csak hogy az enyém lehessen az a paripa. - Nem olyan könnyű dolog az pasa. Köroglunak nincs szüksége pénzre és hogy erőszakkal vegyük el tőle, arra még gondolni se lehet. - Vezir! Birodalmamnak a fele azé a ki azt a lovat elhozza nekem. Ha még ez is kevés, a fele vagyonomat adom oda és ha még ez sem volna elég, ott a hét lányom, a legszebbike lesz a jutalom. Menj és hirdettesd ki a szavaimat, kiáltasd ki a szél mind a négy irányában és nemzetünk minden községében. Akár nagy úr, akár koldus, akár öreg, akár fiatal, vömmé lesz, aki elhozza Kiratot.

Volt a Hánisz törzsében egy Hamza nevű kukta, kinek kopasz volt a feje meg a szemöldöke helye, az arcza meg csupa himlő-helyes. Mihelyt meghallotta ez az ember a kikiáltó szavait, odasielt a vezirhez, csak úgy nadrág nélkül, mezítláb. - Mit hirdettettél ki vezir? - kérdi tőle. - Mi közöd hozzá, te undok, holdvilág fejű paraszt te? - Csak azt akarnám tudni, hogy miről szól. - A vezér elmondta neki a részleteket és hozzátette, hogy gazdag lesz ám az az ember, aki megteszi ezt a dolgot. - Kell is nekem a pénz, - mondja Hamza. Vagy tizenkét font dinnye héja, amit a konyhából ide dobnak, hogy hízzak rajta, elég jó az én szájpadrásomnak. - A pasa még azt is megígérte, hogy országa meg a kincse fele, hét lánya közül a legszebbik, mind azé az emberé ám, aki a Kiratot elhozza neki. - Alig hogy ez utóbbi szókat is meghallotta Hamza, kiegyenesedett és hegyezgette a fülét. - Vezér, én láttam a pasának mind a hét lányát; haj, ha nekem adná a legkisebbiket!...

A ki csak elhozza a paripát, azt a lányt választhatja, a melyik neki tetszik. - Hamza a mellére ütött és így szólt: - Nézz meg engem jól, tudd meg, hogy én vagyok az az ember, aki elhozza a lovat. Igazán, ugyan miképen? - Az az én dolgom, te csak vezess engem a pasához. - A vezir gondolta: - Már annyiszor hirdettük és senki se akadt mostanáig, aki ezt a dolgot magára vállalta volna. Ő az első és tán utolsó, elvezetem a pasához.

Odavitte Hamzát a pasa elé. - Te vagy a, te kopasz fejű, aki elmernéd nekem hozni Kiratot? - Elhozom én, de mit adsz jutalom fejében, pasa? - Fele vagyonom a tied. - Nincs szükségem pénzedre. - A hatalmam felével ajándékozlak meg. - Nem kell nekem a te hatalmadból semmi, mit csinálnék én azzal? - Hét leányom közül azt választhatod ki feleségnek, a melyik a legjobban tetszik. - Pasa, nem hihetek a szavaidnak. - Mit tegyek, hogy meggyőzzek igaz voltukról? - Csókold meg a Koránt és esküdjél meg, hogy mind a hét feleségedtől kelljen elválnod, ha megszeged szavadat. - A pasa megesküdt. Akkor így szólt Hamza: - Már régóta szeretem a legifjabbik leányodat és ha életemmel lakolok is ezért a vállalatomért, nem búsulok semmit. Csak hogy ha elhozom azt a lovat, enyém legyen a legifjabb leányod. - Tied lesz, - így szólt a pasa és megcsókolta a Koránt.

Hamza nem vesztegette az időt, hanem útra kelt Csámli-bil felé. Ilyen szegény nyomoréknak a megérkezése nem igen vonja magára a figyelmet. Mikor egy hónapja már hogy ott volt, így gondolkozott szívében: - Hadd vetem ki a horgot legelébb is Dali Mehterre, talán majd sikerül az istállóba belopózkodnom. Azzal belép nagy óvatosan az istálló udvarába, letépi melléről az inget, összegyűjti egy halomra a lóganajt, ráül és elkezd nagy keservesen sírni meg jajgatni. Úgy ömlöttek szemeiből a könnyek, mint felhőből az eső.

Ép arra járt Köroglu lovásza Dali Mehter és észrevette a félmeztelen nyomorékot, a mint a ganaj tetején sír. Szívét eltöltötte a szánakozás. Tudvalevő, hogy a vitézek nagyon tudnak valamin szánakozni. - Mért sírsz úgy, te kopasz fejű? - Hamza így felelt: Essem el áldozatul érted. Árva vagyok meg idegen, és utálatos kopasz homlokomnak azt köszönhetem, hogy senki se akar szolgálatába fogadni. Szeretnék valami gazdára szert tenni, aki legalább egy falat kenyérhez juttatna. - Dali Mehter így gondolkozott: - Az egész világ Köroglu kenyere él, mért ne helyezhetném el ezt is, lesz legalább mit ennie. - Azzal fogja a síró embert, és beviszi az istállóba. Dali Mehter feltúrta az inge ujját egész könyökig, megtöltött egy rézkannát meleg vízzel és megmosta vele a kopasz ember fejét. Mikor tetőtől-talpig megtisztogatta, odaadta neki a maga öreg ruháit, hogy vegye fel.

A kopasz Hamza oly nagy buzgalommal és ügyességgel viselte gondját Köroglu lovainak, hogy Dali Mehternek megállt az esze a bámulattól. Két lova volt az istállónak, az egyik a Kirat, mely egyik lábán le volt lánczolva. Zárjának a kulcsát Köroglu hordta a zsebében. A másik lovat, melyen rendszeren Ájváz lovagolt, Durátnak hívták. Ez is meg volt béközva, de ennek a kulcsa Mehter zsebében volt. Mindezt csakhamar megtudta Hamza és már-már tüne-dezett a reménye, hogy Kiratot valaha kézre keríthesse. - Köroglu eljött egy nap az istállóba, és mély álomban találta Mehtert. Körülnézett és egy rongyos, kopasz koponyájú ficzkót vett észre, aki ép Kiratot vakarta a vakaróval és pokróczot tartott a kezében. Köroglu meg Hamza eddigelé még nem látták egymást. Kirat úgy meghajlott Hamza erős kezének a nyomása alatt, akár egy íjj, és szőre csak úgy ragyogott a kitünő gondozástól. Köroglunak minden tagja resz-kegett és így gondolkozott szívében: - A kinek karja alatt úgy meghajlik a lovam, az nem lehet mindennapi ember. - Aztán odakiáltja Hamzának: - Te kopaszfejű paraszt lurkó, hiszen leviszed még a bőrét annak a lónak. Hát így kell azt kefélni? - Hamza felkapott egy nagy kalapácsot a szögletből és ráemelte Köroglura: - Mit keresel itt ebben az istállóban, nem takarodsz ki innen? - Már rég megmondta volt neki Dali Mehter, hogy senkit be ne engedjen az istállóba: Köroglu így szólt: - Bolond, hogy mered rám emelni a kezedet?

Dali Mehter felriadt a nagy zajra, talpra ugrott és ijedten üdvözölte urát. - Ki ez az ember? - kérdi tőle Köroglu. - Essem áldozatodul, óh mester. Ezren élnek a te kenyereden. Ez a tarfejű jóra való és okos legény ép úgy élélhet a te jószágodból, mint a többi. - Én nem tagadom meg a kenyeret senkitől. Adj neki, amint eddig is adtál, de arcza és mozdulatai után itélve, én nem várok tőle semmi jót. Olyan akár egy lóköttő. - Oh nem uram. Ha vasból volna, tán még öt tüt sem tudna belőle az ember csinálni, olyan szegény ördög.

Csak akkor tudta meg Hamza, hogy Köroglu áll előtte. Földre dobta a kalapácsot, nagy ijedtében elfutott és egy öszvérnek a málha-nyerge alá bújt. Köroglu mielőtt kiment volna az istállóból, így szólt Mehterhez: - Jól vigyázz a lóra és ne bízzál túlságosan senkiben. - Többet nem szólt.

Minél tovább maradt Hamza az istállóban, annál inkább volt alkalma meggyőződni róla, hogy lehetetlen a lovat ellopni. Azért így szólt magában: - Ha Kiratot nem is, legalább Durátot, a csikóját lopom el. Hasszán pasa egyikét sem ismeri, elhiszi majd és feleségül adja a leányát. De ha meg is tudja majd valamikor az igazat, csak nem veszi vissza a leányát, mikor már asszony.

Még az éj folyamán készen tartotta a Durát nyergét és a többi hozzávaló szerszámot. Mehter részeg volt, a mikor visszatért Köroglu palotájából és feltűnt neki, hogy arczát a két tenyerébe hajtva, keservesen sír rí Hamza. - Mi baj Hamza, miért sírsz? - Hogy ne sírnék, mikor minden este elmész borozgatni és még egyszer se jutott eszedbe, hogy hátha egy pár cseppet annak a szegény árvának is juttatnék. Vajjon milyen is az a bor? Még színét se láttam soha. Édes-e avagy savanyu? - Mehter felkelt a helyéről, vett egy kannát és ment vele a pinczébe. Mikor megtöltötte az edényt, visszahozta és odatette Hamza elé: - Igyál hát kopasz. - Hamza tele-töltött egy kelyhet és odanyújtotta Mehternek: - Te próbálkozz meg vele előbb, hadd lám, hogy iszol. - Mehter egy kortyintásra kiürítette az egészet és így szólt Hamzához: - így isszák ezt. - Hamza megint megtöltötte az edényt, és mialatt ajkához emelte, hogy kiissza, oly ügye-sen rázta meg, hogy az egész ital a háta mögé ömlött a nélkül, hogy Mehter észrevette volna. Úgy lerészegítette a lovászt, hogy végtére is ész nélkül terült el a földön.

Hamza így gondolkozott: - Nem illik, hogy ezekben a rongyokban mutassam magam. - Lehúzta hát a ruháit, Mehtert meg levetkőztette és annak az öltönyét vette fel, míg a maga rongyait Mehterre adta rá. Elővette Durát istállójának a kulcsát, megnyergelte és úgy tova repült rajta, akár egy hulló csillag.

Másnap reggel az istállóba ment Köroglu, még az öv se volt rajta, ép a háremét hagyta volt oda. Körülnézett és Kiratot ott látta ugyan a helyén, de Durátnak hiült helye. Azonnal eszébe ötlött, hogy a kopasz fiú lophatta el, senki más. Legott a lovásza után kiáltott és amint felugrott Mehter a helyéről, rárivallt a megzavarodottra: - Gazember, mit jelentsenek e czafatok rajtad, miféle csalás ez? - A szegény lovász ránézett a ruhájára és alig birt a szemeinek hinni. - Hol van Durát? - Uram, talán Hamza vitte ki, hogy megjártassa, vagy hogy megfüröszse. - Nem megmondtam, te gazember, hogy lókötő az a tarfejú. Hamar nyergeld meg a lovamat. - Magára kapott egy-két fegyverdarabot és fellovagolt a legközelebbi hegy tetejére, a hol az előőrsei állottak volt. Szemügyre vette a vidéket és egy messzelátó segítségével észrevette a szökevényt. Úgy repült az úton, mint a nyíl a céljához.

Rémületes harag fogta el Köroglut és csak úgy menydörögte a hegyről: - Gyáva csaló, hová futsz, merre sietsz? Szökhetsz akár olyan messzire, mint Sztambul ide, mégis megfoglak. - Mikor haragudott, egy farszakhnyira is meg lehetett hallani a hangját. Aztán elvágatott és üldözőbe vette a szökevényt. Hamza már messziről felismerte Köroglu hangját és így szólt: - Óh menybéli atyám, édes volna az élet, de jaj jaj nekem. - Körülnézett a síkon és egy falut látott meg a közelben. - Ha elérhetném azt a falut, még megmenthetném az életemet, - gondolta a legény. Mély hegyszakadék volt a falu megett, megállott előtte egy pillanatra. - Ki tudja - sóhajtott Hamza - hogy mielőtt elérem a falut, nem égeti-e el Köroglu az apámat.

Egy vízi malom állt a szakadék mélyében, a molnára nem volt otthon, és a kerekék nem forogtak. Hamza odalovagolt a malomhoz, oda kötötte lova kantárját az ajtóhoz és besietett az elhagyatott épületbe. Megtalálta a molnár köpönyegét, legott felvette és tetőtől talpig belisztezte magát. Ismeretes dolog, hogy ha tizenkét farszakhnyit vágat valaki, olyanok lesznek a szemei, mintha köd lepte volna el őket, és a látása is elhomályosodik. Köroglu nem ismerte fel Hamzát, és azt kérdezte tőle: - Molnár, hol van a lovasa annak a lónak, a mely ide van kötve? - Óh agám, félelemből-e vagy miből, iderohant és elbujt a kerekék alá?

Köroglu még mindig reszketett a dühtől, és amint leugrott a lóról, rábízta a molnárra. Azzal kirántotta a törét és a szökevény után sietett. Kirátnak meg volt az a tulajdonsága, hogy mindenkinek engedelmeskedett, a kire rábízta a gazdája. Hamza, aki nem volt ép a feje lágyjára esett ember, ledobta magáról a molnár-gúnyát, ráugrott a kengyelre, onnan meg a ló nyergébe. Vágatott egyet vele próbaképen s aztán visszament és várt nyugodtan, teljes biztonságban. Mindent össze-vissza kutatott a malomban Köroglu, és a mikor egy árva lélekre se akadt, kijött és ott látta Durátot egymagában. Lábai előtt ott hevert a molnár köpönyege, nem messze

pedig a győztes Hamza ült a Kiraton. - Hamza bég! - kiáltott fel nagy meglepetve Köroglu. - Mit tetszik, nemes vitéz? - Induljunk fiam haza, de csak lépésben, hogy el ne fáradjanak a lovak. - Hová akarnál menni? - Csámli-bilbe lovagolunk. - Ne tréfálkozz Köroglu. Én az égben kerestem a lovat és hál' Istennek megtaláltam a földön. Jőszántodból nem akartad ide adni a lovad, elvettem emígy. Most pedig élj boldogul és örömben, te ne kívánd tőlem, hogy veled menjek. - Az Istenre kérlek Hamza bég, ime könyörgök, áldozatod legyen akár. Kivánj gazdagságot, egy másik lovat, leányt vagy a mit a szíved akar, és esküszöm, hogy bőségesen megkapsz mindent. Minden a tied a mim van, válassz. - Engem ugyan rá nem szedsz Köroglu. Amit óhajtanék, az nincs a te birtokodban. De megmondom neked az igazat. Beleszerettem Hasszán pasa legifjabbik leányába, és csak úgy kaphatom meg, ha a Kiratot viszem el érte cserébe. Hat hónapon át voltam nálad és majd hogy el nem epedtem a kétségbeesés miatt. De lám, elvégre is elloptam a lovat, és te magad voltál a boldogságom szerzője. Adjon neked az Isten hosszú és boldog életet, én megyek és házasodom. - Hamza bég, hadd ülök föl a lovam hátára, és kardom hegyén hozom el Hasszán pasa fejét. - Gyalázat volna, ha ezt tenném. Mivel bizonyíthatnám be akkor bátorságomat a menyasszonyom előtt? - Köroglu sok könyörgése és ígérete nem használt semmit. Isten legtisztább szellemére esküdött meg Hamza, hogy nem adja vissza a lovat. Keble mélyéből egy nagyot sóhajtott Köroglu és így szólt: - Hamza engedd meg, hogy egy egy dalt énekeljek el. - És elkezdte:

- Kirat nélkül vétek az életem, vétek az egész világ. Szegény Köroglu, most hogy nincs többé lovad, búsan ütheted a fejedet. - Hamza bég pedig nézett, mialatt Köroglu tovább énekelt: - Magától az Istentől kellett, hogy kérd a lovam. Virágfüzér a Kirat farka, és boldogság a lovaglása. Oh Köroglu, Isten juttasson hozzá vissza. Mély tengerbe fulladok. Oly nagy a fájdalom a lovam veszteségén, hogy szintén kő nyomja a lelkemet, és úgy húz lefelé. Paraszt lettem, molnárrá lettem, félre a karddal, és azt kiáltod ezután Köroglu, hogy: búzát! búzát!

Olyan volt akár egy örült és így szólt: - Kirat nélkül még arra sem vagyok érdemes, hogy vitéz legyek. Beállok molnárnak. - S azzal tovább énekelt: - Útra keltem Csámli-bilből. Ide jöttem és másnak engedtem át a lovam. Durát maradt meg helyette. - Hamza bég így szólt: - Óh Köroglu, be égetik májamat a szavaid. Menj vissza Csámli-bilbe és maradj veszteg vagy hat hónapon át. Majd ha letelik az idő, öltözködjél fel ausiknak és jőjj el a Hánisz törzs táborába. E közben én oda viszem a lovat és feleségül veszem a pasa leányát. Arra azonban ime megesküszöm, hogy amint most saját kezedből kaptam meg a Kiratot, ép úgy teszem majd saját kezemmel a tiedbe lovad kantárját. - Hogy tudjam én azt, hogy komolyak-e a te szavaid? - Esküszöm az Isten szent voltára. Nemes lelkű ember vagyok és még egyszer mondom, hogy magam adom át a lovadat. - Ezzel megfordította a lova fejét és ellovagolt a tábor felé, a Hánisz törzsbeliek közé.

Köroglu le nem vette a szemét a lóról, míg el nem tűnt előtte a messzeségben. Szomorúan, lehorgasztott fővel léptetett vissza a másik lovon, Duráton. Csámli-bilből pedig az egész sereg kivonult elébe, látni akarták, hogyan hozza Köroglu Hamzát. Mily nagy volt a csodálkozások, a mikor látták, hogy nem a saját lován ül Köroglu. - Becsapta az a ravasz tarfejű, - mondogatták egymásnak, és aki merre látott, arra futott, mert féltek a haragjától. Úgy eltűntek mint a patkányok, még mutatkozni se mertek. Egyedül Ájváznak volt némi bátorsága, és így szólt: - Aga, te ugyan derék cserét csináltál, Kiratért Durátot. Elfogtad legalább azt a gazembert? - Hordd el magad te ostoba fattyu. - Megijedt a gyerek és elinalt ő is.

Köroglu bement a háremébe, és a hat hónap leteltéig ki se mozdult Nighara szobájából. Az idő leteltével így szólt: - Nighara, én most Hamzához megyek, vagy a lovammal térek vissza, vagy ott halok meg. - Aztán felkészülődött, ausik ruhát vett magára és úgy kelt útjára. Míg a táborhoz nem ért, nem történt vele semmi nevezetes dolog. Mikor egy nagy folyóvizet akart átkelni, patkónyomot vett észre a fűvényes parton; olyan lónak lehetett a patkója, mely egy

ugrással ugrott át a túlsó partra. - Az én Kiratomon kívül nincs az a ló a föld kerekén, a mely meg tudna ilyen tenni. - Azzal bement Köroglu a táborba, és sok ideig járkált a sátrak és a kifeszített köteleik közt. Az egész idő alatt énekelt és kedvre keltett mindenkit, a kivel csak találkozott. Minden dalában a lovakat dicsőítette.

Eljutott a dolog a pasa füléhez is. A nemes úr nagy haragban volt mindig, mert azon naptól kezdve, hogy elhozta neki Hamza a Kiratot, nem birt ráülni még egyszer sem. A lovat az istállóba kötötték és Hamza bégen kívül senkit se tűrt meg maga mellett. Az ausik jöttének a hírére maga elé rendelte őt a pasa. - Azt mondják, hogy szépen dicsőíted a lovakat, - mondja Köroglunak. - Olyan helyre jutottál ezuttal, hogy megláthatod azt a lovat, melynek nincs e földön párja. - Köroglu megijedt, hogy Hamza bég még el találja árulni, de mikor látta, hogy nincs ott a közelükbe, a következő dalhoz kezdett:

- Hadd zengjem dicséretét az arab paripának. Sörénye olyan, akár csak a selyem, és nem húsos a lába. Feszül a bőr a lábászárán és olyannak tetszik a körme, mintha ki volna fordítva. Tagbaszakadt, de se nem nagy, se nem kicsiny. Nyaka hosszú, karcsú és hajlékony, akár egy pántlika. Mikor kivezetik az istállóból, játszadozik és erre meg amarra ficzánkol. Eszik akár az éhes farkas. Hasa be nem horpadt, és a heveder szija csak úgy feszül rajta. - Emberül van ausik, - kiáltott fel a pasa. - Soha világéletemben így dicsérni lovat még nem hallottam. Abban a hires Kiratban, melyet Hamza bég hozott, megvannak ezek a tulajdonságok mind. De mi hasznom benne, a mikor oly bokros és csökönyös, hogy nem bírok ráülni. - Köroglu így szólt: - Soká élj óh pasa! Megbokrosodott lovon esik a legjobb lovaglás. - És énekelé:

- Tüzes a nemes paripa járása, mintha folyton csak azon törné a fejét, hogyan dobhassa le lovasát. Hegyezi a fülét és oly erősen rángatja a kantárszárat, hogy ugyancsak dolgot ad a lovasának. Kosvérű harcosnak olyan legyen a paripája, a milyen a gazdája maga.

A pasa előszólította a szolgálait: - Küldjétek ide Hamza béget. Szeretném ha ő is hallaná, hogy milyen szépen dicsőítik itt a lovakat. - Mikor elhozta volt Hamza bég a Kiratot, azonnal feleségül kapta a pasa lányát és nemsokára nagyvezírré lett. Drága pánczéling volt rajta, turbánja a legbecsesebb kásmirből és nyomában háromszáz szolgál, úgy jelent meg a pasa előtt. Alig hogy meghajtotta magát, hamar helyet foglalt a nélkül, hogy valaki mondta volna neki és elnyújtózkodott nagy kényelmesen.

Ugyancsak meglepődött Köroglu, mikor oly nagy fényben és méltóságban látta azt az embert, aki még csak hónapokkal azelőtt kukta is alig volt. Alázatosan felemelkedett a helyéről és mélyen meghajolt előtte. Átfutotta a hideg a testét a mint ránézett a bégre és szívére tette a kezét. Ennek a mozdulatnak az volt a jelentése, hogy: - Hamza bég, légy irgalmas, el ne árulj. - Feleletül befedte szemét a tenyerével Hamza, vagyis: - Ne félj semmit, légy türelemmel. - Ekkor így szólt a pasa: - Énekelj még egy magasztalót ausik, hadd hallja Hamza bég is. - Köroglu a következő dalt rögtönözte: - Azt mondja Köroglu: Ha jó ló van az ember alatt és a bátrak királyának egy pajza a kezében, emelje feje fölé a kardot és hajítsa el a kantárszárat. Megsegítik őt Muhammed és Ali. - Kérdi a pasa a vejétől: - Vajjon miért említette dala kezdetén Köroglu nevét ez az ausik? - Mert dicsőíteni akarta a lovat, melyet neked hoztam, - feleli gyorsan Hamza. - Hisz jól tudod, hogy Köroglu volt egyszer a ló. - Semmi kétség, jó lovasnak kell hogy legyen ez az ausik, - szólt a pasa. Odafordult Körogluhoz és így szólt hozzá: - Rászánád-e magad, hogy felülj a lovamra? - Köroglunak se kellett több. Sírni kezdett el meg jajgatni, hogy bizonyosan valami megbokrosodott lovat akarnak aláadni, hogy megölik és árvákká teszik a gyerekeit. A pasa így szólt: - Sohse félj ausik, kétszáz töment kapsz tőlem. Ha megtalálnál halni, özvegyedre és árváidra száll a pénz, meglesz a véredért a kárpótlás. - Köroglu így szólt: - Boldogságban kéjeleguess óh pasa és hosszú legyen a te uralkodásod. Ha én meg is halok, csak te élj sokáig. - Elővezettette aztán a pasa a Kiratot.

A ravasz Hamza minden szükségeset előkészített, mert tudta, hogy nincs fegyver Köroglunál. Furkós botot dugott a csótár alá és a nyereg elején levő szegre meg egy kardot akasztott. A mikor mindent elrendezett, felnyergelte a lovat és csomóba kötötte a farkát. Hat ember alig birta féken tartani, mikor az istállóból kivezették. Olyan kövér és olyan vad lett a hat hónapi nyugalom után, szinte szikrázott a hab orraczimpája szögletében. Köroglu mindezt látta és így énekelt: - Óh te, ki Turkesztánban kerültél először kezeimbe, jer óh Kirat. Jőjj én életem kedvessége. Gazember kezeibe kerültél, életemnek legkedvesebbje, óh jer. Három napig nem nyúlsz ételhez, ha haragszol és negyven farszakhnyi úton meg nem botlasz egyszer sem. Életemnek legkedvesebbje, óh jer.

Szólott a pasa: - Kifogytam a béketüresből ausik. Rögton ráülsz arra a lóra, parancsolom. - Erős a sejtelmem, hogy megöl ez a ló, - mondja Köroglu; - áldott legyen a ló, melylyel megkináltál, légy árváimnak oltalmazója. - Könnyebbitsd meg a lelkedet, nem halsz meg azon a lovon. A négy első khalifa kegyelmébe ajánllak. - E szókkal a gelebébe csúsztatta Köroglunak a megígért kétszáz töment. Köroglu pedig: - Soká éltesse az Isten a pasát - és azzal lovára szállt. Saját kezeivel nyujtotta oda neki Hamza a kantárszárat és azt súgta a fülébe: - Amit egy vitéz mond, az meg van mondva; amit hat hónappal ezelőtt megígértem, ime beteljesedett az utolsó betűig. - Visszasúgta a választ Köroglu: - Én meg esküszöm, hogy a mig egy falatka kenyérem lesz, megosztom veled, a miért ilyen nemesen viselkedtél. - Hamza bég megint odasúgott: - Akaszd a nyergen lévő kardot az övedre, a csótár alatt ott találsz egy furkós botot is. - Köroglu ott termett a lova hátán, felkötötte a kardot, a furkóst meg kirántotta és megsuhogtatta a feje fölött. - Hamza bég hátra hőkölt, mintha megijedt volna és az emberek közé rejtőzködött el. Mikor maga alatt érezte Köroglu a paripáját, úgy elfogta az öröm, hogy egy pillanatra szintén elvesztette az öntudatát, meg a lélekjelenlétét. Jobbra-balra lépegetett a lovával. A pasa meg így kiáltott neki: - Ide azzal a lóval, ausik. Ugy látszik, ma nagyon szelid, hadd próbálok ráülni. - Hamarabb engednélek a saját nyakamra, gondolta Köroglu és kérte a pasát, hogy egy dalt énekelhessen el elébb.

- Nagy területet fut meg egy nap alatt ez a paripa. Mi köze annak a szultánhoz, mit bán az akármiféle pasát, aki rajta ül ezen a lovon. Óh életem kedvessége, újra az enyém vagy hát. - Köroglunak megint eszébe jutottak a patkó-nyomok, melyeket a folyó partján látott. Erről akart ezúttal szólni és így énekelt: - Széles folyón ugratott át, megismertem lába nyomát. A patkója mindegyikét megcsókolom, égő szemeinek mindegyikét megcsókolom. Szeretném Istenemnek megköszönni, hogy megint rád vethetem vágyó pillantásomat. Óh Kiratom, életem kedvessége, újra az enyém vagy hát.

- Vágtass csak egyet ausik, szeretem az ügyes lovast nézni, - biztatja a pasa. Kétszer vágtatott el Köroglu a pasa közelében. - Derék, no most add ide, hadd próbálok meg magam. - Te ugyan nem lovagolsz ezen pasa, - mondja neki Köroglu. A pasa Hamza béghez fordult és így szólt hozzá: - Megőrült az az ember, hogy nem adja ide azt a lovat? Tán csak nem Köroglu? - Honnan tudjam én azt? - feleli a bég. - Nem láttad őt, mialatt Csámli-bilben voltál? - Nem én. A szemem is, meg az eszem is folyton csak azon járt, hogy hogyan lophatnám el Kiratot. De meg ezer és ezer vitéze van annak a Köroglunak, mind hasonlitanak egymáshoz. Ki ismerhetné mindnyáját? - A pasa Körogluhoz fordult és így szólt: - Gyere ide azzal a lóval, hadd ülök már rája. - Üdvöt a pasának - feleli Köroglu, - egy dal jutott ép az eszembe: - Ha pej lovon ül az ember, bizonyára szerencsét hoz. Gyönyörködik benne a lovas szíve. Feketék a térdei, fekete a nyaka, akár a baggar tevének a nyakát látnád. Gyönyörködik benne az ember szíve. Ha jó húsban van, olyan széles a háta mint a melle, és hátsó lábai közt annyi a távolság, hogy egy ijász ha meghajlítja ivét, leülhet közéjük. Gyönyörködik benne a lovas szive. -

- Csak úgy félvállról kezd már velem beszélni, - gondolja a pasa. - Mondtam már neked ausik, hogy elég volt a szóból, takarodj le onnan. - Haragosan nevetett fel erre Köroglu és így szólt: -

Te hígvelejű pasa, sárral mocskolom be a turbánodat. Hogy is gondolhatsz olyasmit, hogy erre a lóra felülj. Több esze van ennek, mint tiz magadnak. - Hamza béghez fordul a pasa: - Mondd már neki, hogy szálljon le, az én szómra nem hallgat. Attól félek, hogy Köroglu ez az ember. Minek is adták oda neki a lovat? Le arról a lóról ausik, tán megsiketültél? - Egy nóta jutott eszembe, hallgasd végig, - mondja ismét Köroglu:

- Enyém a ló. Drága hátát aranyos csótárral takarom be és vörös borban fürösztöm meg. Ötszáz ló közül ő a kiválasztottja Köroglunak. Gyönyörködik benne az ember szíve. - Egy szót se tovább, le arról a lóról rögtön, - kiáltja a pasa. - Nem enged a hátára, ha csak nem fogom a fejét. - Mi közöd hozzá, a ló az enyém. - Köroglunak megint egy dal jutott az eszébe: - Hadd énekeljek dicsőítő énekeket, hadd dicsérem az arab lovat. Még harmad fűkorában van és megismerni rajta minden vonását. Megfeszül a bőr a lábán és olyan a körme, mintha ép akkor fényesítették volna ki. Annyira van az ötödik évében, hogy ha a nyereghez áll az ember, nem képes megérinteni a fejét. Csata napján a sereg felé fordul a feje, szeméit égnek emeli és kitágult orrczimpáján csak úgy szívja a szelet. -

Most már tisztán látta a pasa, hogy nem akar a lóról leszállani. Egyet intett a szolgálinak és körülvettette velök Köroglut, aki úgy állt köztük, mint egy gyűrűbe foglalt kis kő. De Köroglu megörült neki és így kiáltott fel: - Te pogány, hogy is gondolhattál olyat, hogy egy száz éves szarvast egy csapat kölyök kutyával éress utól? - És azzal folytatta az abba maradt éneket: - Mikor a hetedik és tizedik éve közt van a ló, egyre simábbá válik a szőre és csak a tizedik évében jön meg a valódi színe, melyet nem is veszít el többé. Ha Dali Mehter közeledik hozzá, az istálló-mesterem, hátsó lábaira ágaskodik és bunkós bottal kell ráütni a szájára, hogy féken tarthassák. - Megint megszólal a pasa: - Bántottam én az anyádat te gazkölyök, hogy magadnak mered a lovat tulajdonítani. Mert lovagolni tudsz rajta, azt hiszed, hogy a tied? - Jól van pasa, ha azt akarod, menjünk a mufti elé, az hadd tegyen igazságot. Én be tudom bizonyítani, hogy enyém a ló. - Megint énekhez fogott Köroglu:

- Útra keltem Csámli-bilből. Ide értem és meghallottam, hogy itt a Kirat lovam. Köroglu nem hazudik, és ő azt mondja, hogy övé a ló. - Te vagy hát Köroglu? - kérdi a pasa - köszönöm óh Isten, hogy akit az egekben kerestem, azt a földön találtam meg. Ültő helyeden négyeltetek fel, hogy még a híred se maradjon meg.

Hamza bég látta, hogy jó magasra hágott már a viszály, és hogy még rosszabb kimenetele is lesz a dolognak. Félrehuzódott és úgy leste a történendőket. - Ide gyere Hamza bég, Köroglu van itt, - kiáltja a pasa. - Biz az úgy van, a hogy te mondd, de hát mit tehetek én ellene? Nem megmondtam, hogy ne add a lovat a kezébe? - Megijedt a pasa, de egyre azt kiabálta, hogy szálljon le Köroglu a lóról. Ő pedig ismét énekelni kezdett:

- Ne büszkélkedj úgy a hatalmaddal Hasszán pasa. Mit használna neked, ha hegyekre meg sziklákra kapaszkodol? Hidd el, hogy az én útamon úgy se tud a te lovad lába járni. Ti agák és szultánok, nézzétek csak e pusztaságot. Véreteknek biborába öltöztetem a testeteket és mielőtt Ájvázomat látnám, mindannyitokat agyonütlek. Súlyos tegzeket hordoznak az én szolgálaim vállakon. Mutasd meg nekem azt a vitézt, a ki íjjamat megfeszíti. Előre hát, ti öklelő hős vitézek, hadd lám, meg tudtok-e öklelni egy pajzsomat? Megrágom a vasat és felköpöm az égre. Én vagyok az ura Csámli-bilnek és örök hó borította hegycsúcsainak.

- Add vissza a lovat, másikat adok érte cserébe, - kiáltja neki a pasa, - agyonveretek más-külömben. - Dalban válaszol neki Köroglu: - Felkerekedett már táborából a hadam. A férfiak, a kosharcosok frissességgel vannak eltelve és ujjonganak a csata napján. Ezer-ezer embert számlálok minden törzsből és százezrével eszelem ki a ravasz fufangokat.

Kiadta a pasa a parancsot, hogy fogják el a zsványt. - Ja Ali, - kiáltott fel Köroglu és kirántja a kardot és ráront a nomádokra, mint éhes farkas a nyájra. Halmok emelkednek a holttestek-

ből és veszett futásnak eredt a pasa. Köroglu pedig ezeket gondolta magában: - Oly nagy szolgálatot tett nekem Hamza bég, hogy meg kell mutassam neki a hálámat. Megölöm a pasát és Hamzára ruházom át a méltóságát.

Ezzel sarkantyúba kapta Kiratot, utolérte a futókat és kardjának egyetlen csapásával úgy beszakította a pasa koponyáját, mint egy bábufejtet. Amint meglátta a bég a pasa sorsát, lekapta a turbánját és Kirat lábai alá vetette. Ennek az volt a jelentése: - Megadjuk magunkat, foglyaid vagyunk. - Így szólt rá Köroglu: - Ha meg is öltem a pasát, azt csak azért tettem, hogy te légy az utódja. Ha van még vágya a szívednek, szólj és én teljesítem.

Megerősítette Köroglu a barátja tekintélyét, és azzal elvált tőle, hogy visszatérjen Csámli-bilbe. Távozása előtt egy-két sátorba még bekukucskált. Előfutottak erre az eunuchok és szemére lobbantották vakmerőségét, hogy be mert tekinteni azokba a sátrakba, a melyekben Hasszán pasa háreme lakott. - Ott van-e a Hamza bég felesége is? - kérdi Köroglu. - Ott van, - volt a válasz. - Hány lánya van a pasának? - Mindössze hét. Az egyik a bég felesége, a többi még lány. - Vezessétek ide egy sorba, hadd nézzem meg őket. - A mikor betelt a kívánsága, így szólt:

- Ez az egyik elmehet, a Hamza bég felesége az én testvérem és leányom. - Eközben meg így gondolkozott: - A multkoriban megsértettem Dali Mehtert. Pénzzel meg ajándékkal meg nem vigasztalhatom, mert pénze van és nincs szüksége semmire. Az lesz a legjobb, ha kiválasztom a pasa-lányok legszebbikét és elviszem neki ajándékba. Ezzel kezembe vehetem majd a szívét. - Legott kiválasztotta a legszebbiket, és szólt: - Ha kérdezni találja Hamza bég, hogy mi lett az egyik leánynyal, mondd meg neki, hogy Csámli-bilbe vitte el Köroglu, Dali Mehternek szánta, a bég volt mesterének.

Ilyeténkép ellovagolt, és menziltől menzilig, elvégre is hazatért. Elibe jöttek a rablók, és örültek a megérkeztén. A pasa lányát a saját háremébe vitette, Ajvázt pedig elküldte Dali Mehterért. Amint megérkezett, így szólt hozzá Köroglu: - Ide figyelj lovászom, és bocsáss meg, hogy megharagudtam rád. Béküljünk ki, és engesztelőül ime Hasszán pasa lányát hoztam el neked. Ezzel Ajvázhhoz fordult és így szólt: - Ne kiméld a költséget és olyan fényes lakodalmat készíttess, hogy méltó legyen egy tekintélyes ember leányához. Elvégre is pasa lánya, kétszeresen kell őt megtisztelnünk.

Hét napig tartott a sok szertartás meg a fényes kivilágítások sora. A hetedik nap elvégeztével elővezették az új asszonyt és átadták az első lovásznak, a hős Dali Mehternek.

VI.

Ahmed pasa volt Karsz tartományának a kormányzója. Gyönyörű szép egy lánya volt, Perizádénak hívták. Köroglu beleszeretett látatlanban, annyit meséltek neki róla az idegenek. A leány pedig tudtára adta neki, hogy nem utasítaná vissza, ha eljönne érte. A két szerelmesnek egy paraszt-ember volt a hírhordója, aki piros almákon kívül híreket is vitt Kárszból Csámli-bilbe. Ettől az embertől hallotta volt Köroglu a leány szépségének a híret és ugyan csak ettől tudta meg Perizáde is, hogy mily nemes vitéz Köroglu. Valahányszor csak Csámli-bilbe érkezett az almáival, mindig hozott egy-két sort a pasakisasszonytól, és ugyancsak ő vitte vissza a feleleteket is.

Veszi egy nap Köroglu a fegyvereit és elindul vadászni. Amint körülnéz, észreveszi, hogy egy lovas vágat az országúton. A paraszt volt az almáival. - Kinek hozod az almákat paraszt? - Köroglunak viszem őket, - felelt az ember, a ki nem ismert rá az urára. - Mít fizet érte? - Essék lelkem neki áldozatul, annyi pénzt ad nekem egy szamár-tehernyi almáért, hogy egy esztendőn át megélek a családommal. - Köroglunak megtetszett ez a részrehajlatlan dicséret, és így szólt: - Nézz rám, te alma-kufár, nem ismeresz rá agádra? - Ráismert a paraszt Köroglura, és lovai lábai elé borulva, megcsókolta a földet. - Perizádétól nem hoztál semmit? - Azt mondta, hogy szóval adjam át a tiszteletét. - Ha nem irt levelet, magam megyek el Karszba, - mondja Köroglu. - Vidd az almákat Csámli-bilbe, Ajváz majd kifizeti az árát. - Azzal tovább lovagolt Karsz felé.

A paraszt is folytatta az útját, de útközben gondolkozóba esett. - Hogy düljön romba a házad, te bolond. Avagy nem a Köroglu jószágából táplálkozol, és nem vele kellene most lenned, a mikor szüksége lehet a szolgálatodra? - Egy kis csorba rozsdás kardja volt a parasztnak. Veszi, átvágja vele a kötelet, mely lovához erősítette az almás-zsákot, felölti a kardot a derekára és elindul Köroglu után. - Miért jöttél utánam? - kérdi tőle Köroglu. - Óh jótevőm, hadd legyek az áldozatod. Szülővárosomba indulsz és senkid sincs a ki kiszolgáljon, aki lovad zablóját fogja. - Megkeresem én a kenyeremet mindenütt, - mondja Köroglu. - Először a kardom élével, másodszer a buzogányom bunkójával, harmadszor meg, - ha a két első mód nem használna, - éneklő tehetségemmel. Elfogadom a szolgálatodat, de jól eszedbe vésd, hogy el ne áruld valahogy a kiléteimet. - Hogy árulnálak el uram, avagy nem vagyok-e férfi?

Együtt lovagoltak az úton és megérkeztek egy nap Karszba. Köroglu mindenk előtt azzal bizta meg az emberét, hogy jó istállót keressen a lovának. Lelkére kötötte, hogy szükségét ne szenvedjen a Kiratja, és hogy az Isten szerelméért, el ne árulja a titkot. - Láttad a tevét? - Még csak a hulladékát sem.

Köroglunak megvolt az az óvakodó szokása, hogyha idegen helyre érkezett, mindenk előtt a környéket vizsgálta meg és jól megjegyezte emlékezetében azokat a helyeket, melyek szükség esetén menedéket nyújthatnak neki. Egy régi templom vonta főleg magára a figyelmét, és legott észrevett egy ügyes nyílást, akár százezer támadót is visszaverhet róla. Aztán odament a pasa-kisasszony elé, és kopogtatott az ajtón. - Ki az? - Jövendőmondó meg szellemidéző. - A szolgáló odaszaladt az úrnőjéhez és miután parancsot kapott rá, kinyitotta az ajtót. Köroglu belépett az udvarba és meglátta Perizádét, a mint a tó partján üldögélt és azzal mulatozott, hogy a vizet frecskendezte. - Miből olvasod ki a jövőmet? - Kérdi Köroglutól. - Egy birka lapoczkájából. - Igazán meg tudod mondani jövőmet? - Mindent el fogok mondani, pontról-pontra. - Iszol bort? - Hogy ne innék, csak adjanak.

Jó ideje már, hogy nem ivott, és dobogott a szíve az örömeiben, már csak a neve említésére is. - Bort a fáltsinak (jövendőlőnek), lányok, - és egy roppant tömlővel hoztak be a tiltott italból. Magok a törökök teás-csészékből isszák a bort. Köroglu egymásután hörpintette ki a csészé-

ket, a nélkül, hogy a bajuszát megnedvesítette volna vele. De elfáradt ebbe az apránként való ivásba, kezébe vette a tömlőt, egy hajtásnyira kiüritette és aztán eldobta. Perizáde oda kiáltott a lányoknak: - Hozzatok még egy tömlővel. - Megint hozták a bort, de oly gyorsan eltűnt a tartalma, hogy a leány azt hitte, hogy nem is hoztak. Szidni kezdte a szolgálót, hogy hová maradnak az itallal. - Ebben a nyomban hoztunk ismét vagy harmincz okka bort. Tán te ittad meg fáltsi? - Köroglu aki már becsipett volt egy kicsit, így felelt: - Ajvázom lelkére mondom, hogy én ittam meg. - Azzal előhúzza zsebéből a lantot és énekelni kezd:

- Fáltsi ruhájában jöttem, csendesen és óvatosan közeledtem. Szilárd hitem és a próféta családjának a védelme adott erőt énnekem. - Gazember ez az ál-jövendőmondó, hajrá lányok, verjétek el, - kiáltja Perizáde. Körmökkel és öklökkel rontottak rá a lányok, de bánta is ő az ütéseket. Azt képzelte, hogy édesdeden szendereg és hogy egy-két bolha csípi. Tovább énekel: - Kövel dobáltál meg engem, szememet könnyek fátyolozzák el. - A lányok egyike, Dsin-kárdás, aki távol volt ezalatt, megérkezett és azt mondták neki, hogy egy oguz jött a hárembe. Nyakon akarta ütni Köroglut, de kis kezével nem érte el.

- A lába szárába harapok, és ha majd lehajlik, nyakon ütöm, - gondolta magában a lány. Köroglu csak annyit vett észre, hogy mozog valami a lába körül, és a mint megmozgatta egy kissé a lábát, beleesett Dsin-kárdás a tóba. Roppantul mulatott rajta Perizáde és megengedte Köroglunak, hogy folytathassa az énekét: - Magasra tör a hős, s ha meghal, fennmarad a neve. Figyelj Köroglu szavaira, aki Perizádéért jött, hogy elvigye a várába. - Lehetséges-e, te volnál Köroglu? - kiáltja ámultában a lány. - Igazán kedves egy teremtés vagy, drága úrnóm. Előbb kegyetlenül elveretsz és csak azután kegyeskedel megkérdezni, hogy én vagyok-e Köroglu. - Hadd látom, hogy igazat szóltál-e? - mondja a lány, és azzal elővesz egy képet, melylyel összehasonlítja Köroglu arcát. Bocsánatot kér tőle Perizáde, karjaival átöleli és a nyaka köré fűzi a kezét. Így léptek be a termekbe, bort inni meg szeretkezni, és nagyon búsult a lány, hogy ott nem maradt a legény, mert megelőzőleg már máshová ígérkezett.

Most pedig figyeljete és elmondom, hogy mi történt ezalatt az alma-kereskedővel. Alig hogy a lelkére kötötte volt Köroglu, hogy senkinek se szóljon a városban, elszaladt a bazárba, hogy összevásároljon egy vacsorára valót. A bakkálhoz (fűszereshez) rizsért és vajért ment: - A legjobb fajtából adj kereskedő, hogy méltó legyen Köroglu inyjéhez. - A mészároshoz húsért ment: - A lehető legjobb húsból adj mészáros, Köroglu vacsorál ma este nálam. - A pékhez kenyérért ment: - A legfinomabb lisztből legyen a cipód, hogy ne vallják szégyent Köroglu előtt. - Köroglu nevében vásárolt be mindent, és övele is beteljesedett az a bölcs közmondás, hogy jobb egy okos ellenség, mint egy ostoba barát.

Köroglu megérkeztek a híre az egész bazárban elterjedt. Nehányan elsiettek az ujsággal Rejhán arabhoz, aki a karszi pasával ép vadászni volt oda. E közben Köroglu is visszatért a paraszthoz, és egy sátorba ült le, mely az ő részére készült. Szokása szerint ott volt mellette a fegyvere, páncélja meg a lova nyerge, nemkülömben az ijja és nyilakkal telt tegze. Négy oldala volt a sáornak és mindegyik oldalára egy-egy háló-kerevetet tett a paraszt. Mikor a namázhoz (imádsághoz) kezdett el Köroglu, kinézett, és ime egy fáklyát pillantott meg a kapu előtt. Legott felugrott és már-már látta a berohanó törököket, akik legelőbb is a sátrát vették körül. Körogluhoz azonban nem mertek hozzá nyúlni, csak a szőnyegfalakat tépegették a lándzsáikkal.

Egész oda volt szegény Köroglu nagy ámultában, még a páncéljáról s a hét fegyveréről is megfeledkezett. Véletlenül kezébe került a tegze. Megragadta az íját és minden vessző, melyet a hüvelykujjával lőtt ki, oly hangot adott, mintha az anyját kereső borju bögne. Rejhán arab odakiáltott a harcosainak: - Hogy düljön romba a házatok, ti renyhék. Annyi időt engedtetek neki, hogy kezébe kaparíthatta a nyilát. Jaj az életünknek, menekülünk ebből az udvarból.

Köroglu keresztül tört a katonákon és a templom felé igyekezett, melynek lapos fedelére felmászott. Rejhán-arab azonnal észrevette, hogy a világ seregei se tudnák onnan kikergetni és kőműveseket hivatott össze, hogy lebontsák a templomot. Ő maga a kapu bolthajtása alá állott, és felügyelt a munkásokra. Azt remélte nyilván, hogy a romba dülő épület kövei majd csak agyonzúzzák a zsiványt. Köroglu pedig ott ült a templom tetején és vadul tekintett maga körül, hogy mi lesz a dolog vége.

Igy telt el az éjszaka, egész másnap reggelig. Pirkadni kezdett el és világosságot hozott ajándékkal a világnak. Megjelent a fénylő napkirály is, és arany trónján ülve, a negyedik mennyben kezdett el mutatkozni. Köroglu a Rejhan-arab műve haladását figyelte, ez pedig a bolthajtás védelmében állott, és onnan nézte Köroglu roppant nagy árnyékát, mely ülő alakban és ijjal a kezében terült el a földön. - Jól ismerem én ezt az embert, - gondolta az arab. - Akit úgy dajkált a szülője mint őt, nem egy könnyen adja meg magát, és addig abba nem hagyja, míg vagy hatszáz törököt nem lát a vérében. - A kőművesek pedig egyre dolgoztak.

Most pedig figyeljetelek, hogy mi történt az alma-kereskedővel. Eljött a templomhoz és meglátta a kőműveseket, akik a templom alapját kezdték bontogatni. Egy titkos út jutott az eszébe, mely a templom pinczejéből felvezetett a tetejére. Felmászott ezen az úton Körogluhoz és lehorgasztott fővel, kezét a mellén keresztezve, úgy lépett Köroglu elé. - Óh én jóltevő uram, hogy düljön romba a házam. - Hordd el magad innen, mert ezzel az egy nyilammal téged lölek agyon, - förmedt rá Köroglu. - Óh uram, hisz jobb én nekem a halál, mint az ilyen élet. - Köroglut meghatották a paraszt könnyei és odasúgott hozzá: - Egy dalt énekelek, te meg ird le, és elviszed majd Csámli-bilbe Ajvázhhoz. Hét nap alatt ide érkezhetsz és akkor csak rendbe jövünk valahogy. De ha el talál késni, akkor a romok közt kereshetik a testemet. - Így énekelte a dalát:

- Halljátok híret, óh derék harcosaim, az én siralmas állapotomnak. A templom tetején vagyok és jobbfelől Rejhán-arab, balfelől meg a harcosai. - Az arab meghallotta e dalt és így szólt: - Halljátok csak, énekel már Köroglu. Ez azt jelenti, hogy félti az életét. - Ezalatt leírta a paraszt Köroglu minden szavát, amit énekelt: - Látnom kell barátaimat minden áron. Régi társatok és szolgátok vagyok. Magamra vagyok a templomban és könnyezik a lovam két szeme. Távol van tőlem Kirat, távol a fegyverem is, és bontják a kőművesek a templomot. - Mialatt Köroglu énekelt, a paraszt írt, Rejhán-arab meg figyelt. Aztán összehajtogatta a paraszt az írást, beledobta a sapkája bélésébe és miután kimászott a titkos úton, elvágatott Csámli-bil felé.

Figyeljetelek most, hogy mi történt ezalatt Ajvázzal. Félelmet okozott neki ura hosszas távolléte és így szólt egy nap a csapathoz: - Isten tudja, merre van most Köroglu. Ti megannyian, hétszázhetvenheten készítsétek elő a fegyvereiteket, pánczélotokat és nyereteket, és keljünk nyomban útra. Karsz felé indult az eszeveszett, talán az a szél ment keresztül a fején, mely Perizáde szobájából fujdogált. - Azzal elindultak Karsz felé.

Körültekint másnap Ajváz az úton és egy lovast pillantott meg, aki úgy vágatott, akár a hulló csillag. Azt hitték, hogy Köroglu és örömrivalgva vágattak felé. - Te vagy az, te gaz alma-kufár, azt hittük, hogy az urunk. - Feleletül elővette a paraszt a levelet és átadta Ajváznak. Belesápadt az olvasásába: - Szörnyű baj érte szegény urunkat. Egy örmény templomon van, és egy egész sereg török veszi körül. Négy kőműves pedig azon dolgozik, hogy a falakat lebontsák és az épület talán most dől össze felette.

A zsiványok elkezdtek sírni és arra kérték Ajvázt, hogy mivel uroknak ő a fogadott fia, ő parancsoljon ezután nekik. - Elég időnk lesz majd a sírásra, ha csakugyan a romok alól kellene kiásnunk a testét. Most csak kövessetek. - Mindenki megígérte, hogy utolsó csepp véréig fog küzdeni. - Százat ölök meg egymagam, - kiáltja Demirdsi-oglu. - Annyi a legkevesebb, - folytatja Kimsi-oglu. - Azt ne merje valaki mondani, hogy ő nyúl a törökökhöz, én

ölöm meg őket mind, - toporzékol Dali-Hasszán. - Ugy látszik, hogy én rám csak a vénasszonyok meg a gyermekek jutnak, - méltatlankodik Ajváz. - De bármiképp is történik, lemosom a rozsdát a kardomról, még pedig szunnita-vérrel.

E közben eljutottak Karszig. Hírül adták az arabnak, hogy itt vannak a zsványok és dúlják, pusztítják a várost. Felült lovára, az Akcsa-kondséra (fehér bimbó) és odasietett, hogy útjokat állja: - Okosabb volna bizony, ha a mestereteket mentenétek meg, aki ott hal éhen az örménytemplom tetején. Nézzetek csak arra la. - Arra felé néztek a zsványok és csakugyan ott látták a vezéröket. Kezében az íjja. Még mindig azon a kövön ült, melyiken az első nap. Az arab pedig tovább folytatta: - Hagyjátok a rablást meg a pusztítást s ha ölni akartok, engem, a harczost öljetek meg, ne pedig az ártatlan polgárokat. Ha győzni találok, úgy vágatlak széjjel benneteket meg az uratokat, mint a vagdalt húst.

Átlátta Ajváz, hogy igaza van az arabnak. Demirdsihez fordult és így szólt - Azt ígérted, hogy száz törököt ütsz agyon. Ne százat, csak ezt az egy arabot, és mienk a város. - De jól ismerte Rejhánnak az erejét, és így szólt: - Alig hogy fellábadtam hosszas betegségemből, kopasz lettem bele és elvesztettem az erőmet. - Kimsiogluhoz fordult Ajváz: - Átengedem a száznál több tetemet ezért az egyért.

Ez is mentegetődzött: - Tíz éve már, hogy emészthetetlen súly nyomja a lelkemet. Jól tudhatod, hogy mily vitéz voltam Erzerumnál, de azóta annyira elveszítettem az erőmet, hogy még csak fel se emelhetem a fegyvert. - Fehér az arczod, tudom már hányadán állunk, volt az Ajváz válasza. - Nos Balli-Ahmed, hát te mit szólsz? Idősebb is vagy, a rangod is magasabb, vágd le hát az arab nyakáról azt a káposztát, a melyet ő nagy fontoskodva fejnek nevez. - Nem egyszer láttad a vitézségemet és azt is, hogy hány embert pusztított már el a kardom. De hideglelés bántott az utóbbi esztendőben, és kigőzölgött az erő a tagjaimból. - Mit szólsz hozzá? - fordult Ajváz Dali-Ahmedhez. - Minek jött el ebbe a fészekbe? Örmény ő, hogy templomba búvik és ott imádkozik? Még csak eszembe se jut, hogy ilyen egy bolondért harczoljak. - Feleleted méltó egy harczoshoz, - felelt Ajváz. - Nem utasítottál vissza, hanem megharagudtál és kimondtad a véleményed.

Azt mondja a közmondás: hogyha megöregszik a leány és nem jut férjhez, szalad s a nénye nyakába kapaszkodik. Ajváz is kénytelen volt párharczot vívni, és noha csak tizenhét éves volt, Rejhán ellen fordította lovát. Ellenfele ráismert és szelid hangon intette: - Elég tigrisharczosa van Köroglunak, fiam. Száz ellennel is megküzdének a csata napján, mért fogadtad el épen te a küzdelmet? - Kisebb vagyok én mint ők és alázatosabb szolgálja Köroglunak. Legyek én az első áldozat, utánam majd ők küzdenek meg veled.

Rejhán-arabnak tetszett ez a felelet és így szólt: - Áldott legyen a kenyér és a só, a mit mestered asztalán ettél. Sohse találj ellenséges arczra, és fehérnek maradjon az ábrázatod. - Mialatt az arab beszélt, Ajváz megtámadta. Köroglu látta a történeteket, és a mozdulatlanul álló zsványokhoz így szólt a szívében: - Aljas gyávák, a kik összedugjátok a fejeiteket mint a tehének és szamarak, s engeditek, hogy ez a gyermek harczoljon az arabbal. - Ajváz azonban férfiasan küzdött. - Óh fiam - szólt Köroglu - bár megvakulnék, hogy ebben a veszedelmes viaskodásban ne látnálak. Ha kiszabadít az Isten e fogságomból, megégetem e zsványok apját.

Aztán a következőket énekelte: - Kiálthatod óh kos-harczos: Itt vagyok, eldicsek szem veled, felvettem az aczélpánczélomat. Kiálthatod óh kos-harczos: Nézzétek a küzdelmem, nem futok meg még ötven ember elől sem. - Meghallotta az arab, hogy énekelni kezdett Köroglu: - Majd megtanítalak én, vén bak, hogy kiabálni fogsz majd, nem pedig énekelni. - Köroglu pedig folytatta: - Gyűlölöm a szunni népet, lerombolom a falaikat s tornyaikat. Kardélre hányok minden élőt, drágán fizetitek meg ezt a gyermeket. - Férfihoz méltóan küzdött Ajváz, és közben a Köroglu énekét is hallgatta: - Szent célja kell hogy legyen a harczosoknak. Meghal a hős, de a neve halhatatlan. Óh Perizáde, sokkal édesebb vagy te nekem, mint ennen lelkem.

Roppant mód megharagudott az arab, a mikor a pasa-leány nevét hallotta. Dühében olyat vágott Ajváz fejére a buzogányával, hogy a szegény fiú szemei egész elhomályosodtak. Majd-hogy le nem esett a lováról. Köroglu látta ezt az ütést, és úgy érezte mintha csak ő rá mérték volna. De mikor észrevette, hogy nem ütött a nagy csapás sebet, és hogy Ajváz ép oly vitézül és ügyesen küzd továbbra is, roppantul megörült. Csak egy-két cselet nem ismert még az ifju:

- Ajváz lelkem, szemem fénye. Ugy vágj, úgy hasíts, mintha csak kardod élet akarnád élesíteni. Mi se apassza vérszomjadat. Nemes a ló, a melyen lovagolsz, bámulatos az erő, mely karjaidban van. Előre fiam, élesítsd a kardodat.

Ajváz odafigyelt Köroglu dalára és akkorát csapott a bunkójával Rejhán homlokára, hogy úgy elsötétedett az arab szeme-világa, mint az ősz egyik legsötétebb éjszakája. Menekült az ifjú elől. De Ajváz övéhez erősítette a bunkóját, kihúzta a kardját és úgy üldözte az ellenfelét. Köroglu pedig biztatta az énekével: - Régi a mi vallásunk, és különös módon haladnak a napjaink. Balról fenyegezd meg és jobbjára sujtsd le a kardodat.

Rejhán is visszanyerte lélekjelenlétét, és a mint jobbról célzott rá Ajváz, balra hajtotta az arab a fejét. Ott érte az ellenfele kardja és olyat csapott a nyaka közé, hogy végig hasította a testét, s az egyik fele jobbra hullott, a másika balra. Leszállt Ajváz a lováról és levágta Rejhán fejét. Odatüzte a dárdája hegyére és megmutatta a zsványoknak, a kiket úgy elővett a félelem, hogy kilelte őket a hideg s egy évig sanyargatta őket. De a törökökön vett csak a valódi félelem erőt. Nekik rontottak a zsványok és úgy levágták őket, mint a hogy a mészáros vágja a juhokat.

Oda volt a nagy örömtől Köroglu: - Istenhez folyamodj segítségért, Ali legyen a te menedéked. - Ajváz a templomhoz jött és mélyen meghajolt Köroglu előtt: - Mért nem jössz le hozzánk, óh urunk? - Igazad van fiam, de olyan boldog vagyok, hogy szintén elfelejtem, hogy élek-e vagy sem. - Ajváz hozzá sietett, Köroglu pedig felállott, átölelte és mindkét arcát megcsókolta. - Meggyőződtem róla - így szólt - hogy csakugyan van fiam, és hogy sohasem alszik el a tűz az én tűzhelyemen. - Aztán a lova után tudakozódott a paraszttól. - Egy földalatti üregben van, oda rejtettem el.

Mikor elővezette Kiratot, a szája meg a patája csupa vér volt. Csak később tudták meg, hogy néhány török rábukkant az üregre és el akarta venni a lovat, de a nemes paripa mind megölte őket. Köroglu magához vette a fegyvereit és elrendelte, hogy kobozzák el a pasa meg az arab birtokait. Aztán Perizádéhoz lovagolt és útközben meghányta-vetette: - Ha a saját akaratából jön, elviszem; de erőszakot nem használok. - Mihelyt meglátta Perizáde a harczost, így szólt hozzá: - Elmész s engem itt hagysz? Óh jaj nekem, kibe vessem reményemet, ha a harczosom is itt hagy. - Nyergébe emelte Köroglu a pasa lányát és utra keltek. - Ki ez az asszony? - kérdi Ajváz. - Nincsen-e efféle elég Csámli-bilben? Csak arra jók, hogy táplálja meg ruházza őket az ember. - Ne bánd fiam. Hiszen ismered a közmondást: Sok orvosság kell, hogy sok bajt orvosoljunk. Nem halunk mi éhen, élünk hát kényelemben.

A zsványok pedig féltek és úgy röstelkedtek, hogy mutatkozni se mertek Köroglu előtt. A zsákmányos öszvérek megett kullogtak, hogy ne is lássa őket a vezérük. Az almakufár sem mert Karszban maradni. Gyermekestül, feleségestül a rablókhoz csatlakozott és szerencsésen megérkeztek Csámli-bilbe.

Köroglu rögtön a háremébe küldte Perizádét, de ő maga nem ment be hozzá. Nighára szultán-asszony megértette az ura habozását és így szólt Ajvázhoz: - Látom, hogy még egy lányt hozott Köroglu a családjába. Igaz, hogy nem volt rá szükség és szégyenkezik is előttem az uram. Menj és mondd meg neki, hogy ne restelkedjék, nem haragszom én érte. Ellenkezőleg azt parancsolom, hogy tedd meg az előkészületeket és lássunk hozzá a mesterünk lakodal-mához. - Ugy is lett, a hogy Nighára kívánta. Hét napon át mulatoztak, és folyt a bor, és terült az asztal és szólt a zene. Csak úgy hangzott az örömtől Csámli-bil erőssége.

VII.

Most pedig, óh hallgatóim figyeljete arra, a miket Musztafa bégről, Gáriz fiáról fogok nektek regélni. Eljött egyszer látogatóba Csámli-bilbe, és ott találta Köroglunak mind a hétszáz hetvenhét emberét, a mint ép asztalnál ültek. Hárman szolgálták ki az italt: Ajváz, Musza és Isza-balli, s egyre töltögették a Köroglu poharát.

Ajváz szívesen szolgálta ki a gazdáját, hanem mikor azt parancsolta neki az ura, hogy a vendégét, Musztafa béget is ő lássa el borral, zokon vette tőle. Köroglu, aki már is többet ivott a rendesnél, vagy nem értette meg Ajváz érzékenységét, vagy csak tetette, mintha nem értené. Beszélgetés közben azt kérdi a vendégtől: - Láttál-e már ennél külömb lakomát? - Nem láttam - feleli a vendége - csak egyvalami hiányzik belőle. - Ugyan mi? - A tokati pasát látogattam volt meg egyszer. Városa tulsó oldalán nagy vadaskertet rendeztetett be, melyben nagy mennyiségű, kitünő vadat tart. Az a ke b á b (sült), mely az ott táplált libákból, kacsákból, daru és hattyú húsból készül, jobb, mint a milyent csak valaha ízleltél. Ha ehhez a borhoz, melyet most iszunk, Ajváz még néhány darab ily kebabnak valót hoz, valóban nem volna a világon lakomádnak méltó párja.

Ajváz elsápadt, majd elvörösödött, de nem szólt semmit. Odanyújtotta Köroglunak a telt poharat, aki magasra tartván azt, így szólt: - Vitézeim, ha van valaki közületek, aki kész volna a most említett vadakat a tokati pasa kertjéből elhozni, az jöjjön ide elé, vegye ezt a kelyhet és ürítse ki. Nagy a kedvem, hogy megköstöljam azt a kebabot, melyet a pasának olyannyira feldicsért vadjaiból készítenek. Musztafa bég vendégem, és nem tűröm meg, hogy olys valamit kívánjon a házamban, amit meg nem kaphatna.

- Addsa hát azt a kelyhet, - kiáltja oda Ajváz Köroglunak, kinek nem igen volt inyére, hogy őt eressze el. - Neked már máskor is volt alkalmad, hogy bátorságodat bebizonyíthasd, másoknak még nem. Te csak maradj itthon, mert nekem is van rád szükségem, a vendégeknek is. - A vendég szó említésére Ajváz arcszíné ismét egyet változott, de leült és nem szólt semmit. De senki se állt fel a harcosok közül, mert nem merték Ajvázt vele megsérteni. Ismét felállt hát Ajváz és így szólt: - Mondtam neked, óh uram, hogy ez az én dolgom. Látod-e ezt a kést? Ha meg nem engeded, hogy elmenjek Tokatba, ebben a nyomban a keblembe döföm. - Köroglu, jól lehet nem szívesen tette, odanyújtotta neki a kelyhet. Ajváz kiürítette és haladék nélkül ellovagolt.

Demirdsi-oglu, Kimsi-oglu és Dali Ahmed, a kik egymás mellett ültek volt, suttogni kezdtek egymás közt, és egyikök így szólt - Ez a gyerekifjú részeg, azt se tudja mit cselekszik. Köroglu is kijózanodik holnapig és bizonyos, hogy bennünket büntet meg, hogy miért enged-tük egyedül útnak. Létünk gyökerét irtja ki a föld felületéről. - Azzal felkeltek, odahagyták a lakomát, felfegyverkeztek, lóra kaptak és addig meg sem állottak, mig utól nem érték Ajvázt. Egy-két nap, és eljutottak Tokatig, s mivel jó füvet találtak a Musztafa-bég említette vadaskertben, kipányválták a lovaikat és legeltették. Persze hogy voltak olyan óvatosak, hogy hoztak magokkal vagy egy tömlő bort. Aztán madarakat lőttek, nyárson-sültet csináltak, a nyársra valót Ajváz vágta le egy fáról.

Amint meglátta a kertész a pusztítást, elment Ahmed pasához és a következőket jelentette neki: - Négy rabló van itt a Köroglu bandájából, tanyát ütöttek a kertedben és öldösik a mada-raidat, rongálják a fáidat. Megkérdeztem tőlük, hogy hogyan mertek a fákhöz hozzányúl-ni. Azt felelték, hogy csak beoltják a fákat s kiváló gyümölcs terem majd rajtok. Nagyon megha-ragudott a pasa, előhivatta a serege parancsnokát s meghagyta neki, hogy vagy négyezer lovassal menjen neki a rablóknak és hozza be őket a városba elevenen.

Ajváz készítette eközben a nyársakat. Demirdsi-oglu így szólt Dali Ahmedhez: - Jó négy sáncz közé hozott bennünket ez az Ajváz. Úgy be vagyunk ide az árkok közé kerítve, akár egy kalitka. Pedig a kertész is elment már bizonyosan a pasához, sereget küld a nyakunkra, és ajj akkor atyáink porának. - Igazad van, de Ajváz bátorsága próbára lesz téve. Ha majd látja a közelgő törököket, s ha azt találja mondani, hogy meneküljünk, leölöm a gazembert. De ha ellenben azt mondja, hogy harcoljunk, akkor addig küzdök, míg csak élet lesz bennem. - De ime itt jön.

Nos Ajváz, jó kelepcebe kerítettél bennünket, mintha csak az lett volna a szándékom, hogy a törökök kezei közé juttass. Mindjárt itt lesznek az üldözőink Tokatból. - Azt feleli erre Ajváz: - Majd megmérkőzünk velük. Én legalább elszántam magam, hogy utolsó csepp véremig védem magam. De ha megtalálnának ölni, azt tanácsolom nektek, hogy adjátok meg magatokat Ahmed pasának és maradjatok meg Tokatban mindaddig, míg értetek nem jó, és bosszút nem áll rajtatok Köroglu. Ezt pedig legott megteszi, mihelyt hírért veszi sorsunknak.

Demirdsi-oglu nagyot örült, mikor ezt a feleletet hallotta, és így szólt: - Óh Ajváz, engedd meg, hogy áldozata legyek a szemednek. Rajta fiúk, fegyverkezzünk és készüljünk a legrosszabra.

Lóra kapott a négy rablót, elhelyezkedtek az úton, hogy szembe szálljanak a sereggel, a mely immár közeledőben volt feléjük. Elhatározták, hogy nem igen várnak soká, és neki rontottak az ellenségnek. Látta Bolu bég, a sereg vezére, hogy a katonák fele már elesett, de minthogy ráparancsolt a pasa, hogy meg ne ölje őket, cselhez folyamodott ellenük. Hurkokat köttetett kötélből, és odahajította a rablókra. Legelőbb is Ajváz került bele, de Demirdsi átmetszette a kardjával a hurkot, és nem vette észre, hogy egy másodikat meg az ő nyaka közé dobtak. Azt meg Belli Ahmed vágta ketté. Nem tudta már Bolu bég, hogy mihez kezdjen, és így szólt nagy kétségbeesésében katonáihoz: - Egyszerre támadjatok rájuk a kötelekkel, és főleg azon igyekezzetek, hogy a lovaik lábai kerüljenek hurokba. Sikerült is ezuttal a törököknek. A rablókat lehuzták a lovaikról és elfogták valamennyiüket. Kezüket, lábukat megkötötték és úgy hajtották őket, míg csak Tokatba nem értek. Ők maguk lóháton ültek.

A véletlenség úgy hozta magával, hogy Hodsa Jakub a kereskedő, aki egykoron Ajváz képét hozta volt el Orfából Köroglunak, ép ott járt Tokatban. Ott állott a város kapujánál és amikor látta a nagy sokaságot, mely a vadaskertig vezető utat ellepte, kérde egy töröktől: - Ki az a négy ember, a kiket itt hoznak? - Köroglu négy bajnoka, - volt a válasz - betörték a pasa vadásába és elfogták őket. - Odasietett a kereskedő a csapat közelébe és ráismert mind a négyre. Nagyot sóhajtott a hodsa, és ilyen kérdést intézett magához: - Lehetséges-e, hát megtörténhetett ilyes dolog. - De egyuttal azt is látta, hogy minden lovas nyergéhez oda van néhány török holttest erősítve.

Mikor Ajváz ott haladt el, a hol a hodsa állott, ráismert és sírni kezdett. - Ugy-e te harám-záde - kiáltott rá Bolu bég - félsz a haláltól, de vagy kétszáz katonánkat még is te öltél meg. - Visszafelel neki Ajváz: - Nem a haláltól félek én, nem az indított engem a sírásra. Vagy ötszáz tömenjével tartozom itt ennek a kereskedőnek, és a fizetésképtelenség bűnével kell meghalnom, mert nem fizettem meg az adósságom. Köroglu úgy szeret, mintha fia volnék, és kifizetné az adósságomat, ha kétezer tömenig volna is. Oldasd fel kérlek a bilincseimet, hadd írjak egy pár sort Köroglunak, hogy fizesse ki a tartozásomat. Bolu bég ráállott a kérésére. Levétette Ajváz kezeiről a bilincseket, papirost tollat adtak oda neki, hogy írja meg az írni valóját. Ő pedig a következőket írta:

- Az én utam magas hegyek tetejére vezetett. Óh segíts rajtam, segíts rajtam. Egy volt a kardom, egy volt a lovam, jaj be keserves volt, hogy elváltam tőlük. Hol van hazám, hol vannak rokonaim? Óh segíts rajtam, segíts rajtam.

Látták volt, hogy milyen nem szívesen bocsátotta el Ajváz Köroglu. Dalt írt Ajváz erre is, a melyben Köroglu mintegy panaszkodik az Ajváz magaviseletén: - Ő maga jött el hozzám, mérget öntött a zsákomba. Nézd mily balsorsra jutottam, óh nyelvem, nyilatkoztasd ki búbanatom; segíts óh segíts.

Levelét a következő szókkal fejezte be: - Ajváz felemelkedik és újból leül. Kényszeríti urát, hogy beszéljen. Ki fog engem megvédelmezni és ki tesz majd a siromba, ha meghalok. Jaj nekem, mert meghalok. Segíts, óh segíts.

Hodsa Jakub vette a levelet, és ment vele a karaván - szerájába. Berakta a boltba azokat a portékákat, melyek azért voltak kiteve, hogy eladódjanak, és menten elindult Csámli-bil felé. Olyannyira sietett a levéllel, hogy lovára még csak nyerget se tett, hanem kengyel nélkül ült fel rá, csakis a takarójára.

A négy foglyot pedig azalatt oda vezették a pasa színe elé. Azonnal le akarta üttetni a fejöket, de a vezire más véleményen volt: - Óh pasa, váljak a te áldozatoddá. Hiszen nincs olyan alattvalód egy se, a kinek számadása ne volna Körogluval. Egyiknek a fiát rabolta el, másiknak az apját ölte meg; emennek a barmát vette el, amazt pedig börtönbe vetette. Arra kérlek én téged, hogy vettesd e rablókat egyelőre börtönbe és veresd őket vasra. Hadd kínozzák őket vagy két álló hétig, azalatt is hirdettesd ki a tartományban, hogy a falu vénei és a különböző törzsek előkelői, megannyian gyülekezzenek ide hozzád. Ha mindez megtörtént, akkor izzó vassal és a búbanat jegyével fogjuk Köroglu szívet megbélyegezni zene, tűzijáték meg általános örömök közepette. - Igazad van óh vezér - felelt a pasa - vettesd csak őket börtönbe.

De figyeljete ide, és hallgassátok meg, hogy mi történt a közben Körogluval. Csak négy nap múltán józanodott ki és tért az eszéhez, oly mérték nélküli volt az ivása. A rablók meg a szolgák mind elbujtak, mert attól félték, hogy őket bünteti majd meg, hogy mért engedték el Ajváz mellőle. Csak Deli Mehter merészkedett el hozzá, mélyen meghajlott előtte és szótalanul állott meg. Ajváz akarta Köroglu látni. - A fejem fáj - panaszkodott a vezér - azt akarom, hogy adjon egy pohár bort, az majd felüdit. - Tréfálsz-e velem uram, avagy komolyan beszélsz? - Mit jelent e kérdés? te szemtelen kutya. - Óh jótevőm, hisz ma már a negyedik napja, hogy Tokatba küldted, kebabnak való madarakat hoz el a pasa vadaskertjéből. - Lehetséges-e? - Mehter megesküdött az ura fejére, hogy úgy van, és megnevezte azokat is, a kik utána mentek volt Ajváznak. - Óh jaj nekem, érzem hogy nagy bajba kerül a fiam. - Azzal vette a lantját és következőkép kezdett el énekelni:

- Elküldtem, hogy vadat hozzon, de ő elbolyong és nem tér többé vissza. Óh Istenem, kit küldesz majd a segítségére. Ő elmarad és nem tér többé vissza. Hallottam a puskák és fegyverek dörejét, vereség követ vereséget. Szegény fiam, hát idegen kezekbe kellett kerülnöd, mert ő elmarad és nem tér többé vissza. - És mialatt énekelte ezt a dalt, szája habzott akár egy hímtevének. - Nyergeltesd fel Kiratomat, - kiáltja oda Mehternek, és folytatja a dalait:

- Szibériába küldtem el Ajvázomat. Óh bárcsak véreső árasztaná el szívemet. Azt ígérte, hogy még az éjjel visszatér, de ő elmarad és nem tér többé vissza. - Hozzátok a fegyvereimet - kiáltja ismét, és meg-meg folytatja a dallást:

- Bimbóznak a rózsák a kertben. A szerelmes fülemüle már megkezdte az éneket. Csak teneked kell óh Köroglu, hamut hinteni gyászos fejedre. Mert fiad és mindened elmarad, és nem tér többé vissza.

Aztán fölfegyverkezett, felült a lovára és oda lovagolt ahhoz a hegyhez, a melyen egyik embere vigyázott. Körülnézett a messze vidéken, de üres volt mindenfelé. Csak egy lovast lehetett látni, úgy vágatott a tokati útról, mint a kilőtt csillag. - Futár lesz kétségkívül - gondolta magában Köroglu - talán hírekkel siet olyannyira.

Ezzel leszállott a völgybe és közeledett a lovashoz. Ráismert legott Hodsa Jákub és szerfelett megijedt, mert ismerte Köroglunak azt a szokását, hogy aki csak rossz hírt hoz neki, azt agyonpusztítja. Megállott előtte vagy száz lépésnyire, bekötötte a levelet a zsebkendőjébe és odahajította Köroglu felé. Azzal fogta és oly gyorsan vágatott vissza, a hogy csak telt tőle.

A mint olvasta Köroglu Ajváz levelét, a világ is elsötétült a szemei előtt. Egyik lábát kivette a kengyelből, rátette a nyereg elejére és elővette a lantját. Oly hatalmas volt a hangja, hogy a Csámli-bilben lévő harcosok minden egyes szavát tisztára meghallhatták. És énekelte nagy búsan:

- Bolu bég elfogta Ajváz. Bizonyára azt akarta, hogy a turkomán harcosok megküzdjenek vele. Mit nekem a világ, eme veszteségem után. Ha azt akarja, hogy bátor turkománok szálljanak vele síkra, ám lássa.

A mint Köroglu emberei meghallották ezt a harci riadót, fegyvereik után siettek és lóra kapva, urokhöz csatlakoztak. Köroglu pedig egyre énekel:

- Gyémánt a fegyverem, gyémánt a pánczédom. Aczélt rágok fogaimmal és az ég felé köpöm ki. Én leszek a ti portyázótok, én járom be előttem a vidéket. Tukai harcosok, az én bégjeim követik lépteimet.

Musztafa bégnek szintén volt háromezer lovasa. Megparancsolta ő is a katonáinak, hogy fegyverkezzenek fel, hogy Köroglu segítségére legyen ő is. Annál is inkább, mert ő volt a baj okozója.

Köroglu pedig énekelte tovább: - Nemsokára hátam megett a hegyek teteje és akkor, tudjátok meg ellenség, harcosaim tarisznyáiban vitetem el hazátok földjét. Titeket vezérek, magam döntök le a lóról. Azt akartátok, hogy türkmen harcosok jőjjenek? Ime, már jönnek.

Minden embere azt kívánta, hogy menten Tokatba menjenek, mert ő előtte akartak társaik sorsán bosszút állani. Köroglu csak azt felelte: - Életemnek ez a napja tett a legnagyobb próbára, - és folytatását lantján zengi: - Bolu bégje ügyesebb volt nálunknál. Nehéz teherként fekszi meg mellemet a búbanat. Köroglu azt mondja: Valóban ez az ítélet napja. Azt akartátok, hogy türkmen harcosok jőjjenek? Ime, itt vannak.

A dal befejeztével elindultak valamennyien Tokat felé. Útközben egyre beszélgetett Köroglu Musztafával. Egy sereg darút pillantott meg, a mint énekelve repült el felettük. - Megkérdem ezektől a madaraktól - mondja Köroglu - hogy mi sorsra jutottak a mi tokati embereink.

De hisz a daru nem tud beszélni, hogy feleletet adhasson. Elvesztetted tán az eszed? - Óh bár csak kígyó mérget nyeltél volna, mikor a kebabot emlegetted. Ha úgy sujt embert a balsors, mint engemet, még a madaraktól is hírt tudakol. - Vigasztalhatatlan bánatja ilyen dalra fakasztotta: - Őt daru szeli át a levegőt. Nézd meg, vajjon nincs-e köztük Ajváz. Óh mily szépek e madarak. Nézd meg, vajjon nincs-e köztük Ajváz. Mezőről-mezőre repül a daru és az ég boltozatja alatt tanulja énekét. Óh, mily édes a dallama égi énekének. Nézd meg, vajjon nincs-e köztük Ajváz.

Igy haladtak állomástól állomáshoz, míg Tokat közelében egy hegy tetejére értek, a honnan beláthatták a várost és az egész vidéket. - Óh Uram - szólalt itt meg Deli Ahmed - a bánat minden meggondolást és bölcsességet elűzött a fejedből. Ha lobogó zászlókkal szállunk innen alá a völgybe, biztos, hogy észrevesznek bennünket és becsukják előlünk a város kapuit. Már pedig ágyuink nincsenek és így nem is ostromolhatunk várost. De a mi még ennél is rosszabb, sietnek majd a pajtásaink kivégeztetésével, hogy annál könnyebben bánthassanak bennünket. Jó volna tán, ha megparancsolnád, hogy göngyöljék össze a zászlókat. A lovakat is itt kell hogy hagyjuk. Inkább azon igyekezzünk, hogy elfogjunk egy tokati embert és tudjuk ki belőle, mi történt a foglyokkal. Ha már megölték őket, a vérükért állunk bosszút; ha még élet-

ben vannak, másképp kell majd intézkednünk. - Derék ember vagy Hasszán, - helyeslé Köroglu - bölcsességgel telvék a szavaid. Ha Isten megengedi, hogy megszabadítsuk embereinket, háromszáz töment kapsz jutalmul és ha valaki ezentúl bolondnak (deli) mer téged nevezni, annak az atyját égetem meg. A vezér megparancsolta és a csapatok csakhamar tábort ütöttek. Köroglu azt mondta Áhmednek: - Kapj fel csak Kiratomra, igyekezz a város felé és hozz nekünk egy törököt.

A török városokban az a szokás, hogy pénteki napon nem nyitják ki a kapukat meg a sorompókat, csak három órával napfelkelte után. Emlékezetes dolog még az is, hogy valamelyik török könyvben az a jóslat van megírva, hogy pénteken foglalják el a perzsák Törökországot, még pedig három órával napfelkelte után.

Deli Ahmed kémlelődött e közben és vizsgálta a vidéket, de nem nagy sikerrel. Sehol semmi élő. Egy összetöpörödött vén emberke jelent meg végre a mezőn, gyapjas zsákokat vitt a hátán. - Hová vezet Allah? - Az együgyü és hígvelejü török azt felelte: - Mi közöd hozzá? - Kereskedő a gazdám és ott telepedett le a karavánjával a domb túloldalára. Engem meg azért küldött előre, hogy megtudakoljam a portéka árát ebben a városban. Ha jók az árak, itt adja el őket; ha pedig nem, más városba visszük. - Menjetek a pokolba, gazdád is meg te is. Nem látod, hogy ezt a nehéz gyapjas zsákot is éppen arra viszem, a hol a gazdád karavánja van.

Nyakon ragadta Ahmed a kis embert és félkézzel emelte fel zsákostul, mindenestül. A lovat megsarkantyuzta és magával vonszolta a foglyát is, hogy alig érte a lába a földet. Fuldokolni kezdett az öreg, a mire meg a szakállánál fogva vonszolta tovább. Köroglu ez alatt sétált fel és alá a hegy tetején. Észrevette, hogy visszatérőben az embere és hogy valami fehérét tart a kezében. Az öreg volt ez a fehér tárgy, a ruhája fehéredett meg a rajta ragadt gyapjutól. - Nézd csak azt a gazembert, Musztafa bég - kiáltja Köroglu - én eleven embert mondtam neki hogy hozzon, ő meg a mint látom halottat hoz, rajta a fehér halottas köpenyege is. Valószínűleg a falu temetőjéből huzta ki. Ahmed meghallotta e szókat és odalovagolt Körogluhoz: - Nem halott ez uram. - Ha ezer lelke van, akkor is meg kellett volna már halnia attól a czipeléstől. - Lábára állította Ahmed az öreget, de biz' az összeroskadt. - Nem megmondtam te zsvány, hogy tetemet hoztál? - Hitemre mondom óh uram, hogy nem halt meg. Erővel hunyja be a szemeit, de életre hozom én őt azonnal. - Azzal olyat szorított az öreg kezéin, hogy azonnal kinyitotta a szemeit; de mihelyt Ahmedet meglátta, ismét behunyta. - Menj el csak - mondja Köroglu, hagyj magunkra, úgy látszik, tetőled fél. Aztán betömte az öreg orrát agyag meg szalmavegyülékkel, és nemsokára magához is tért.

- Mondd csak öreg, mi az ára nálatok a különböző portékáknak? - Mit mondhatok én, óh uram; ami ezelőtt egy piaszterbe került, annak kétszeres lett most az ára. - Látta Köroglu, hogy ebből ugyan nem tud ki valami sokat és hogy azt beszéli, ami ép a nyelve hegyére kerül. - Hát a városokban mi ujság? - kérdi ismét tőle - nem hallottál valamit Körogluról. - Négy zsványát elfogták. - Megölték már őket? - Mikor elhagytam a várost, még a börtönben voltak. Kihirdették az egész vidéken, hogy gyűljenek össze az emberek a kivégzésre, mert nagy pompával fogják megcsinálni. Sietek a falumba én is, hogy eladjam a gyapjut, és hogy idején itt legyen Tokatban. Legalább én is élvezem azt az örömet, hogy beleszúrom Ajvázba a késemet. Te is kereskedő vagy, bizonyára téged is kirabolt már Köroglu. Siess a városba és mélyeszd be a törödet a rabló fia testjébe.

Köroglu azt mondta Ahmednek: - Ennek a bolondnak a beszédje égeti a szívemet. Ne késleltess tovább, hadd menjen. - Utnak engedték az öreget, és mikor már jó darabot haladt, utána vágatott Ahmed és úgy vágta fejbe a buzogányával, hogy a koponyája darabokra zúzódott. Azzal ismét a város felé tartott, hogy ügyesebb embert keressen magának.

A gabonás földjét öntözgette egy paraszt, ahhoz közeledett Ahmed. Megtetszett neki az ember erős alakja meg egészséges színe. - Adjon Isten fiam, még többet erőt, - köszöntötte az

embert. - Isten hozott, vitéz. - Kereskedő a gazdám, ott ütött tanyát a domb megett. Mig a lovait itatja, addig engem előre küldött, hogy megtudjam a portékák árát. - Letette a paraszt az ásóját és felajánlotta neki a szolgálatát. Mikor látta Ahmed, hogy mezítláb szalad az ember előtte, megsajnálta és felültette a nyeregbe maga mellé. Alig hogy odaértek a táborba, látta, hogy bíz ezek nem kereskedők. - Melyik a gazdád? - kérdi Ahmedtől. Rámutatott Köroglura.

A paraszt ránézett és csak elámult, a mint meglátta a fejét, mely oly nagy volt, akár egy templom kupolája; a bajsztát, mely a füle mögé ért; szakállát, mely derekáig nyult le; egész teste magasságát, mely olyan volt mint egy mináre. Gondolta magában, hogy ez csak Köroglu lehet, ép ilyennek írták le előtte. Leugrott a lóról csakhamar. - Miért szálltál le? - kérdi tőle Deli Ahmed. - Uram, te azt mondtad, hogy kereskedő a gazdád, pedig alighanem valami hatalmas szerdár; nem ilyen a kereskedő-ember. - Látta Ahmed, hogy ügyes és eszes az embere, s beoktatta, hogy miképp viselkedjék a vezér előtt.

Mikor Köroglu meglátta, hogy életrevaló embert hozott Ahmed, így fohászzkodott fel: - Ha ez az ember is bolond találna lenni, akkor eszet öntsön bele Isten, hogy meg ne büntessem haragomban. - Amint odaért a paraszt Körogluhoz, mélyen meghajolt előtte. - Jer közelebb fiam. - A paraszt újra meghajolt és szó nélkül előre ment. - Nem tudnád nekem megmondani, hogy mi most a portékáknak az ára Tokatban? - Az ember rögtön elsorolta a különböző árakat, még pedig oly könnyen, akár egy kereskedő, aki üzletének minden csinja-binját érti. - Mi ujság nálatok?

- Óh uram, nyelvemnek nem igen akaródzik a rossz hírt elmondani. - Milyen hírt gondolsz? - Mikor Csámli-bilen átjöttél, bizonyosan hallottál már egyet-mást Körogluról? - Valóban hallottam. - Óh uram, négy harcosát fogott el Hasszán pasa. Mára van kitűzve a kivégzésök, és minthogy sajnálom, hogy ily bátor vitézek így pusztulnak el, és hogy ne is lássam a kinlódásokat, odahagytam a várost, és gabonámat öntözgetem a mezőn. Ha Isten megengedte volna, hogy seregedre bukkanjak, nagy kedvem lett volna Tokatba vezetni őket, hogy kiirtsák a pasa seregét. Megmentettem volna Köroglu szolgálait, és Csámli-bilbe vezettem volna őket vissza. Valóban ha csak öt-hat nappal előbb tudtam volna a történeteket, magam mentem volna Köroglut tudósítani.

Nagyon megtetszett Köroglunak ez a felelet. Megparancsolta az embernek, hogy tátsa ki a száját. Színig töltötte meg aranyokkal, egész az ajka széléig. - Láttál-e már tevét? - kérdezték tőle. - Isten mentsen uram, még csak a hulladékát sem láttam életemben. - Arra aztán elengedték.

Köroglu nem sokára útnak indította az egész csapatot. A pasa ezalatt szintén megérkezett a vesztőhelyre, körülötte ott voltak a tisztviselői meg a város népe. - Vezér, hozasd elő a bűnösöket. - Elővezették Ajvázt, Demirdsi-oglut, Kimsi-oglut és Belli Ahmedet, megannyijának láncz lógott le a nyakáról. Mikor meglátta őket Köroglu, vakságot kívánt magának, csak ilyen állapotban ne lássa őket. Kiadta a pasa a végrendeletet, hogy végezzék ki őket. De közbeszólt a vezir: - Nem úgy parancsoltad-e óh uram, hogy haláluk általános öröm és vigasság, ausikok éneke közt, zenészek és tánczosok jelenlétében történjék. - Igazad van - szólt a pasa - hívj ide egy ausikot, hadd énekeljen, és kezdesd meg a lövöldözést, jeléül az általános ujjongásnak.

Köroglu, aki ott állott a nézők közt, elővette a lantját, ráerősítette a nyelére és kezdte a szerzőjét hangolni. Odadugta kezét a pasa két szolgájának karjai alá és azt mondta nekik: - Itt vagyok én, ha ausik kell. - Az egyik szolga, amint meglátta Köroglu roppant bajsztát, nagyot ijedt és gondolván, hogy ilyen külsejű ember nem lehet ausik, elszaladt mellőle. Köroglu azonban ismét elibe került és megállította. Karjait karjaiba ölté és kérdi tőle: - Hát nem vagyok-e én olyan, mint akármelyik ausik? - Éppenséggel nem. Az ausikot első pillanatra is megismerem, te nem lehetsz az. - A másik szolga is megszólalt: - Nevet majd a nép ha meglátja, vigyük a pasa elé. - Mit mondasz hozzá ausik? - kérdi Köroglutól az első szolga. -

Megnevettetsz majd bennünket? - Nem hallok jól ezen a fél fülelmen, - válaszolt Köroglu - szólj hangosabban.

Egész odahajolt a szolga Köroglu arczához, hogy ismétlje a mondását. De akkorát ütött rajta a lant felső végével, hogy négy foga hullott ki és a torkába repült. Szája elé tartotta erre a kezét és azt mondta e társának: - Ebadta, nem megmondtam, hogy nem ilyen egy ausik. Dögvéztől büzlik a gazember. - Sohse gondolj vele. Kárpótlást kell ezért adnia, meg kell hogy ossza velünk a jutalmat, amit a pasától kap. - Azzal fogták és odavezették Köroglut a pasához. A pasa ránézett Köroglura és kérdi, hogy ausik-e ez az ember? - Igen pasa az. -

Ránéz a pasa Köroglu roppant bajuszára és szakállára, és azt mondja a vezéreinek: - Inkább pelivánhoz (bajnokhoz) hasonlít mint lantoshoz. Nos ausik, énekelj el egy dalt, halljuk, mielőtt még ezeket a rablókat kivégeznők. - Mialatt a pasa beszélt, meglátott Köroglu egy gazdag ruházatu ifjút, a mint a pasának ép egy kupa bort hozott. Ránézett a pohárnok arczára és nyaldosni kezdte a szája szélét. - Miért nyalod az ajkadat ausik? - kérdi tőle a pasa. - Soká élj óh pasa. Messziről jövök, teli van a torkom porral. Ha megengeded, hogy vagy egy pár csepp bort lenyeljek, jobban tudnék énekelni, mert tisztább lenne az út a hangom számára. - Odaszólt a pasa az ifjúnak, hogy adjon oda Köroglunak egy üveg bort. Egyszerre felhajtotta az egészet és félkezével magasra emelte a palaczkot. Azt akarta vele jelezni, hogy szeretne még egyet. A másik kezével meg a gyomrát veregette, mutatni akarván, hogy üres, és hogy elfér még benne több ital is.

Mosolygott a pasa és megparancsolta, hogy egy egész pintet tegyenek Köroglu elé. A vezir meg azt mondta: - Igyál a mennyi csak beléd fér és pukkanj fel. - Köroglu körülnézett és mindenfelől a zsványai arczát látta. Örömeben felkapta a pintest, fenéig kiürítette, s aztán ismét letette. Rákiáltott a vezér: - Te harám-záde, állj fel, hisz egész tó lehet alattad, a hová az a sok bor folyt. - Köroglu felállott és rábámult a helyére, mely száraz és sima volt. Általános nevetés támadt erre a jelenetre. A pasa azt mondta a vezérnek: - Ha ez az ausik még egy pár napig itt marad, biztos hogy megrágul a bor. Most azonban dalolj ausik. - Köroglu azt felelte: - Soká élj óh pasa. Üres gyomorra ittam a bort, rosszul érzem magam utána. Enni szeretnék valamit. - Urok parancsára rizst meg húst hoztak néki a pasa szolgálai. Köroglu feltúrte az inge ujját, körülnézett és látta, hogy ő rajta a tekintete mindenkinek. Lehajlott, belemarkolt a tálba és mindent a szájába dobált, ami csak a keze ügyébe került. Még a csontokat se hagyta a tálban.

Mikor látta a pasa, hogy eltűnt a hús meg a rizs, azt mondta a vezirjének: - Ugy látszik, maga a megtestesült éhség ez a legény. No de elég lesz, kelj fel és énekelj. Ha hosszabb ideig találisz itt maradni, felszáll az ára a rizsnek meg a vajnak. Kezdd el. - Köroglu megint körülnézett és látta, hogy Dali Ahmed ránéz, és keze rajta a törén. Azt kérdezte azzal a jellel, hogy elérkezett-e már a harc ideje. Köroglu összeránczolta a szemöldökét, azt mondta vele, hogy még nem. De még az a tulajdonsága is volt neki, hogy a kinek megkóstolta a kenyerét meg a sóját, azt nem árulta el, és hálát érzett iránta. Így szólt a szívében: - Nem szabad elfelejtenem, hogy ettem a pasa kenyeréből meg a sójából. Megkérem, hogy adja ki a foglyait. Ha megteszi, akkor úgy megyek el, a hogy jöttem; de ha ellenkezni találna, akkor kénytelen leszek vele harcolni. De ment leszek minden büntől. - Aztán a lantja végével lerázta a bajuszáról a rizsmaradványokat és énekelni kezdett:

- Hasszán pasa, figyelj dalom értelmére. Helyezd Ajvázt szabad lábra; engedd meg, hogy eltávozzék. Isten áldását kapod érte, és száz évig léssz majd boldogságban. Helyezd Ajvázt szabadlábra, engedd meg, hogy eltávozzék.

A pasa meg volt lepetve, a mikor hallotta, hogy az ausik énekének a vége Ajvázra vonatkozik. Köroglu azonban tovább énekelte:

- Miért rázod turbánod sötét tollát? Ne bizakodj el aczél karvédőidben. Hallgass rám, és add vissza Ajvázomat, engedd meg, hogy eltávozzék.

A pasa azt súgta oda vezirének: - Ez az ember szakasztott Köroglu. - Soká élj oh pasa. Nem merészelne az a rabló idejönni. - Köroglu megint rákezd:

- Azért neveli az ember a juhok, hogy kebábot készítsen belőle. Azért neveljük fel az ifjút, hogy jó bajtárs legyen belőle. Óh pasa, helyezd Ajvázot szabadlábra, és a magad jóvoltáért is engedd, hogy távozzék.

Azt mondta a pasa Köroglunak: - Nincs sok haszna a te szódnak, ausik. Ajváz oda nem adom, hanem megöletem. - Így szólt Köroglu a szívében: - Hadd mondok meg ennek a kutyának, hogy ki vagyok. - És kezdi az éneket:

- Mentémet át meg át szaggatták a lándzsák, aki látta, mind dicsérte. Maga Köroglu kér: Add vissza Ajvázomat, engedd meg, hogy eltávozzék. - Elkiáltja magát a pasa: - Gyermekeim, Köroglu ez az ember, fogjátok és öljétek meg. - Köroglu meg így szólt a szívében: - Annyiszor mondja ez a kutya pasa, hogy - öljétek meg, - hogy a szegény foglyok szíve még meg is repedhet a félelemtől.

Hangosan emígy folytatja: - Soká élj oh pasa. Nem egyszer voltam együtt Körogluval, és mikor nála voltam, többször hallottam annak a Demirdsi-oglnak a hangját, a kit most meg akarsz öletni. Nagyszerű énekes. Adasd oda neki a lantomat, hadd énekeljen előtted. - Azt mondja a pasa: - Ha néhány jó versben az én dicsőségemet zengi, megajándékozom az életével. - Köroglunak más volt a célja. Amint Demirdsi-oglu ránézett a lantra, tudta hogy kié, és oda sugta Ajváznak: - Bátorság barátom, itt van a mi urunk. - A kételkedőnek meg is mutatta a lantot, és a másik két czimborát is értesítették az örvendetes eseményről. Demirdsi-oglu pedig így énekelt a pasa előtt:

- Dicsőség és hódolat neked, óh Köroglu. Lám már indul a harciba; jól vigyázz magadra, efendim. Isten tökéletessé tette őt, hiba nincsen benne. Csak a meny előtt alázkodik meg, az emberi nemmel szembe száll. Lám már indul a harciba, jól vigyázz magadra efendim.

Nagyot kiált a pasa: - Vegyétek el a gazembertől a lantot. Talán Köroglu nevével akar megijeszteni? - Köroglu emígy védi: - Soká élj oh pasa. Nekünk csak tréfa a dolog, de neki szegénynek élete van a koczkán. Nem csoda, ha azt hadarja össze, ami ép eszébe jut. Ne haragudj erre a szegény bűnösre. - Demirdsi-oglu pedig tovább énekelt: - Oh pasa, ne tagadd meg annak a kérelmét, a kit annyira imádunk. Engedd, hogy ugyanaz az Isten oltsa ki éltünket, aki azt nekünk adta. Ordító oroszlán törtet elő az erdőből, mit tehetnek ellene a rókák. Jól vigyázz magadra efendim.

Dühös lett e szókra a pasa és így szólt: - Ez a zsvány még azt mondja rólam, hogy én a róka vagyok, Köroglu meg az oroszlán. Hamar öljétek meg.

- Pasa, az ember ép úgy őri a halála órájában mint a lázas. Engedd meg neki, hogy azt beszélje a miben kedvét leli.

Ezalatt meg Dali Ahmed, aki Kirat kantárát fogta, odament az akasztófához, és azt sugta az éneklő fülébe: - Gazficzkó, ma én vagyok a sereg parancsnoka, mért nem dicsérsz engem is? - Demirdsi-oglu meghányta-vetette a dolgot: - Mit tegyek evvel az örülttel? - Ha nem dicsérem, még megtalál ölni a harczi zavarban. - Énekelni kezdte hát: - Hétszázhetvenhét vitéze van. Elszánt legény valamennyi, de legerősebb a karja Dali Mehter fiának Ahmednek. Nem sokára itt lesz. Jól vigyázz magadra efendim.

Ismét azt parancsolta a pasa, hogy vegyék el Demirdsitől a lantot, de Köroglu újra lecsendesítette a haragját. Így folytatta Demirdsi az énekét:

- Még csak ezt a pár szót halljátok a kovács fia szájából. Olyasmit tettél, hogy könny gyülemlt a szemembe, ideje hogy letörüljem őket. Ha minden áron ötletni akarsz, ölj meg hármunkat. De kegyelmezz óh effendim az ifjú Ajváz életének.

Kiadta aztán a pasa a rendeletet, hogy aki egy nyillal találja el Ajváz, egy aranyat kap; a ki két nyillal találja el, két aranyat, és így tovább. Ugy sértette ez a parancs Köroglu szívét, akár egy tördöfés. Felállott és egy-kettőt előre lépett: - Soká élj óh pasa. Engedd meg, hogy egy pár szót szóljak, aztán ontsd a vért és gyilkolj kedved szerint. - Azzal elvette Demirdsitől a lantot, és így kezdte rá:

- Büszkén van a turbán rácsavarva a fejetekre. Kora reggel hirdették ki a parancsot a téren. Óh turbánok, bár levernének titeket a fejekről, tépnének szét és tennének tönkre. Nemsokára halljátok majd hirnökeim szavát. Felhangzik a harcosok riadalma, fel a mének nyerítése. A zászlókat kibontják, csak úgy fénylik a napban aranyozott gömbjük. Mily csodálatos a végzet. - És mert azt parancsolta a pasa, hogy nyilakat lőjjenek Ajvázra, ezt tette hozzá:

- Jobbról balról repülnek a nyilak. Erő kell a kemény ij felajzásához. Vér serked a testből, ha eltalálja a nyil.

A pasa kifogyott a türelméből és kiadta a parancsot, hogy öljék meg a foglyokat. Köroglu azonban tovább énekelt:

- Meghúzza im az ifju vitéz kődobáló hurjait. A golyó talál és égető sebet okoz, meg fájdalmast. Vér szivárog ki a pánczél gyűrűiből. A test elveszti erejét és megmerevedik.

Ennek a dalnak az volt a célja, hogy megmutassa a foglyoknak, hogy mi sors vár rájuk. Együttal azt is rosszalotta vele Köroglu, hogy sebet sem kaptak és csak úgy fogatták el magukat s meg akarta velük értetni, hogy idejében való megjelenéséért mennyire le vannak neki kötelezve. Azután tovább énekelt:

- Meg ne hallja Köroglu, miattuk el ne hagyja a házát. Szégyen éri azt az embert, a ki nem esett el a csatában és seb nélkül tért vissza. - A pasa pedig minduntalan kiáltozta: Öljétek meg őket. - Dali Ahmed türelmetlenkedni kezdett, urára nézett, és a bajuszát pödörgette. Az volt ennek az értelme: - Miért nem adod már meg a jelt? - Köroglu visszaintett neki, hogy nincs még itt az ideje. Haragjában előre lépett Ahmed, hogy jobban megadhassa Köroglunak a jelt, és ekkor történt, hogy meglátta a pasa Kiratot. Akkora ló ötlött szemébe, mint egy hegy; még a szultán istállójában sem volt hozzá fogható. - Kie ez a ló? Kérdi a pasa. - Ezé az ausiké. - Nos ausik, add el nekem a gebédet. - Ajándéknak odaadom. - Háromszáz töment adok érte, aztán egy lovat is választhatsz magadnak az istállóimból. - Nem megmondtam, hogy ajándéknak odaadom. - A pasa elrendelte, hogy háromszáz töment rögtön adjanak oda Köroglunak. Köroglu bekötötte a pénzt egy kendőbe és odaadta Dali Ahmednek: - Fogd az első háromszáz töment, jutalmul ígértem volt neked. - Aztán a pasa felé fordult és azt mondta neki: - Óh, álljon örökké bizton a nagylelkűség palotája. - Aztán elvezettette a pasa a lovat az istállóba. Kirat nyugtalanodni kezdett az istállóhoz vezető úton és a mikor ágaskodott, azt mondta a pasa a vezérének, hogy mennyi erő meg elevenség van abban a lóban. Mikor Kirat észrevette, hogy még messzebb viszik a gazdájától, felágaskodott és előlső lábait a lovász vállára vetette. A pasa meg a vezére folyton a lovat nézték és jókat mosolyogtak rajta, hogy milyen ügyes fogásai vannak. Majd egyet hajlott a ló, fogai közé kapta a lovász fejét, letépte a törzséről és a földhöz csapta.

- Hogy düljön össze a házad, ausik, hisz emberevő ez a te lovad, - kiáltja a pasa Köroglunak. Kirat pedig, alig hogy észrevette, hogy egymagára maradt, nyakára vetette a kantárszárat és olyan nyargalkozást vitt végbe, hogy a törökök mind menekültek előle.

Nem régiben történt, hogy valami vétség miatt egy öreg lovászmesterét bocsátott el a pasa. A mint látta ez az ember a történeteket, odament a pasa elé és így szólt: - Soká élj óh pasa. Ükapámon kezdve, családunk minden ivadéka a te nemzetséged szolgálatában állott. És te elküldtél engem, hogy szolgálatodba vehesd azt az embert, aki ép most azért halt meg, mert nem ért a nemes lovakhoz. Ebben a pillanatban jövök a fürdőből, tiszta vagyok. - No jól van - mondja a pasa - vedd hát azt a lovat és vezesd be az istállóba. - A lovászmester óvatosan közelgett a lóhoz, és folyvást fütyölt a mozdulatlanul álló Kiratnak. Mikor meg odaért, a hátát kezdte el simogatni. Kirat a földre szegezte előlső két lábát, a hátulsókkal meg akkorát rúgott a lovászmesteren, hogy széttépett kebelével terült el a földön. - Nagyon helyes - mondta a pasa - jól értesz a lovakhoz te is. Ausik, két emberemet ölt már meg a lovad, Isten a megmondhatója, hogy miért. - Ezen többé nem segíthetünk. Sohse láttam eddig benne ezt a gonoszságot. Pedig igazi nemes-vér. Ha netán kételkedel szavaimban, szállj fel a legjobb lovadra, én majd az enyémeire ugrok és meglássuk, hogy melyik fut gyorsabban. És a következő versben fejezi ki örömét, melyet Kiratja iránt érzett:

- Óh kedves Kiratom, hadd csókolom végig kedves kis fejecskédet. Ha a lelkét adná oda valaki érted, akkor is olcsón kapna. Nem sajnálom a pénzt, a mit rád költöttem, sem a lóherét, a mit elfogyasztottál, sem azt a fáradságot, a melybe visszaszerzésed került. Akkor nyerít, a, mikor csatába megy. Tisztára surolt edényből issza a legtisztább és legfrissebb vizet. Csikóból neveltem én őt magamnak. Nyerít, ha meredek sziklákra kapaszkodik, és minden este negyven mérő zabot kap tőlem. Édes Kiratom, legyen élted hosszú, és teljék el vigan.

Kantárjával a nyakán, úgy futkározott a ló a réten. A pasa elragadtatással szemlélte. Köroglu pedig tovább énekelt: - Azzal szereztem meg, hogy Allah-ü ekbert (Isten hatalmas) kiáltottam. Úgy vágtat a csatán, a hogy erejétől telik. Két csengőt akasztottam a takarójára, hogy el ne unja magát az istállóban. A selyem takaró is olcsó, ha a te számodra kell. Köroglu szavait mindig igazolják a tettei; a barátot az ellentől mindig meg tudja különböztetni. Ha neked veszem, még az aranyseges ezüst patkó is olcsó.

A dal elvégeztével meg így szólt: - Soká élj óh pasa. Engedd meg, hogy az én szegény lovászsom tartsa egy ideig a lovat. Ha meglesz a kivégzés, magam vezetem az istállóba és majd megpróbálom lecsendesíteni. - Jól beszélsz ausik. Deli Ahmed ismét kezébe vette hát Kirat kantárját.

Musztafa bég, aki az egész idő alatt ott állott, így gondolkozott magában: Köroglu részeg, se eget nem lát, se földet. Nem veszi észre, hogy egész odáig vagyunk a nagy melegtől. Hisz egyenesen ránk tűz a nap. - Hogy jelenlétükre emlékeztesse Köroglut, buzogányt húzott ki övéből és oly magasra dobta fel, hogy eltűnt a szemök elől. Csak egy órával később esett le a pasa előtt. Mind megijedtek az ott levők. Jól tudta Köroglu, hogy csak a Musztafa bég karja képes ezt a csodat megtenni. Kérdi tőle a pasa, hogy mit jelent ez a dolog. - Soká élj óh pasa, semmiség az egész. Egy udvarnok dobhatta fel a buzogányt, gyakorolta magát benne. Megparancsolta aztán a pasa, hogy végezzék ki a foglyokat. Köroglu ezeket gondolta magában: Demirdsi-oglu megénekelte Dali Ahmed dicsőségét, és aljas irigykedés volna, ha megéneketlen maradna Musztafa bég dicsérete is. Pedig ő magasabbra dobja a buzogányát, mint akárki más. - Soká élj óh pasa. Egy pár vers jutott még az eszembe, hallgasd meg, mielőtt megölnéd a rablókat. És elkezdi:

- Tűz szállott az égből a földre. Azt hívém, hogy vége életemnek, vége napjaimnak. Ajváz egy kelyhet nyújtott ide, mely csordultig volt tele. A keserűség pohara volt. Azt hittem, hogy az én piros véretem itta meg. Felébresztett részegségemből. Eladta magát nekem a halál, és mint a rabszolga, úgy vár a parancsomra. Musztafa bég volt az, aki a buzogányát felhajította. Igen, úgy tűnt fel előttem, mintha hegyek estek volna a völgy felé.

Eközben megritkult a tömeg. Köroglu ránézett a foglyokra, akik kalap nélkül, egy ingben állottak ott. Megesett rajtuk a szíve, és így énekelt: - Jobbra balra tekintek, rózsák hevernek a földön. A nap lenyugszik, ott száll le a hegyek mögött. Ajváz keble keresztül fénylik a szakadt ingjén.

Ezalatt figyelemmel vizsgálta a vezér Köroglu arcát, és ráismert. Kezét szívére tette, és mint a megsebzett kigyó hátra húzódott, és úgy járt a pasa széke körül. Észrevette a pasa a vezér nyugtalanságát és kérte tőle: - Mi lelt vezér? - Soká élj óh pasa. Nagy fájdalmat érzek a szívem mélyében, engedd meg, hogy eltávozzak, orvosságot kell innom. - Azzal eltávozott. Köroglu ezeket gondolta a szívében: Ugy-e gazember, szeretnél megugrani, de ne félj, találkozzunk nemsokára. Aztán énekelt:

- Ajváz halvány arcza felém fordul. Szívemet a bú tüzével emésztette fel. Ha nem tévedek, elméltóztatott a nagyvezírnek távozni.

A pasa még mindig nem hagyott fel abbeli szándékával, hogy a foglyokat megölesse. Láta Köroglu, hogy szép szóval mit sem érhet el, és kezdte az embereit csatára buzdítani. Akaratát a következő dalban adta tudtokra: - Ti, kik az én kenyeremet eszitek, ti kik az én pilávomból laktok jól, ti kik az én jóvoltomból ültök méneiteken. Biztonság idejében megannyian dicsekedtek: Én vagyok az ember, én vagyok a hős. - Most hangoztassátok e szót, és kezdjék el a viadalt.

Megannyian készen voltak és vártak a jelre. Ezalatt a pasa katonáinak egyike odament Körogluhoz és a zsebébe csúsztatott vagy tíz töment. - Mire való ez? - kérte Köroglu. - Látom, hogy megnyerted a pasa tetszését, szeretném, ha pártomat fognád nála. Én fogtam el Ajváz, és én kötöttem meg legelőször. A pasa azt ígérte, hogy megjutalmaz érte, de megfeledkezett róla, és még semmit se kaptam eddig. Szeretném ha eszébe juttatnád és közben járnál az ügyemben. - Helyes, hanem várj egy kissé. Előbb befejezem az énekemet, aztán majd szólok neki. Maradj itt addig. - És elkezdte: - Az örök alszanak a vár tornyainál, piszok és por lepte el a harcosokat. Fejemre mondom, hogy aki elfogja Ajváz, jutalmat kap érte.

Dali Ahmed és a többi zsvány odanézett a vezér kezére és várták, hogy a bajuszához emelje, s erre a jelre rontanak majd a törökökre. Mert több volt az akaratereje mint a többinek, ezeket gondolta magában Köroglu: - A munkát majd megosztom a zsványaim közt, én úgy is öreg vagyok már, ép elég lesz nekem a pasa. - Így énekelt aztán:

- A csata az én lakomám, az én ünnepem. Mit nekem a világ, ha nincs olyan harcosom, mint Ajváz. Köroglu azt mondja: A pasa enyém, a többi a tietek.

Dali Ahmed készen állott, keze a kardja markolatán. Egyszerre csak megpederte Köroglu a bajszát. - Hurrá gyerekek, öljétek meg a gazembereket, - kiáltja el magát Ahmed. Kirántják a zsványok a kardokat és odatortek a négyszögbe. Kiáltásuk és fegyverük csengése az egekig hallatszott. A pasa meg akart szökni, de Köroglu rásütötte karabinját. Ez volt életében első és utolsó lövése. A pasa elesett és nemsokára ott állott a lándzsára tűzött feje a négyszög közepén. Koránál a kezében, úgy jött elő a vezér és kegyelemért esedezett. Köroglu megkegyelmezett neki és abba hagyatta az öldöklést. A pasának minden pénze, butora és ingatlana az ő vagyona lett.

Nem nézhette tovább Köroglu a négy fogoly nyomorgását. Azonnal fürdőbe küldötte őket, és miután megmosakodtak, megberetváltak és diszes ruhákba öltözködtek, megparancsolta, hogy vezessék őket elibe. A vezérnek pedig kiadta a rendeletet, hogy lássa el őket a szükségességgel. A pasa helyére a vezért nevezte ki kormányzónak, a törzset meg adófizetőivé tette. A gazdag zsákmányt szétosztatta a saját és Musztafa bég emberei között. A két vezérnek roppant sok kincs jutott osztályrészül. Odahagyták Tokatot és egyik állomástól a másikig utazva, épségben érkeztek meg Csámli-bilbe.

VIII.

Ezt a történetet a cukros csőrü papagájtól, más szóval az ékesszólástól hallotta a mesemondó.

Egy este, a mikor ép lakománál ültek, és bőven volt a piláf s vigan folyt a bor, összeveszett Demirdsi-oglu Ajvázzal. Köroglu nem volt jelen, Nighara szultán-asszonnal vacsorált a háremben. Annyira erőt vett Ajvázon a harag, hogy Demirdsi-oglura dobta a buzogányát s betörte vele a fejét.

Köroglunak elmondták a dolgot, de egy szó megjegyzést se tett rá. Amióta megbocsátotta egyszer Ajváz hűtlenségét, azóta fiaként szerette és teljesen megbízott benne. Nem is dorgálta volna meg, ha agyon is üti Demirdsh-oglut, mert nem akarta, hogy elveszítse Ajváz a tekintélyét a csapat előtt. Demirdsi-oglunak roppant zokon esett ez az eljárás, és így szólt magában: Egy árva hanggal se feddi meg, a miért engem megsebesített. Pedig ki ő? Mi ő? Egy mézárósnak a fia. Kiszolgáltattál Köroglu a fiad önkényének. Megbánod, életeddel lakolsz meg ezért. - Magára vette fegyvereit, felkapott a lovára és bosszút forralva ellovagolt Csámli-bilből.

Fülébe jutott a szökése híre Köroglunak és szörnyü haragra lobbant ellene. Kobzát elővette és így énekelt embereihez:

- Cselédeim. Egyikötök megszökött, Arabisztánba futott el. Vegyétek üldözőbe, fogjátok meg és hozzátok a szökevényt elibem. Kössétek gúzsba, szorosan verjétek rá a bilincseket. Arab lovaitok előtt gyalog hajtsátok vissza, és ide hurcoljátok elibem. Tépjétek le az áruló ruháit tetőtől-talpig. Égő gyertyát dugjatok a háta bőre alá. Menjetek és vizsgáljátok a hegyi utakat, hogy idehozzátok őt elibem.

És a következő szókat fűzte hozzá: - Hallottátok a rendeletemet, legott teljesítsétek.

Dali-Mehter maga mellé vett egy-két lovast, és ellovagolt. Köroglu még mindig gerjedezett nagy haragjában, és torka szakadtából énekelt:

- Szeretem az örmény keresztet, nem hal az meg, a ki megcsókolja.⁸ - És utána kiáltott szolgálainak, mikor már távozóban voltak: Leégetem az apátokat, ha szökevény nélkül jöttök vissza.

Dali-Mehter keresett-kutatott, de hiába. Hasztalan keresgélés után hazatért és így szólt: - Uram mester, visszajön ő egy-két nap mulva. Hol is lehetne jobb dolga, mint Csámli-bilben. -

Most meg figyeljétek mi történt Demirdsivel. Kurdisztánba menekült és beállított Musztafa bej udvarába. A vezér jól ismerte őt és megparancsolta, hogy nagy tisztelettel fogadják és vezessék eléje. Megölelte, megcsókolta és maga mellé ültette: - Hé, bort ide. - Demirdsi így szólt: - Iszom a borodból, ha teljesíted a kérésemet; de ha nem, se kenyered se borod. Csatlósaidnak pedig mondd meg, hagyjanak magunkra.

Mikor egyedül maradtak Musztafával, így folytatta: - Válogass össze egy nagy sereget, a milyent csak össze bírsz toborzani. Észrevétlenül rohanjuk meg Csámli-bilt és megöljük Köroglut. Legyen a zsákmány mind a tied, csak Ajvázt hagyj meg nekem.

Musztafa gondolkozóba esett, de sehogy se tudott rájönni, hogy Köroglunak ezt a régi és hű szolgáját mi birhatta rá az árulás bűnjére. Így válaszolt a vendégének: - Holnapig gondolkodom, akkor majd megfelelek rá.

⁸ Azaz: Inkább keresztényné válok és hiszek a szent hagyományaiban, semhogy megbocsássak Demirdsinek.

Pompás vacsora után nyugalomra tértek. Másnap reggel Musztafa bej egész egyedül Demirdsi hálószobájába ment, és így szólt: Mit is akartál te azzal az ajánlatoddal?

- Mert mindig becsültelek és derék nemes férfiúnak ismertelek, hozzád jöttem oltalomért. Ha nem akarsz segíteni, mások ajtaja elé megyek; remélem, majd csak akad, a ki megsegít.

Musztafa bej előhozta a Koránt. Komoly barátságot és kölcsönös védelmet fogadtak egymásnak, és megesküdtek rá a szent könyvre.

Mindent előkészítettek, ami egy támadásra csak szükséges, és útra keltek. Mentek, a míg Csámli-bil közelébe nem jutottak. Ott felütötték sátraikat és a nagy síkság közepén állították fel a tábort. Demirdsi így szólt: - Esküszöm, hogy képes volnék rá Nighara szobájába vinni Köroglu fejét és ott inni a véreből. Minden zege-zugát ismerem a várának. Éjjel van, ép arra való idő. Kelj fel, fegyvert a kezedbe, menjünk mindketten.

Megkötötték a lovaikat, és először is egy udvarba értek, a melyre a lakoma-terem nyílt. Bepillantottak egy ablakhasadékon és ott látta Musztafa bej a Köroglu embereit, oly nagy rendben és pompában ettek-ittak, hogy maga Nushirván se rendezhetné pazarabban. - Nem sokáig lesz részetek benne - gondolták mindketten. Elbujtak és bevárták míg vége nem lett a vacsorának, és az emberek lakásukba nem távoztak.

Köroglu a Nighara háremébe ment. Óvatosan, lábujjhegyen követték, és nyomába voltak egész az előcsarnokig, a hol elrejtőztek.

Egy darab ideig vártak, aztán kihuzták a töreiket és neki indultak, hogy leszurják. Köroglu azonban feltámaszkodott a kereveten és így hívta Nigharát.

- Nem tudok aludni. Egyre az jár az eszemben, hogy hogyan raboltam el Aleppóból a feleségemet - Perizádét. Eszembe jut, hogy hogyan fogtak el, és Hasszán pasa fogságában mint töltöttem el időmet. Ha Musztafa bej nincs mellettem, ott veszek el a tömlöcz sötétjében. Hála az ő derékségének és nagylelkűségének, ő sietett a segítségemre, Hasszán pasa katonáit szétverte és szabadságomat visszaadta. Akkor egy dalt szerzettem volt az ő tiszteletére, nem tudom miért, de épen most eszembe jutott. Adsza a kobzomat, hadd énekelem el.

Musztafa elcsodálkozott e szókon és odasugta Demirdsinek: - Ördöge van ennek az embernek, hogy észreveszi a veszedelmét. Másképen hogyan is tudhatná, hogy itt hallgatózom az ajtaja előtt. Az is lehet, hogy te magad adtál neki hírt és elárultad neki, hogy itt leszünk. Nem csaltál meg, ember?

Demirdsi a kóránra esküdött, és meg akarta minden áron nyugtatni: - Véletlenség dolga az egész. Este felé mindig jókedve van, és szereti kifecsegni, ami eszébe jut.

- A ki a felesége előtt dicsőít, az a barátságomat érdemli meg, nem pedig hogy eláruljam. De halljuk csak, dicsér-e a dalában, vagy pedig gyaláz.

Köroglu felajzotta a lantját és így dalolt: - Ugy jött mint férfi és úgy csatázott mint valódi harczos. Nemes vér folyik Musztafa bej ereiben. Kardja csapásaitól még a szikla is meghasad. Nemes apának a fia Musztafa bej.

Mikor meghallotta a bej ezeket a dicséreteket így szólt: - Megállj te alávaló Demirdsi. Ha hozzá mersz ahhoz az emberhez nyulni, úgy fejbe váglak buzogányommal, hogy agyad veleje giz-gaz módjára omlik szét a földön. Tanúk nélkül dicsőít a felesége előtt. De még milyen feleség előtt? A török szultán lánya. És én tolvajmódra öljem meg álmában? Nem, nem. De még neked sem engedem meg, hogy ezt a vétket elkövesd.

Köroglu tovább énekelt: - Negyvenezer embernek parancsol ő, egy intésére készen állanak megannyian. Fegyverben, vasruhában, vérben forgó szemekkel, az ő kenyerét meg piláfját eszik. Nagy úrnak a fia Musztafa bej. Van-e sok apa, aki öt ilyen fiúval dicsekedhetnék? Meg-

érdemli, hogy testvéremnek fogadjam. Harsányat kiált és utat vág magának az ellen sorain keresztül; nem téved a vessző, mely íjjáról lepattan és folyóba sodorja Köroglut.⁹ Nemes embernek a fia Musztafa bej.

Alig hogy elvégezte, így szólt Musztafa bej: - Demirdsi, akaszd a nyakadba kardodat, magam is azt teszem. A míg csak élünk, hiven fogjuk őt szolgálni.

Köroglu letette a lantot, és már magára akarta húzni a takarót, mikor Musztafa belépett és üdvözölte. Köroglu meglepte, hogy éjjel itt keresi őt fel valaki, és így szólt: - Nighara ide a kardomat.

- Nemes hős - felelt Musztafa - hagyd a fegyvert. Egy hajszálon függött az életed, és az a hajszál majd hogy már el nem szakadt. Éneked mentette meg a lelkedet. Azok a dicsérek támasztottak fel halottaidból, a miket rólam énekeltél.

Köroglu látta, hogy mint barátja jött hozzá. Felugrott ágyáról és megcsókolta Musztafa arcát, az pedig a kezeit csókolta meg neki.

- Van valaki veled?

- Igen, elhoztam Demirdsit, bocsáss meg neki az én kedvemért.

- Demirdsi hozott téged is erőszakkal. Mindjárt sejtettem, amint megláttalak. Száz olyan alávaló sem kár a te egyetlen egy hajszaladért.

E szókra Demirdsi is bejött, és ura lábai elé vetette magát.¹⁰

Eközben Dali Mehter észrevette a két kikötött lovat, és mindjárt gondolta, hogy kié. Összehívta embereit, körülvettette a hárem falait, és ő maga bement. Köroglu és két társa neszt vették a nagy zajnak és amint kimentek, Dali Mehter állott előttük. Rendkívül dühöngött, hogy senkit se talált és csak úgy vagdalkozott a kardjával a semmiben.

- Mi baj? - kérdi tőle Köroglu.

- Semmi, mester, semmi.

- Ne ijedj meg, mindent rendbe hoztunk már. Musztafa bej az én fiam, és nagy örömet szerzett vele, hogy benézett hozzám Csámli-bilbe.

Igy szólt és felkelt, s bevezette őket a lakmározó terembe.

- Most pedig Musztafa bej mondd meg az igazat. Ugy-e nem jöttél egyedül? Hány lovast hoztál magaddal?

- Kilencz ezret.

- Ezért bünhődni fogsz. Legalább is két hónapig leszel a vendégem, egész seregeddel együtt.

Vidám tivornyákban folytak el az éjek. De bizony két hónapi dinom-dánom után nagyon is megfogyatkozott Köroglu konyháinak és pinczéinek a bősége.

Figyeljetek azonban és nyissátok meg füleiteket Hasszán pasának, a török szultán vezérének a meséjére. Összehívta egy nap a pasa összes moszlim kalmárjait és azt kérdezte tőlük: Miért nem hoztok mostanában perzsa portékákat?

⁹ Ez az esemény Köroglunak egy sziriai kirándulása alkalmával történt.

¹⁰ Ha egy szolga meg akarja az ura bocsánatát nyerni, hajadon fővel és kardja a nyakában, úgy jelenik meg előtte. A kardja egy kötéllel van a nyakára akasztva, ami azt jelenti, hogy inkább a halált akarja, mint a kegyvesztettséget. Olyan bocsánatkérőket mai nap is láthatni a teheráni udvarban.

Azt felelték a kalmárok: - Soká élj óh pasa, a hírhejt Csámli-bil közelében vezet el a karavánút. Nem lehet ott elhaladni kalmárnak. Mind leöli és kifosztogatja őket a hegyi rabló Köroglu, a kik arra merészkednek.

- Anaszini bile!¹¹ Hol az a rabló, a ki ahhoz merne nyúlni, ami az enyém! Sohse féljetez emberek. Ötszázezer töment kaptok tőlem, menjetez Perzsiába és vegyetez rajta mindenfélét. Ha elveszi Köroglu, az én zsebemből veszi el, ti semmit se veszítetez. Hogy pedig én visszakaom-e vagy se, az az én dolgom.

Egy menziltől a másikig, eljutottak végre Csámli-bil rétségeire, és szállást ütöttez ott maguknak éjjelre. Köroglu táborának őrszemei legott megvitték neki a hírt, s roppant örült neki, mert már-már egy fityingecske se maradt a zsebében. Felnyergeltette Kiratot, hétszázhetvenhét emberét fegyverbe rendelte és egyenest a karaván közepének vezette őket. Minden hadi csel-fogás nélkül, egyszerüen neki rontottak a sok kalmárnak, a főbb emberek orrát, fülét lemetégették, aztán hajrá, hadd szaladjanak. Csak épen annyi ruhát hagyta rajtuk, hogy meztelenek nem voltak. Pénzt, kincset, mindent megaláltak és vitték magukkal a várba.

Az esemény híre Hasszán pasa fülébe is eljutott. Maguk a kifosztogatott és eléktelenített kalmárok mondták el neki: - Pasa, pasa, szakadjon rád a házad. Biztunk a te szavaid biztatásában, és a te ötszázezredhez ugyanannyit tettünk a magunk zsebéből is. Mind a rablók kezébe került.

Eszét vesztve hallgatta őket a pasa, és őrzöngött dühében. Borral töltött teli egy poharat és így szólt: - Aki megissza ezt a bort, az rögtön indul Csámli-bilbe és élve vagy halva élém hozza Köroglut. Tettéért kincset meg gazdagságot kap, és feleségül adom oda neki legkedvesebb lányomat. Dunáh szultánt.

Buli pasa régóta szerelmes volt már Dunáhba. Egy nagy törzsnek volt a fejedelme, és Hasszán pasa szavaira így szólt: - Esküdj meg a Kóránra, hogyha ide nem adod majd a lányodat, összes feleségeidről légy elválasztva, és sohse érints asszonyt, a míg csak élsz. Én mást nem kívánok tőled, még sereget sem.

A pasa megesküdött muftik meg tanúk előtt.

Buli pasának nemcsak a beszéde, de ő maga is derék volt. Legott útra kelt, és csakhamar ott táborozott Csámli-bil rétjein.

- Uram, - jelentették az őrszemek - táborféle van a legelőkön.

Maga ment el közéjük Köroglu, hogy kilétöket megtudja és hogy rá ne ismerjenek, ausiknak öltözködött fel. Énekelt itt is, ott is, és a katonák egyike megszólította: - Mi nem fizethetünk sokat az éneklésédért, de ahol Buli pasa sátra, oda eredj ő hozzá. Gazdag és bőkezü is, és Köroglut kézre keríteni szintén a maga pénzén jött el.

Köroglu, mihelyt megengedte neki a vezér, belépett a sátorba és udvariasan meghajlott.

- Honnan jösz ausik?

- Soká élj óh pasa! Rendszerint Köroglu udvarában énekelgetek, és ő mindenkor egy erszény ezüst pénzzel ajándékoz meg. Ez egyszer, és én tudom az okát, rezet adott. Megsértődtem, otthagytam, és mert megláttam ezt a táborot, idejöttem reménykedni, hogy tán csak megajándékoz a pasa egy lóval, hogy ne kelljen gyalog kuncsorognom.

¹¹ Átkozódás, melynek lefordítása nem volna helyén.

- Hallottam ausik, hogy az a zsvány Köroglu szép dalokat rögtönöz ám. Örülne nekik, ha el tudnál egynehányát mondani. - A pasa engedelmeivel leült, lantját felajzotta és elkezdett énekelni:

- Orozva támadtál meg bennünket Buli pasa. Megtanítalak és megmutatom ki vagyok. Könytvá teszem édes anyád szemeit. Vigyázz, vagy Istenemre, meg foglak ölni. Mint kakas a kakasnak, úgy vágom ki a szemed, és vöröslő vérral töltöm meg üregét.

A pasa haragra lobbant és felszökött helyéről.

- Nagyon szabad a szája annak a rablónak, ausik, és gyalázatosak a dalai.

- Soká élj óh pasa! Azt parancsoltad, hogy egy dalát daloljam el, és én teljesítettem a kívánságodat.

- Igazad van, énekelj tovább.

Köroglu lovászgyerekei közt két egytestvér volt egyszer: Gámber és Muhámmed. Jó sokáig szolgáltak nála. Egy izben benézett volt Köroglu az istállóba és porosnak találta a lótakarókat. Haragja kitört és úgy vágta arczul Gámbert, hogy szörnyet halt. Testvére, Muhámmed elmenekült és Buli pasa szolgálatába szegődött. Amint elhaladt ura sátra mellett, meghallotta Köroglu hangját. Lassan lábujjhegyen közeledett, benézett egy hasadékon és legott felismerte. Belépett a sátorba, vette a papucsát és odatette eléje. Ez azt jelenti a törököknél, hogy a szolgának valami titkos mondani valója van urához. A pasa elérte a jelt és kiment a sátorból. - Mi baj? - kérdezte. Sehogy se akarta elhinni szolgája állítását.

- Oroszlánszívet kellett volna ennie, hogy ide merjen jönni a táborom közepébe és leüljön a sátoromba.

- Hosszú életü légy óh pasa, nem hazudok egy hangot se. Akár elmondok neked Köroglu egy jellemző tulajdonságát. Ha valaki elkiáltja magát előtte: Foglyom vagy, felugrik és egymásra teszi a kezeit. Próbáld meg, és ha nem úgy tesz, itt a fejem.

A pasa úgy tett, a mint Muhámmed mondta neki. Köroglu elárulta magát. Hiába volt a küzdelme, legyőzte a túlnyomó ellenség. Úgy heverték körülötte a holtak, mint kaszás előtt a rendek. Megkötözték, úgy hajtották a lovak előtt Konstantinápoly felé, és nyolcz napja múlt így el nagy szomorúságban. Minden éjjel egy vasoszlophoz lánczolták, és odaállították a pasa sátra elé. Egyetlen eledele a sok csonthulladék volt, mit a pasa tányérjáról dobtak oda neki.

Bántotta az embertelen bánásmód és így szólt a pasához: - Hogy pusztítanám el Omerod nevét.¹² Mit kínoz? Sohse fogok annyira lealázkodni előtted, hogy kérjelek valamire. Csak azért az egyért könyörgök, ölj meg minél előbb. - Rá se hederített a pasa.

Egy menzilynél voltak, és Köroglu ismét oda volt lánczolva a sátor előtt. A pasa vacsorálgatott és a lerágott csontokat oda dobálta a fogoly arczába. A csont megsértette a fejét, és végig patakzott rajta a vér.

Köroglu így szólt: Vétesd egy kissé le rólam a bilincset. Egy dal jutott eszembe, hadd énekeljem el, és aztán ölj meg.

- Tán már elfelejtetted, hogy mily nehezen kötozhettük meg hadonázó kezeidet, és most azt akarnád, hogy feloldjalak. Túzok legyen az eledeled, szemétfi. Ordíts amint tetszik, de kezeid kötozve maradnak.

Köroglu ekkor így énekelt: - Ne bizakodj el Buli pasa. Tudod hogy királyi tigris vagyok, gázolni fogok a véredben. Ha egyszer megfeledekzem a hitemről, gyaurrá változok.

¹² Köroglu nyakas siita, azért káromolja Omert, mert ellene volt Alinak ez is.

- Ugyan mondd, te véres báb te, megkötött kézzel, lelánczolt nyakkal, mit is tehetnél ellenem.

Köroglu így folytatta: - Ne légy dölyfös, óh ellenség, ha porban látsz is. Ma nekem, holnap neked: Most nem engedi Allah, hogy véredben fürödjek, de eljön az idő, hogy megteszem. - És tovább énekelt:

- Büszkén lépek a harctérre. Megsimítom bajszomat és megpödröm. Megőrlöm fogammal az aczélt és az égre köpöm. Én csak derék embert dicsőítek. Vigyázz magadra Buli, edzett fekete sas vagyok én.

Köroglu, mikor látta, hogy így nem ér célta, mást gondolt. Azt hitte, hogy könnyen elhiszik neki, hogy ő nem Köroglu, mert megengedte magát kötözni. Eszének mind a hat részét összeszedte, új tervet szőtt és így szólt:

- Hová hurczolsz, pasa. Ki látta már, hogy így kinoznak egy szegény ausikot. Én nem tehetek róla, én a te mulattatásodra játszottam, azt hittem, hogy tréfa. De legyen már vége. Engedj útnak, és ajándékozz meg egy lóval meg egy pár tömennel.

- Mind nem segít rajtad ez a furfang.

- Mit tegyek hát, óh én szegény fejem. Nem vagyok én Köroglu. Meggyalázom annak a rablónak a feleségét, meg a tiedet is. Mit akarsz tőlem? Hát a kinek hosszú bajsza meg szakálla van, az mind Köroglu? Ha majd megmutatsz Hasszán pasának, megfelelek én neki: Pasa, Buli pasa sátrába mentem, hogy megszolgáljak neki valami kis ételért a feleségem meg a gyerekeim számára. Azt mondta, hogy énekeljem el neki Köroglu dalait, és mialatt énekeltem, rám rontottak az emberei és meglánczoltak, tudj Isten miatt. Hogy nézhettél engem Köroglunak?

Buli pasa gondolkodóba esett: - Igaza lehet ennek az embernek. Senki se hiszi majd el, hogy ez Köroglu, és ha Hasszán pasa megtudja, tüzes lánggal égeti meg az apámat. Egész Sztambulban én leszek a nevetség tárgya. Mit gondol majd Dunáh szultán a vitézségemről meg az eszemről.

- Hivják csak ide azt a lovász-gyereket.

Muhámmed előjött, és amint meglátta a pasa kikelt arcát, reszketni kezdett félelmében. A pasa előtt csak annál gyanusabbnak tetszett és legott megparancsolta, hogy üssék le a fejét.

Aztán így szólt a pasa: - Hogy düljön a háza holttestére ennek a ficzkónak. Bocsáss meg, én ártatlan vagyok. Kelj fel szegény ausik, ne gondold azzal, ami történt, eredj az istállóba és válassz ki magadnak egy lovat. Megigértem, állok a szavamnak.

- Hosszú legyen életed, óh pasa - szólt Köroglu és azzal elment.

A pasa visszafordult a seregével, de Köroglu jóval hamarabb ért el Csámli-bilbe mint ő. Kimondhatatlan volt a banditák öröme, lábaihoz borultak és kérdezték, hogy mi volt elmaradása oka. Mindent elmondott nekik és elrendelte, hogy készen legyenek a harczra minden pillanatban.

Nemsokára Buli pasa is megérkezett és tábort ütött a réten. Éjszaka volt. Köroglu legott hozzálátott a vér éjjelének¹³ előkészítéséhez. Megrohanta az ellenséget, és akik elég fürgék voltak elszaladtak; a többi vagy kardélre vagy börtönbe került. Ez utóbbiak közt volt Buli pasa is. Három napig volt fogva egy sötét oduban, a honnan a diván-hánéba (ítélő-terem) vezették, Köroglu elé. Buli pasa ránézett, és felismerte benne az ausikot.

- Hogy vagy Buli pasa?

¹³ Vér éjjelének nevezik az éjjeli megrohanásokat.

- Óh vitéz, Isten áldása rajtad - szólt és keservesen zokogott.

- Te harám basa. Mennyi gyötrelmet okoztál nekem. Nyolcz napig futottam lovaidd előtt és nyolcz napon át hordoztam a lánczot. Ajtód elé köttettél és arczomba dobáltad a csontokat. Én nem sirtam, nem is imádkoztam.

Aztán elővette gitárját és énekelt: - Jusson eszedbe Buli pasa, mi mindent nem türtem el, a mióta csak elfogtál. Mivé lett az a nap, hogy engem elfogtál, engem, a királyi tigris. Az ég csillagai engedelmeskednek a holdnak, szegény emberek szolgálják a bejeknek. Én a vitézek virága, mezitláb jártam a köveken, és folyókon át gázoltam.

Buli pasa így szólt: - Óh dalia, nem vágyódom én haza, öless meg.

- Miért? - kérdi tőle Köroglu.

- Szeretem Dunáh szultánt, a nagyvezér leányát. Az apja eleinte nem akarta nekem adni, de aztán beleegyezett azzal a feltétellel, hogy élve vagy halva hazaviszlek neki. Nem sikerült. Elvesztettem jegyesemet és katonáimat. Milyen arczczal térek én most vissza Sztambulba? Jobb nekem a halál, mint az élet.

Köroglunak megesett rajta szive, és így énekelt, hogy felvidítsa:

- Belegázolok a mély tengerekbe és fenéig kikémlelem. Nem egy fejet fog még kettészakítani vasam. Ne ijedj meg Buli pasa, visszaadom a szabadságod.

- Nem, vitéz Köroglu, inkább öless meg. Dunáh nélkül úgy sem élet az életem.

Köroglu tovább énekelt: - Jól jegyezd meg a szavaimat. Itt maradok, még sok pasát szakítok le a trónjáról. Sohse félj, megszerzem én neked Dunáh szultánt.

És hozzátette: - Légy vidám, Buli pasa, a tied lesz még a nagyvezér leánya. Elmegyek a sereggel Sztambulba, és ha a maga jó szántából ide nem adja a lányát, erővel tépem ki a karjaiból. Ha szavamnak ura nem lennék, nem vagyok még arra sem érdemes, hogy süveget hordjak a fejemen.

IX.

Köroglu tetteinek és dalainak többször hallották hírét II. Abbász sáh udvarnokai. Perzsia fejedelme nem egyszer hívta őt udvarába, és a fővezéri rangot ígérte oda neki, ha meghívását elfogadja. De amint láttuk, fogadást tett Köroglu, és haldokló apjának tett fogadását meg is tartotta, hogy fegyvereit Perzsia sáhja ellen nem fordítja. Ajánlatát és meghívását azonban mindannyiszor visszautasította. A sáh utóljára is megsértődött akaratosságán és egy nyilvános szelám (kivonulás) alkalmával annak ígérte a vezéri rangot, aki udvarába hozza Köroglu fejét.

Hallgasd meg mostan, mi történt Csámli-bilben. Jött egy reggel Köroglu borbélyja, hogy ura fejét szokás szerint megborotválja, és ezuttal is tükröt tett elibe. Köroglu ránézett arcának mására, látta hogy szakála meg bajusza teljesen ősz, s eltöltötte szívét a bánat, és keble mélyéből egy nagyot sóhajtott. Isza-balli és Ajváz, akik jelen voltak ennél az esetnél, kérdik tőle, hogy miért sóhajtozik. - Hogyne sóhajtanék, hogyne búsulnék, mikor egy szál fekete haj sincs már rajtam. A sírgödör felé hajlik fejem s hideg szívemben nincs már meg a vágyódás a világ gyönyöreinek élvezésére. Két kívánságom van csak és eddigelé egy sem teljesedett. Az első hogy Mekkába zarándokoljak, és a második, hogy feleségem egyikétől utódom legyen.

Összehívta Köroglu a szolgálait és harcosait. Ajváz tette örökösévé s utódává, és így szólt: - Megöregedtem immár, és Istenre esküszöm elöttetek, hogy a míg élek, kardot többé nem rántok. - Ezzel kezükbe adta kedves kardját, és megparancsolta embereinek, hogy szegezzék le a hüvely mindkét oldalát, hogy ki ne lehessen húzni belőle. Mikor ez is megtörtént, így szólt: - Soha bej vagy fejedelem előtt nem hajlottam meg, és soha se kívántam szolgálni nekik. Nem egyszer hívott meg udvarába Perzsia sáhja, és én nem mentem. És most is, nem a sáhnak, hanem Istennek kívánok kedveskedni ezen megalázkodásommal. Perzsiának mostan uralkodó sáhja II. Abbász. Pompa és fény nélkül megyek az ő udvarába, Iszpahánba, és ha majd egy kevés ideig ott tartózkodtam, folytatom útamát Mekka felé. Ha Isten is úgy akarja, visszajövök még közétek, és meghúzódok valamely csendes zugban. Távol a világtól és üldözéseitől fogom halálomat bevárni. Istent dicsőítem és arra kérem őt, hogy bocsássa meg nekem előbbi életem bűneit.

Emigy vágott a szavába Ajváz: - Kétséget sem szenved, hogy nagy számú kísérettel és fejedelmi pompával fogsz útra kelni, amint az hírnevedet és gazdagságodat megilleti. Melyikünk kísér el? - Egyikötök sem. Megnyergelem Kiratomat és egyesegyedül fogok ellovagolni.

Szomorú volt a válás napja. Sirtak az asszonyok háremükben és jajveszékelték a férfiak az utcákon. Köroglu elbúcsúzott valamennyijétől, de szeretett kardjától nem tudott megválni. Jóllehet le volt szegezve, és kihúzni nem lehetett, mégis ráövezte a derekára. Azzal elváltak. Köroglu nem sokáig maradt az országúton, letért a hegyek közé, még egyszer megnézte az embereit és sóhajtozott. Egyszerre megállította a lovát és így szólt hétszázhetvenhét harcosához, akik az út egy részéig elkisérték: - Csordultig a szívem, kell hogy valamit énekeljek nektek.

Köroglu éneke: - Jó a tavasz. Elolvad a hó a hegyeken. A hegyek, kiket mint nőtestvéreimet szerettem, lefátyolozzák a homlokukat szemeim előtt. Itt dúskálkodott kardom jóllakásig a vérben. Óh én hegyeim. Csatáim örökké fognak a ti visszhangjaitokban élni. Mily boldogan bolyongtam öletekben. Szikláitok közé rejtőzködtem és ott feküdtem lesben ti mögöttetek. Vártam, hogy gazdag karaván szálljon le a lejtőiteken. Oh hegyeim, sohasem árultátok el titkaimat. Köszönöm nektek, köszönöm.

Sírt Köroglu és vele együtt minden vitéze. Pihent egy kissé, s aztán ismét dalolt:

- Csámli-bilbe szállottam le Ajvázzal és ittam a vörös bort, mely patakként ömlött. Óh, én kedves hegyeim. Megfordított pajzsral mértem az egész világ türkiszét, gyöngyét, aranyát, ezüstét és ékszereit, miket rajtatok zsákmányoltam össze.

Köroglu felsóhajtott és tovább folytatta:

- Porba döntöttem Szkutarit, a szultánok amaz erősségét, mely oly magas volt, mint ti vagytok, óh hegyeim. Isten veletek, ti kedves hegyek. Az volt a szokásom, hogy a juhok emlőjéről téptem le bárányaitokat, de most a farkasaitokat pusztítom el, és ordítani fogok mint ők magok.

A vitézek így szóltak: - Óh mesterünk, teljes világ életedben sohse hagytad úgy az örömök kelyhét, hogy fenéig ki ne ürítetted volna. Mért sóhajtozol mégis?

Köroglu így énekelt nekik:

- Világra jöttem, megszülettem. Ösmerem az elmúlt napok értékét. Azon a napon haltam én meg, a melyen anyám a világra hozott. Két testvérem van csak: kardom és lovam. Ti hegyek, ti a nőtestvéreim vagytok.

Tovább folytatták útjokat és elérkeztek Gázligölbe. Itt búcsúzott el Köroglu a vitézeitől. Azt ajánlotta nekik, hogy jó lábon éljenek egymással, és így szólt hozzájuk: - Az is lehet, hogy sohse látlak többé benneteket. A sors mindig is csalékony volt, és senkivel se maradt állandó jó barátságban. - Aztán megint énekelt:

- Óh vitézeim. Ne nagyon bánkódjatok, nincs a világon sok hozzánk hasonló. Sohse maradjatok akkor hátra, ha egymást kell segítenetek. Mondjatok igazat harag nélkül, és ne lépjétek át kötelességtek határát.

Tisztelettel telt érdeklődéssel figyeltek a rablók, és hallgatták az énekét:

- Igaz embernek esem áldozatául. Pusztulás essék a gazemberek egész fajzatának a fejére. Ne engedjétek senkit, hogy a más tulajdonához nyúljon. Óh hogy nemes születésű emberért essék fejem áldozatul. Óh ember, ha senki sem vásárolja áruidat, ne rakosgasd szét a holmidat. Köroglunak hívnak engem, száz esztendő ért el a korom. Tanuljátok meg tőlem, az eszeveszettől, hogy sohse fussatok az ellenség elől.

Köroglu befejezte az énekét. Emberei szeméből bőven ömlöttek a könnyek. Mindegyikét szemem csókolta, megmondta nekik, hogy egy évig várjanak rá, és egymagában ellovagolt Iszphán felé.

Most pedig figyeljétek II. Abbász sáh meséjére. Hallottátok, hogy mily ajánlatokat tett volt Köroglunak, hogy miért haragudott meg rá, és hogy mit mondott a szelámban. De azt nem tudjátok, hogy ez a sáh két udvarnokát csapott el ekkortájt. Nevük Almasz khán és Behrám khán volt.

Ugyanakkor történt, hogy Köroglu Kuhrudban szállt meg éjszakára, egy kis városban Iszphán és Kaszhan közt. A sáh két elcsapott udvarnokát ép azon a környéken vadászgatott, és legott észrevették az ősz szakálu lovast. Előre haladt kora nem törölte még le arczáról az erő és a férfias szépség kifejezését. Főleg a lova keltett bennük nagy figyelmet. Almasz khán oda megy Körogluhoz és így szólítja meg: - Honnan hozott Isten és hová igyekszel? A kérdést udvarias meghajlás követte. Köroglu viszonzta a meghajlást és így szólt: - Csámli-bilből megyek Iszphánba, és hódolatomat akarom bemutatni a sáhnak. - Mely törzsből származol uram? - Születésemre nézve türkmén vagyok, csúfnevem meg Köroglu.

Almasz khán ugyancsak megijedt, amint meghallotta ezt a félelmetes, elhírhető nevet, és így szólt: - Vitéz! A sáh több ízben hítt téged udvarába és te mindig visszautasítottad. Most pedig egyedül mérsz oda, pompa nélkül és idő megfehéřítette szakállal? - Mindennek megvan e

világon a vége. Esküvel fogadtam, hogy több vért nem ontok; bizony még a kardomat is bele szegeztem a hüvelyébe. Hátralevő napjaimat nyugalomban és Isten dicséretében szeretném eltölteni: Mekkába megyek, hogy megkérjem a kegyelmes Istent, bocsássa meg előbbi életem kihágásait. - Vitéz meg kell tenned azt a szivességet úgy nekem, mint Behrám khánnak, és tüntess ki bennünket azzal, hogy elfogadsz tőlünk egy vacsorát. E mellett így gondolkozott szívében: - Kitűnő az alkalom, hogy újra beférközhessünk a sáh kegyébe. Megöljük és a fejét elvisszük Iszpahánba. Kénytelen lesz a sáh beváltani nyilvánosan tett ígérését, és vagy fővezérré fog tenni, vagy legalább is visszahelyez előbbi méltóságunkba.

Köroglu elfogadta meghívásukat, és még abba is beleegyezett, hogy velük töltsse el az éjszakát. A khánok úgyszólván elhalmozták őt udvariasságukkal és a legnagyobb barátság jeleivel. Ágyakat hoztak be, és a legjobbikat vendégüknek ajánlották fel. Köroglu fáradt volt az úttól, korán lefeküdt, és mély álomba merült.

A két gaz khán mindenekelőtt azt tette, hogy bementek az istállóba és Kiratnak mind a négy lábán felvágták az ereket. A szolgálknak, vagy harmincnek-negyvennek, fegyvereket adtak, és úgy támadtak rá az alvó Köroglura. A nagy zajra felébredt, takaróját ledobta magáról, felkelt és öklével nyitott magának utat az istállóig. Oda futott és ott látta hajh az ő hűséges paripáját vérében fetrengve, felmetszett inakkal. Átkulcsolta fejét mindakét kezével és úgy zokogott mint egy gyermek. Aztán odafordult megrémült üldözőihez, és így kiáltott hozzájuk: - Ti bitangok, gyertek közelébb. Megöltétek Kiratomat, itt az én szívem is, döfjétek át. Nem védem magam, bátran megölhettek ti czudarok. Hisz nélküle úgy sem érek e világon semmit se. De mielőtt meghalnék, engedjétek meg, hogy egy dalt énekelhessek. Így hangzott a dal:

- Óh forgandó szerencse te. Vajjon kikiálttam-e a világ előtt mind a te gonoszságodat. Síríg hűséges barátja nem voltál még te senkinek. Utolsó jutalmazásod mindenkor a halál volt. Hány hatalmas embert tettél te egyenlővé a földön tovakúszó tuskéval. Nem mondtad-e a héber Józsefnek: Rabszolga leszel. Nem adtad-e el őt, mint közönséges portékát. Mit műveltél a fejedelmekkel és a világ kormányzóival? Hol vagy az a Szulejmán, a ki deveknek meg periknek parancsolt. Avagy nem lakolt-e az életével Kaykaus, ez a második Rusztem, midőn koczkajátékát játszotta.

Almasz khánhoz fordult aztán és így szólt hozzá: - Nemcsak hogy gazember vagy, hanem ostoba is. Ha kegyet akartál kérni a sáhtól, mért nem kérted közbenjárásomat, és mindent megkaptál volna, a mit akartál. De most hogy Kirat meghalt, még ha akarnád is kimélni életemet, nem fogadnám el. Csak azt engedd meg, hogy egy utolsót énekeljek. Így énekelte el utolsó dalát:

- Igazi vitéz csak a harcmezéjén veszi el az életét. Ágyuk és karabélyok dörgik el felette a halál-éneket. Óh halál, vajjon kit kimélsz te meg. Babaj Amir, az emberek legravaszabbika, elfutott ugyan egyszer előled és menekülni igyekezett. Nem fogtad-e el őt is, lesből törve reá? Köroglunak, a kosnak, nem retten meg a szíve, csak Isten előtt legyenek kedvesek a fogadalmi. Nem kimélted te még Hasszánt és Hüsszejnt sem, Isten trónjának a hetedik égben levő e két zsámolyát. Nem, mert hisz Kerbelánál avattad őket vértanúkká.

Bevégezte énekét Köroglu és jámborul magába szállva, elmondta a haldoklók imádságát. Nem állott ellen, önként adta meg magát a gyilkosainak. Almasz khán és Behrám khán levágták a fejét a törzséről, koponyáját megnyúzták, bőrét kitömték és besózták. Úgy indultak el értékes terhükkel Iszpahánba, a perzsa sah udvarába.

Alig hogy megtudta a sáh a dolgot, szelámot hivatott egybe. Arany tányéron hozták be Köroglu fejét és a trón elé tették. És ime, kiszivárgott belőle egy csepp vér, és rácsurgott a királyi ruha szegélyére. Látta ezt a sáh és így gondolkozott magában: - Ezt a vért bizonyára ártatlanul ontották ki. - Kérdi a két embertől: Hogyan öltétek meg Köroglut? - Almasz khán így szólt: -

Soká élj óh sáh. Csámli-bilbe mentünk és megöltük őt, hogy áldott lábaid pora elé dobhassuk oda a fejét ajándékképen. - Hazudsz - förmedt rá a sáh nagy haraggal. - Nincs ti nektek annyi bátorságtok, hogy saját várában öljétek meg őt. Örök, fogjátok él őket.

Bilincsbe verték a két khánt és fogságba vetették őket. Akkor aztán futárt küldtek Csámli-bilbe és királyi fermán vitte a parancsot, hogy tudják meg Köroglu halálának részleteit. A banda öt főembere: Ajváz, Dali Ahmed, Isza-Balli, Demirdsi-oglu és Kimsi-oglu, ők hozták meg a feleletet Iszpahánba. Kegyesen fogadta őket a sáh és türelemmel hallgatta végig, a mikor elbeszéltek, hogy mi módon kelt főnökük utolsó útjára. Az igazság kiderült. Kinos fájdalomukban a földre vetették magukat és keservesen sírtak, amint Köroglu fejét megpillantották. Könyeiket és siralmukat látva, sírtak Iszpahánnak összes lakosai.

A sáh elrendelte, hogy a két khánt szolgáltassák ki a rablóknak. Méltó haragjukban darabokra konczolták őket, ez volt a boszujok. Kuhrud városát meg felmentette a sáh az adófizetés alól, mintegy annak az emlékezetére, hogy ott történt meg a szörnyü gyilkosság, és hogy lakosait valamennyire kárpótolja. Csak azt kívánta a falubeliectől, hogy mindig imádkozzanak az Istennek Köroglu lelki üdvéért. A meggyilkolt fejét egyesítették a törzsével, nagy tisztességgel temették el, és szép siremléket állítottak feléje, mely mind e mai napig még látható. Ajvázt díszkaftánnal ajándékozta meg a sáh és egy fermánnal, melyben ő rá ruházta Csámli-bil kormányzóságát.